seria de autor

ALEXANDRU LASCAROV-MOLDOVANU

2

Biserica năruită

colecția Romanul creștin

Colecția „Romanul creştin” este coordonată
de PC Pr. Sever Negrescu

Seria de autor Alexandru Lascarov-Moldovanu
este îngrijită de prof. Livia Ciupercă

ISBN 978-606-666-334-2

seria de autor

ALEXANDRU
LASCAROV-MOLDOVANU

2

Biserica năruită

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iaşi, 2014

Mulțumiri pentru sprijinul acordat în publicarea operei scriitorului Alexandru Lascarov-Moldovanu:

Doamnei Alexandrina Athanasiu şi Domnului Profesor Liviu Franga.

Părintelui Arhimandrit Policarp Chițulescu, Director al Bibliotecii Sfântului Sinod şi intregului colectiv al Bibliotecii Sfântului Sinod, pentru sprijinul acordat în consultarea bogatei Arhive „Al. Lascarov-Moldovanu".

Muzeului Național al Literaturii Române, respectiv, Domnului Director Lucian Chişu, precum şi distinsei Doamne conservator Eugenia Oprescu, pentru înlesnirea consultării Arhivei „Al. Lascarov-Moldovanu".

Tuturor acelora care au păstrat, cu evlavie, manuscrisele scriitorului şi le-au dăruit B.S.S., M.N.L.R., B.A.R., B.C.U. Iaşi sau Bibliotecii Metropolitane Bucureşti.

Prinos de recunoştință maicii starețe Daniela, de la mănăstirea Vladimireşti, tuturor măicuțelor care-şi amintesc de Tătunu, de fiul întru Hristos, Alexandru, pe care ele îl consideră un „înger".

Recunoştința noastră, tuturor acelora care se vor alătura demersului pentru a completa cu manuscrise, scrisori, fotografii sau alte informații, biografia omului evlavios, a scriitorului creştin Alexandru Lascarov-Moldovanu.

Cuprins

Prefață

La 75 de ani de la publicarea, de către scriitor, a ediției definitive a romanului *Biserica năruită,* revine Editurii „Doxologia" din Iaşi misiunea reeditării volumului, în Colecția *„Romanul creştin"*, ca o chintesență a nobilelor sentimente imortalizate în plan fictional, fată de frumusetea plaiului românesc, trudnicia pământului, tihna vieții țăranului român, cultul față de muncă şi față de biserica noastră creştin-ortodoxă.

La momentul apariției, în 1932, şi acest roman va fi răsplătit cu elogii, recunoscându-i-se prozatorului nu numai harul povestirii şi al plasării acțiunii în realitatea concretă de sfârşit de secol al XIX-lea şi început de secol al XX-lea, cât mai ales promovarea valorilor noastre creştine. Deşi romanul a cunoscut mai multe reeditări, până la forma sa definitivă – cea din 1939, scriitorul va păstra (pe ultima sa filă) aceeaşi dată a plăsmuirii inițiale: „6 ianuarie-23 martie 1932".

Prozatorul respectă scheletul compozițional care l-a consacrat, implantând *„această romantică poveste de dragoste"* între un prolog – *„Se aprind din nou candelele amintirii",* şi un epilog – *„Candelele amintirii se sting"*, iar povestea propriu-zisă fiind dispusă în mai multe capitole. Titlurile fiecărui capitol esențializează evoluția unei familii de români creştini-ortodocşi, care înțeleg cât de importante

sunt într-o căsnicie sinceritatea, prietenia, statornicia sentimentelor, munca cinstită, dăruirea pentru aproapele, compasiunea şi înfruntarea greutăţilor vieţii.

Prologul şi epilogul conservă un prezent al toamnei vieţii, al umbrelor care s-au aşternut peste un timp înnobilat de iubire şi dăruire – pentru familie, pentru semeni, pentru ţară. Sugestivă este ideea că suferinţa, moartea, boala, bătrâneţea şi singurătatea se resimt, deopotrivă, şi în vatra satului, dar şi în *„oraşul deşertat de omenire...”* Şi cum războiul a frânt multe inimi de creştini, o *„încăpăţânată ceaţă de întuneric”* va creşte peste ziduri, peste sufletele aflate în suferinţă, peste ctitoria familiei Stamatin, *„năruind”* nu doar un sfânt lăcaş.

Prologul se doreşte o introspecţie (*„candelele amintirilor”*), înflorind într-o romantică poveste de dragoste, pentru ca epilogul să adâncească-n regrete, după un timp de poveste, năruirea tuturor idealurilor clădite cu atâta migală. Tonul narativ este înmuiat în miresme de sorginte romantică, cu pasaje descriptive, pitoreşti, cu secvenţe de-a dreptul de esenţă cinematografică.

Prezentul (prezenţa, stafidită, a unei bătrâne, în grădina din jurul bisericii *năruite*) şi trecutul (romantica poveste de dragoste a doi tineri frumoşi) se topesc în vârtejul anotimpurilor care se succed, cu o ritmicitate lentă, dar hotărâtă, învăluind speranţele, care sunt hărăzite să se împlinească, dar să se şi disipeze, în acelaşi ritm, fără putinţă de tăgadă.

Admirabilă este subtilitatea scriitorului de a şerpui frazeologic, astfel încât transferul spre acel încântător trecut (povestea propriu-zisă) să fie captivant, să-mbie spre lectură, cu o vădită curiozitate crescândă: *„Năpădeau amintirile, în galopade isteţe, din străfundurile luminate ale*

sufletului – şi mai veneau încă o dată spre viața de o clipă, să mai fie trăite, să mai fie alintate, înainte de a fi din nou cotropite de acelaşi val mâlos al uitării...”

Cu firească naturalețe, fără împodobiri verbale inutile, scriitorul proiectează (nu neapărat sămănătorist, ci în primul rând, conservând valorile autentice, creştine), povestea de dragoste între doi tineri, scoborâtori din străvechi familii de boieri creştini, care prin noblețea caracterului lor, vor da strălucire plaiului moldovenesc (cu *„rost de muncă sănătoasă...”*), definit metaforic, *Rateşul-cu-plopi*.

Tânărul Sandu Chebac, şcolit la Paris, va reveni la vatra străbună, pentru a continua, cu acelaşi sârg, îndeletnicirea de veacuri a părinților săi (*„s-a prins la loc de pământul de care se desprinsese...”*), o va cunoaşte, şi se va îndrăgosti de Mărioara Stamatin, o tânără absolventă a unui pension din Iaşi, cu *„privirea blândă”* şi *„suflet blajin”*, crescută şi ea în simplitate la conacul părintesc, în respect față de obiceiurile creştine. Ochiul auctorial surprinde, cu finețe, toți paşii (tradiționali şi creştini, totodată) care concură spre pasul decisiv, căsătoria.

Şi astfel, sub pana sa măiestrit scriitoricească, Alexandru Lascarov-Moldovanu va reînvia acel timp de poveste, când țăranul *„vorbea puțin şi potolit”*, asculta cu religiozitate de *„sfatul bătrânesc”*, iar viața îşi urma cursul ei firesc, cu o *„neisprăvită încântare”*. Căsătoria urmează unui ritual, prea binecuvântat, în curățenie sufletească, iar *„fiorul de iubire din sufletul încântat”* al tinerilor Sandu şi Mărioara va fi *„aşezat”*, sfielnic şi pur, în *„cămara cea mai ferită a sufletului...”*

Cununia este o sfântă taină. Cununia înseamnă *„îngenunchierea în fața uşilor împărăteşti, ținându-se de mână”*,

pentru a primi pe *„creştetele lor atingerea înfiorată a patrafirului străbun”*. Sub această protecţie, vara vieţii îi încununează cu bucurii, iar toamna cu ploi încercănate, cu *„hăul pământului...”*

La timpul de poveste imortalizat de Lascarov-Moldovanu, Sfântul legământ, Căsătoria, însemna decizie care implica multă chibzuinţă şi sentimente care se doreau trainice şi *„dragoste fără hotar”*. Numai astfel, cei doi tineri vor porni împreună pe *„marele drum al vieţii, plin de lumină şi senin”*, un drum de aur, întinat doar de viscolirile vremurilor, care nu vor întârzia să-i copleşească. Deopotrivă, lumina soarelui, dar şi vifornița atâtor vremi, supun, nemilos, noua familie la multe şi neprevăzute încercări ale vieţii.

Şi merită a reţine că orice înfruntare războinică îşi cere jertfele sale. Niciun ţipăt de durere (la vestea morţii fiinţelor dragi), de pe orice front ar fi, nu poate estompa clipa marii dureri, care va înlăcrima fiinţa până-n clipa cea de pe urmă...

În mod cert, imaginea bisericii *năruite* din prolog s-a dorit armonizată cu năruirea unei vieţi tihnite, a unei tinere familii, a fericirii înseşi, când războiul îşi cere nemiloasă ofrandă.

Mesajul scriitorului este tranşant, prin simbolistica sa generală, *Toamna*. Aşadar, *Toamna* este anotimpul care slăveşte sfinţenia muncii creştinului, rodnicia pământului străbun; *Toamna* zâmbeşte îngăduitor în faţa emoţiilor care înfloresc în sufletul inocent al celor doi tineri (Sandu şi Mărioara), în demersul lor de a întemeia o frumoasă familie; *Toamna* este momentul când se decide şi stingerea, durerea, suferinţa, moartea.

„Liniştea toamnei este frântă, în răstimpuri”, întotdeauna, ritmic, perpetuu.

Fraza care încheie romanul (epilogul): *„Aşa se cade să fie în bisericile ruinate”* transmite acea *„palidă licărire”* de speranță, de înțelegere şi de acceptare a suferinței şi a ruinei din sufletele noastre. Doar prin credință şi numai în *Casa Domnului* vom putea găsi alinarea oricăror forme de *ruină,* care ne împresoară la un moment dat.

Livia Ciupercă

Biserica năruită

I
Se aprind din nou candelele amintirii...

Toamna adusese cu ea ploi nesfârşite. Războiul începuse. Oraşul era deşertat de omenire. Veştile dintru început, venite din depărtarea însângerată, nu erau bune. Se simţea din vorbă, din mişcări, din priviri că toată lumea cugetă, cu tremur de suflet, la înfrângere. Abia trecuseră două luni şi peste lumina începutului se lăsase o încăpăţânată ceaţă de întuneric. Peste biserica ruinată a Stamatineştilor ploaia de toamnă bătea în pânze sure.

De mult biserica nu mai era deschisă; încetul cu încetul, se încuibase ruina în ea; bălăriile năpădiseră în curte, acoperişul de şindrilă se spărsese şi uşile ruginiseră. O iarbă firavă crescuse sus pe acoperişul năruit. An cu an, ierburile se întinseseră ca nişte mici grădini aeriene, până când, vântul aducând sămânţa de undeva, se iviră copăcei de oţetar, ca nişte penaje funerare. Pe urmă căzu o cărămidă, apoi alta – aşa că, în tăcere şi sigur, se făcură spărturi în trupul părăsit al bisericii. Câtva timp se mai cunoscură prin jurul ei câteva morminte cu vechi grilaje de fier, dar, cu vremea, şi aceste aşezări se topiseră vederii. O singură cruce de piatră mai stăruia, strâmbă şi ştearsă de vânturi, de ploi şi de spinările vitelor care se frecau de ea la vremea întoarcerii acasă. Din pisania bisericii rămăseseră câteva crâmpeie, din care se putea lămuri că ea fusese ridicată pe la sfârşitul veacului al optsprezecelea de

către un Stamatin, boier din țara de jos, pare-se mare postelnic, iar pe cruce se puteau citi cuvintele de rămas bun pe care alt Stamatin, Săndulache, şi el boier, mare spătar, le lăsa moştenire celor care, trecând pe lângă mormântul său, se vor fi îndeletnicit cu citirea lor. Tot de pe cruce se putea culege data morții lui (28 ianuarie 1837), cât şi categorica lui afirmație, că „s-a dus acolo unde a fost chemat...”.

Lucrarea vremii, cea cu neputință de oprit de oameni, măcinase biserica veche, iar acum ploaia pătrundea în cuprinsul ei, umezind pereții, altarul, picturile scorojite de pe ziduri, putrezind catapeteasma şi stranele, ştergând chipurile de sfinți şi predând totul nimicirii. Dacă ai fi privit prin uşa mâncată de rugină, ai fi putut vedea acolo o foarte ciudată şi rară vegetație virgină. Ferigi ca nişte săbii cu două tăişuri, mici arbuşti plini de-o fantezie zveltă, forme rare de scaieți eleganți, fără culoare, din loc în loc egrete de-o desăvârşită perfecție, zvâcnind deasupra, triste şi inutile, liane ale întunericului, mângâind imaginare trupuri... Şi peste tot o penumbră eternă şi-o tăcere ca un ison de vis, al vremii... O vegetație a umbrelor şi-a tăcerilor...

Cu câțiva ani mai înainte, un urmaş al vechilor ctitori încercase să restaureze biserica, începând cu ridicarea în ograda ei a unei locuințe modeste. Clădise câteva odăi mărunte, după moda veche, dar când fu să înceapă lucrarea de prefacere a bisericii se întâmplă că şi el trebui să se ducă „unde fusese chemat”, adică în grădinile cele fără prihană ale tărâmului de dincolo, aşa că biserica rămase mai departe în valul de nimicire al nepăsărilor. Începuseră şi chilioarele din ogradă să se năruie, când, într-o bună zi, trecătorii putură să vadă o uşoară mişună

de viață în preajma odăilor scunde. În spate luă loc un dascăl bătrân, scos oarecum la un fel de pensie de urmaşi, pretinzând că tata-moşul său fusese pe vremuri dascăl cu adevărat la ctitoria stamatinească. Era un bătrân adus foarte din spate, mergând totdeauna încet şi nesigur, de parcă s-ar fi cumpănit pe-o frânghie imaginară, întinsă deasupra unei mari prăpăstii, şi vorbind adesea singur, ca şi cum ar fi avut alături vreo stafie furişată din fantastica grădină dinlăuntrul bisericii.

Se jeluia mai ales împotriva unei ființe, căreia el îi spunea cu năduf bătrânesc „coana Marghioala”. Îl puteai auzi:

- Dea!... Cuconeasa!... Nu mai poate!... Parcă i-a văzut cineva documentele?... Hm!... Coana Marghioala!...

Vorbele acestea erau spuse pentru bătrâna care locuia în cealaltă chilioară, de la față.

Bătrâna aceasta era cu adevărat o Stamatinească. Cei de pe urmă viețuitori ai neamului acesta o culeseseră de pe unde îşi ducea viața şi o aduseseră aici, în odăița din ograda bisericii ruinate.

Era o bătrână, mai înainte de toate, foarte grasă; îmbrăcată în haina veche care-i acoperea cu totul trupul, ea părea şi mai umflată. Capul ei îmbrobodit cu tulpan negru abia de lăsa să i se vadă nişte ochi umezi, cu pleoapele de jos răsfrânte, ca obosite de veghere sau de plâns, şi jos, sub nara stânga, un enorm neg cu păr. Buzele mari, fără culoare, tresăreau la răstimpuri, ca şi cum ar fi fost atinse de o rămăşiță de fior, venită din nişte străfunduri părăsite. Când mergea, ținea privirea în pământ, părând a căuta ceva veşnic negăsit, şi, ca şi bătrânul dascăl, mormăia şi ea vorbe de ciudă, spuse bălăriilor din ogradă:

- Cine l-a mai adus acum şi pe acesta aici? Dascăl! N-a fost dascăl la biserica noastră, cum n-am fost eu... D-apoi îl gonesc eu de-aici...

Era vorba, fireşte, de locuitorul celeilalte chilii, din vecinătate.

De altfel, când se vedeau faţă la faţă, totdeauna îşi spuneau cu omenie:

- Sărut dreapta, coană Marghiolite...

- Mulţumesc dumitale, dascăle Petrache...

Uneori, se opreau la puţin sfat asupra vremii sau asupra oamenilor, găsind că oamenii s-au schimbat cumplit, iar vremea, şi ea, nu mai mergea ca odinioară.

Odăiţa bătrânei era simplă şi tristă. Un pat de fier, acoperit cu un macat gălbui, un spălător de lemn pe care stătea, descumpănit, un lighean cu margini ruginite şi un ibric fără coadă, o ruptură de covor fără culoare lămurită, un scrin de modă veche cu sertare străine, o sobă de zid cu două rânduri de olane şi, rămăşiţă de pe vremuri, un fotoliu de mătase vişinie cu unul din picioare lipsă, în locu-i fiind pusă o mică buturugă de stejar, din care pricină el era redus la nemişcare, stând necontenit în dreptul sobei... În colţul de lângă sobă străjuiau o masă simplă de brad şi un cuier de scândură, bătut în perete, de el atârnând câteva rochii petecite... Se mai afla, pe geamul de la stradă, o veche sticlă de apă de colonie „Jean Marie Farine”, fără nimic în ea, şi o cadră mică de fotografie, înrămând o bucată de carton prăfuit... Când se deschidea uşa, mai intra vântul, stătea puţin şi, văzând asemenea sărmană înfăţişare, ieşea grăbit prin sobă, eliberându-se spre larg...

La anumite ceasuri din zi venea de pe undeva o femeie şi aducea bătrânei, într-un sufertaş albastru, mâncarea zilei, luând apoi cu sine blide nespălate.

Dacă ai fi ieşit înaintea acestei servitoare şi ai fi întrebat-o ce hram ține pe lumea aceasta bătrâna din ograda bisericii părăsite, ai fi putut afla că ea se trage din ramură curată stamatinească – prin căsătorie Chebac – şi că alta fusese, pe vremuri, viața ei. Dar servitoarea nu ți-ar fi putut spune nimic altceva, decât doară nişte poveşti pe care nici copiii nu le-ar fi crezut.

Îndeobşte, bătrâna tăcea toată ziua, singură în chilia ei. Stătea culcată pe învelitoarea gălbuie. Ofta şi gemea la răstimpuri, ca şi cum ar fi apăsat-o greutatea unor aduceri-aminte. Când nu şedea culcată, se aşeza cu grijă în fotoliul şchiop, privind necurmat într-un loc, de parcă ar fi avut a dezlega o nedumerire a vieții.

Venise toamna, cu ploile ei nesfârşite. Se auzea un huruit neisprăvit, învăluit de vânturi neodihnite. Văzduhurile orchestrau melodii nebuneşti, de-o întindere infinită.

În vară izbucnise războiul. Bătrâna tresărise în monotonia vieții ei şi întrebări ciudate se ridicaseră în mintea ei chinuită de necazuri: „Ce război este acesta? De care război este vorba? Cine se războiesc?”.

Ieşise prin ograda bisericii, privise spre ruina cu penaje de oțetari, încercase spre chilia dascălului, mai stătuse câteva clipe în cerdacul strâmt şi intrase apoi în tăcerea singurătății ei, cu ochii deschişi mai tare şi cu buzele mai tremurătoare. Părea că un duşman nevăzut se furişase în viața ei, tulburându-i iezerul de nepăsare şi de monotonie. Şi câteva zile fusese neliniştită. În miezul plin al nopții se trezise la huruitul prelungit al ambulanțelor şi la înjurăturile vizitiilor şi iar stătuse în cumpănă: „Se întorc vremurile, Doamne?!”. Se sucea în aşternutul jilav, închidea cu putere ochii şi-şi strângea la sine halatul petecit, cuprinsă de-un frig de moarte. Dimineața privea

prin geamul prăfuit, în strada forfotitoare: treceau căruțe şi harabale enorme, zguduind casa. Zgomotele acelea afunde nu se opreau în urechile ei, ci se coborau în hrubele aducerilor-aminte, cercetând şi cotrobăind pe acolo, să vadă dacă nu se mai află vreo amintire, ca s-o scoată sus, în apa lacrimilor. Bătrâna se înfiora ca de-o catastrofa neaşteptată, ferindu-şi fața ca şi cum spre ea s-ar fi abătut din senin o fâşie puternică de lumină. Suspina. Buzele ei şopteau aiurite: „Doamne!...” şi, cu mâini nevăzute, de duh, căuta să închidă la loc canaturile sufletului, deschise brusc de zgomotele străzii. Simțea în adâncul ființei ei o răscolire. Un aer rece şi curățitor pătrundea prin firidele pline de păianjenii uitării, îi rupea, prăfuindu-i şi dezgolind diamantele negre ale aducerii-aminte. Rămânea uimită. I se părea că nu-i vorba de ea, ci de-o ființă de mult defunctă, care-i lăsase în păstrare aceste inutile giuvaere. Un surâs trist îi încrețea fața, iar mâna, inconştient, încerca să dea în lături din față aburul subțire al unei vedenii, care totuşi stăruia înainte, ca o arătare fatidică şi răutăcioasă.

Trecuseră zile. Bătrâna îşi mai potolise tulburarea, dar noaptea tot mai veneau vedeniile întrebătoare: „Ce război este acesta? Când se petrece el? Şi unde?”, o răceală de moarte ținându-le tovărăşie.

Ploaia nu mai contenise o săptămână. Era cenuşiu şi ud peste tot. Drumul se prefăcuse într-un râu de smântână cafenie. Prin aer se furişau zvonuri de dezastru. Fără să-ți spună cineva, puteai afla întreaga tristă povestire... Undeva, în văzduhuri, suna necontenit un clopot al nenorocirii...

Bătrâna stătea în fotoliul şchiop, lângă sobă, privind pâlpâirea roşiatică a focului. Venea înserarea mâhnicioasă şi copleşitoare. Ochiul de geam dinspre stradă clipea greu, cuprins de întuneric.

Deodată, toată strada fu mângâiată de sfâşietoarea tristețe a unei mazurci de pe vremuri. Se auzea limpede, fără putință de înşelare. O fanfară cânta o mazurcă într-un tempo rărit şi plângător.

Bătrâna se suci, brusc, în fotoliu. Mazurca se auzea neîntrerupt. Nu putea fi vis. Cuprinsă de înfiorare, femeia se pipăi pe piept, pe brațe, pe obraz, respirând mai repede şi clipind des din pleoapele grele. Era aievea: stătea în fotoliul din fața sobei, privea jarul şi auzea o mazurcă tristă. Se sculă în picioare şi, cu hotărâre, merse la geam, privi, se dădu înapoi, ca lovită de-o palmă nevăzută, oftă, se sprijini de cerceveaua aspră a ferestrei şi privi din nou... Treceau ruşii... Nenumărate cete de cazaci călări treceau în legănatul uşor al cântării, frământând noroiul gros şi mergând spre o zare înnoptată.

Mazurca se auzi din ce în ce mai încet, mai catifelată, mai diafană, până ce pieri, lăsând în ureche un ecou nesigur, ca o uşoară batere de vânt...

Încet, bătrâna se trase spre fotoliu, păşind în mers nesigur şi tremurat. Căzu greoaie în el şi, privind mereu jarul roşiatic, izbucni în plâns, în hohote înăbuşite.

Bolovani grei i se rostogoleau şi pe față şi în suflet; îşi acoperi fața cu mâinile şi hohoti aspru din nou.

Stătea singură în fața sobei şi plângea, pe când, afară, nenumăratele şiruri de cazaci mergeau într-o cadență de nebunie, spre un loc de cruntă izbire.

Potolindu-şi plânsul, bătrâna rămase uimită în fața propriului ei suflet. Apa lacrimilor şi bătaia de vânt a suspinelor curățiseră de tot gunoiul netrebnic depus de vreme şi lăsase, dedesubt, nestematele cele de odinioară, curate, limpezi, cristaline...

Năpădeau amintirile, în galopade istețe, din străfundurile luminate ale sufletului şi mai veneau, încă o dată, spre o viață de clipă, să mai fie trăite, să mai fie alintate, înainte de a fi din nou cotropite de acelaşi val mâlos al uitării...

Sufletul bătrânei era luminat serafic de împărăteasca lucire a amintirilor...

Stând în fotoliul şchiop, bătrâna avea crezarea că se află undeva, în ceruri sau pe pământ, şi că, una de la alta, se aprind încă o dată candelele amintirii, încheindu-se în fascinatoare horbote de lumină, în care ochii holbați puteau citi, ca într-o legendă ireală, episoadele unei iubiri nefericite, ale unei vieți părăduite în hăul inutilităților omeneşti...

Dar atât cât le mai era dat să sclipească, aceste lumini ale untdelemnului sufletesc trebuiau gustate până la fund, cu „dor de moarte". Curând, ele se vor stinge iar, căzând în noroiul străzii.

Noaptea venise, ştergând şi lumina ochiului de geam. Tăcerea se coborâse în stradă. Biserica ruinată străjuia aproape...

Învia din cenuşă o vreme, mai înainte de a se prăbuşi în nimicnicie...

II
Cum se cunosc doi tineri, într-o toamnă...

Călărind la pas, pe valea largă a Iezerului, Sandu Chebac se gândea la zilele vieții lui. Plecase de la conacul din Rateşul-cu-Plopi, gonit de-o plictiseală care stăruia, peste voia lui, de vreo câteva zile. Singurătatea pe care o dorise atât de mult după întoarcerea de la Paris îi cădea acum grea pe suflet. Nu ştia ce să facă în privința ei. Primise socotelile tutelei de la unchiul său după tată, Costea Chebac, dăduse mulțumire pentru tot ceea ce acest unchiul bun făcuse pentru el, luase în primire cele două moşii: Rateşul-cu-Plopi şi Mărginenii, cu toată zestrea lor în vite, unelte şi acareturi, şi acuma nu ştia anume cu ce să-şi înceapă viața câmpenească, visată mai demult, în garsoniera lui din Cartierul Latin. Acolo, în nopți de iarnă, pe când în stradă se porneau sarabandele vesele şi fără grijă, el stătea adeseori cu capul pe mână şi se gândea la părinții lui, care se petrecuseră curând din viață, şi la pământul îndepărtat unde-şi făcuse copilăria şi cea dintâi tinerețe. Un freamăt de iubire îi cuprindea inima şi-l făcea să vadă cu închipuirea toată frumusețea acelui pământ.

Văile pline de umbră, dealurile în soare, cu viile încărcate de rod, pădurile îmbrăcate în culori schimbătoare după vreme şi după bătaia vântului, cohalmurile răcoroase, foind de gâze şi de jivine, toate îi defilau prin fața ochilor, cerându-i o fărâmă măcar din inima lui.

Dus mai mult pentru a-şi îmbogăţi mintea cu privelişti din locuri străine, Sandu Chebac suporta cu greu depărtarea de ţară. Aşa încât, atunci când trenul îl lăsă la marginea Moldovei şi el luă diligenţa care avea să-l aducă acasă, tânărul parizian nici nu-şi mai aducea aminte de vremea petrecută pe malurile Senei. Schimbând caii de poştă din olac în olac, după două zile lungi, poposi la scara conacului din Rateşul-cu-Plopi, unde îl aşteptau unchiul Costea şi vechii servitori ai casei părinteşti.

Cuprins de-o mare dorinţă de a se adânci în trecut, vreme de câteva zile, Sandu Chebac scotocise birourile părintelui său, citise documentele vechi, privise fotografiile gălbenite de vreme, cercetase sulurile care cuprindeau planurile de hotărnicie ale moşiilor, lăsase să-i picure boabe de lacrimi pe scrisorile pe care tatăl lui, Ilie Chebac, le scrisese pe vremuri logodnicei lui, Smărăndiţa, mama lui Sandu – scrisori care dormeau acum uitate în plicuri decolorate – stătuse de vorbă cu bătrânii servitori, întrebându-i despre cele trecute, despre jocurile şi nebuniile pe care le făcuse el în copilărie, despre felul în care părinţii lui îşi duceau traiul... Pe urmă, cuprins ca de-o înfrigurare, cercetase viaţa oamenilor care trăiau pe pământul lui, căutând să le cunoască nevoile, obiceiurile şi necazurile, întrebase pe copii, pe flăcăi, pe neveste, pe gospodari, pe bătrâni despre năzuinţele şi despre dorinţele lor, căutând să le pipăie sufletul, pe care îl simţea totuşi închis la chemarea lui. Vitele şi câinii îl aveau de bun prieten. Mai ales îşi făcu un tovarăş nedespărţit din câinele Dulău, cel cu ochi ca de copil, cu blană groasă de se afunda toată mâna în ea şi mare cât un viţel. Oriunde ar fi mers, Dulău era alături, având limba afară pe orice vreme şi stând cu botul în pământ. Se întâmpla adesea

să-i ceară şi sfatul, vorbind cu el în taină: „Ce zici tu, Dulău, facem noi arături în toamna asta?" sau: „Ce zici, e bună sau nu singurătatea, frate Dulău?”. Câinele, se înțelege, pricepea totul nedezmințit, de vreme ce ridica privirea-i înlăcrimată, de copil, şi dădea din coadă afirmativ sau negativ, după împrejurări. Uneori, câinele adăuga acestui limbaj mişcător şi unele mârâituri sau icneli din gât, din care stăpânul înțelegea de minune părerea patrupedului înțelept.

În înserările pline de ploi umede, Sandu Chebac aprindea, în birou, lampa veche cu abajur verde, cusut în canava de mâna mamei lui. Lumina cădea moale, făcând un cerc blajin în întunericul odăii şi îndemnând la gânduri de singurătate. La răstimpuri se auzeau, mai departe sau mai aproape, lătrături sau mugete. Streaşina picura monoton, iar vântul se învolbura hăuind peste câmpii. Atunci, Sandu Chebac îşi facea planurile muncii moşiilor pentru anul ce venea. Îşi luase câteva cărți de agronomie, de creşterea vitelor, de gospodărie rurală, pe care acum le cerceta cu încordare. A doua zi, vremea se potolea, şi el ieşea călare la câmp, privind întinderile pământului peste care era stăpân, împărțindu-l din ochi în ogoare şi imaşuri. Se repezise, în tovărăşia lui Dulău şi-a vătafului Ştefan, şi la Mărgineni, cealaltă sfoară de moşie, mai mică, cu o gospodărie mai redusă, cu vite puține. Căsuța de la Mărgineni, stând în apropierea unei gârle limpezi şi având în spate o ogradă de vite, era simplă, cu odăi de țară, în care dormitau câteva divane, cu un cerdac privind spre vale, încărcat de iederă, şi cu o tăcere necurmată de jur-împrejur.

Iar când amiezile de toamnă se faceau limpezi, cu soare domol şi cu zări tremurate, Sandu Chebac obişnuia să stea în cerdacul larg de la conacul din Rateşul-cu-Plopi

şi să se gândească la cei ce fuseseră înaintea lui. Chema cu închipuirea pe părinţii săi. Imaginile lor se iveau diafane din păienjenişul văii largi din faţă. Sandu Chebac se vedea mic, luat în braţe, puternic, de tatăl său, Ilie Chebac, cel cu ochi mari şi cu barba neagră, şi ridicat în sus ca într-un vârtej. Auzea atunci pe mama lui: „Ilieş dragă, să nu scapi copilul!...”. Bărbatul râdea: „Cum să-l scap, Smărănditο?”, iar copilul fremăta de bucurie. Sus, în avântul dat de braţele părintelui, el vedea valea şi mai largă, zările şi mai depărtate... I se umfla pieptul de-o bucurie mare, ca şi atunci când tatăl poruncea gros, de pe cerdacul casei: „Miroane, pune caii la trăsurică!”. Ştia că aceasta înseamnă o plimbare prelungită pe laturile moşiei. Un veac i se părea până ce trăgea la scară trăsurică uşoară de pai. Pe urmă începea drumul cel fermecat. Vale, deal, pădure, iaz, trestii înalte, raţe sălbatice, sfârâind din tufişuri, bubuieli de puşcă, colibe la fundul moşiei, turme nesfârşite de oi, ciobani umblând cu căciulă în miezul verii, cer înalt, alb-albastru, păsări săgetând prin văzduhul liniştit, popas la crama de la vie şi la armanul unde zeci de cai călcau în picioare paiele de grâu, oprire la casa pădurarului, unde o femeie în picioare goale le dădea miere de albine şi apă rece. Odată cu înserarea şi cu somnul, călătorii ajungeau la conac, în hărmălaia de câini, care lătrau de bucurie şi dădeau din coadă. Totdeauna, pe treapta de sus îi aştepta mama, cu zâmbet pe faţă, zicând: „Bine că v-aţi mai adus aminte de casă!”. Tatăl, râzând tare, răspundea: „Dumnealui e de vină”, şi arăta pe Sandu, care abia-şi mai putea ţine pleoapele de somn. Curând se trezea într-un pat moale, cu nişte mâini blajine umblându-i pe trup, învelindu-l cu grijă, iar o clipă mai înainte de a închide ochii vedea pe mama cu privirea spre icoane,

făcându-şi cruce, încet, fără păsare de cineva. Ca-n vis, apoi, simțea pe trup, pe rând, patru uşoare apăsări: sus, jos, la dreapta şi la stânga şi un şopot, ca un suspin: „Doamne, Dumnezeule...” şi tocmai dimineața, când soarele năpădea nebuneşte în odaie, Sandu deschidea ochii fermecați de lumina înviorătoare şi-şi aducea aminte de întâmplările din seara trecută, ca de un vis.

Alte dăți veneau musafiri mulți şi veseli. Trăgeau la scară trăsurile huruitoare şi deşertau din ele prieteni veniți de prin împrejurimi sau de la oraş. Bărbați cu lungi perciuni, doamne cu rochii înfoiate, tineri cu pălării înalte, fete frumoase cu zulufi pe urechi... Toată lumea vorbea, râdea. Ca din pământ se întindeau mese îmbelşugate, cu tot felul de bunătăți, pe care Ilieş Chebac arătându-le, zicea: „Iacă, toate astea-s din pământul nostru. Nu-i nimic străin!” şi se îngâmfa foarte. Nevasta lui zâmbea la o asemenea întâmplare şi-l privea cu dulci ochi, iar Costea Chebac, fratele stăpânului, râcâia întotdeauna la asemenea pretenție: „Lasă, Ilieş, nu te lăuda... Măcar zahărul, untdelemnul şi piperul şi tot sunt de aiurea, că doar nu le-i fi făcând pe moşie...”. Şi iar se pornea mare veselie. Târziu, în noapte, trăsurile trăgeau la scară şi musafirii plecau spre locurile lor. Uneori stăteau câte două-trei zile, „se uitau” acolo, pe când afară se porneau viscolele cele mari, aducătoare de troiene cât casa. Mama lui Sandu, ades, în aceste zile de bucurie, se aşeza domol la pianul din colțul salonului mare şi, cu un glas mic, dar cald, cânta romanțele vremii. În jurul ei, oaspeții ascultau, murmurând un fel de ison grav, ca o pedală de orgă. Glasul se răsfira catifelat pe sub lumina calmă a lămpilor şi cădea ca nişte fulgi de cântec pe divanurile joase, în care stăteau afundați ascultătorii. Sandu vedea, în asemenea prilejuri,

privirea mângâietoare din ochii tatălui ducându-se spre capul coafat înalt al mamei. Un surâs încremenit, dar necontenit viu, stătea pe faţa lui Ilieş Chebac, ca într-o fericire fără sfârşit.

Pe urmă, priveliştile se opreau deodată în loc, ca împietrite de spaimă. Într-o zi, Sandu fu luat pe negândite de acasă şi dus la Cosiţeni, la „moş Costea", fratele. Înainte de a pleca, tatăl l-a luat în braţe, l-a strâns cu putere la piept şi l-a sărutat, oftând. Copilul nu pricepea nimic. A rămas la moş Costea vreme îndelungată şi moşul i-a spus, când copilul întreba: „Unde-i tata şi mama?", că-s duşi departe, într-o ţară străină... Încetul cu încetul, Sandu s-a obişnuit la moş Costea Chebac şi, de teamă, nu l-a mai întrebat dacă s-a isprăvit sau nu călătoria celor duşi. Târziu de tot, moş Costea i-a povestit întâmplarea. Într-o bună zi, cumnata Smărăndiţa s-a îmbolnăvit de lingoare. În câteva zile a murit. Îngrijind-o, Ilieş Chebac a prins molima şi, tot aşa, în câteva zile a murit şi el. Şi moş Costea Chebac l-a purtat pe copil la biserica din Rateşul-de-Plopi şi i-a arătat, cu glas tremurat, două morminte alăturate, având pe ele, grele, pietre pe care erau scrise numele părinţilor lui Sandu. Copilul n-a înţeles lucru mare, decât doar atât, vag, că dintr-o asemenea călătorie nu aveau să se mai întoarcă părinţii lui, niciodată...

Stând în cerdacul larg de la conacul din Rateşul-cu-Plopi, Sandu Chebac primeşte defilarea amintirilor, în alburia împânzire a funigeilor de lumină care se pogoară toamna în preajma înserărilor liniştite. Surâde abia văzut fiinţelor de abur care se ridică din hăul văilor mari din faţă şi vin imateriale, spre inima lui, înduioşindu-i-o.

Noaptea se lasă repede şi uşoară, ca un oftat. Se aprind luminile la grajduri şi la saivane, la moară şi la jitărie, şi dincolo, devale, în tot satul.

Sandu Chebac se ridică împovărat de pe scaunul larg de lemn de nuc şi, intrând în casă, se bucură de cercul de lumină gălbuie de pe birou... O clipă simte o mare oboseală în tot trupul – şi toate i se par zadarnice. Dar, pe dată sufletul îi este invadat de bucuria gândurilor de viitor. Deschide cu grabă sertarul în care se află însemnările lui privitoare la lucrul moşiilor şi, înainte de a mânca, purcede la refacerea socotelilor din ajun.

Cu două zile mai înainte avusese o noapte plină de nelinişte. Se trezise în plin miez de noapte. Încercase să adoarmă din nou, dar nu izbutise. Luna bătea în geamuri, punând în întunericul odăii o pată alb-gălbuie. Cu ochii prinşi de dunga de lumină, Sandu Chebac se întreba, nedumerit, de ce îşi simte sufletul tulburat. Nu avea nici o pricină de nelinişte. Tinereţea lui era de-o putere şi de-o voioşie fără ştirbire, aduceri-aminte tulburătoare nu avea, trecuse prin viaţă fără îndurerări, ziua de mâine era la adăpost... Şi totuşi o melancolie fină, aproape străvezie, se filtra în sufletul lui, murmurând o melodie ciudată. O nemulţumire amară întindea spre fiinţa lui o umbră răuvoitoare.

Îşi zise: „Acestea sunt nemulţumirile omului mulţumit" şi surâse în întunericul odăii. Fără pricină, atunci, îi apăru în închipuire silueta delicată a unei femei. Era în Montmartre, tot într-o toamnă cu lumina scăzută (înserările pariziene sunt uneori de-o uimitoare frumuseţe). Atunci, ieşind de la o adunare studenţească, Sandu Chebac rămăsese pe prag, fulgerat de-o viziune de triumfătoare tinereţe: trecea o fată frumoasă... Având un suspin oprit pe buze, murmurase: „Cât e de frumoasă!...". Necunoscuta trecuse fără să-i prindă fulgerarea din privire, se pierduse în mulţime, lăsând pe Sandu Chebac în uimire

mirată. Păşi, pe urmă, încet spre un țel nelămurit, gândind mereu la fata care trecuse şi pe care, desigur, nu avea s-o mai vadă niciodată.

Şi acum, în miezul nopții de toamnă, viziunea, după atâta vreme, se întorcea să țină tovărăşie moşierului moldovean, în singurătatea de la Rateşul-cu-Plopi.

Sandu Chebac surâse din nou, dar gândurile nu-l părăseau. Veni unul ciudat: „Ar fi putut trăi aici, la Rateşul-cu-Plopi, parizianca din Montmartre?”

De data aceasta râse de-a binelea. Trecând, viziunea îl lăsase o mireasmă vagă de veştejeală.

Adormi, ostenit, târziu.

A doua zi, singurătatea îi apăru apăsătoare şi neprietenoasă. Merse pe la oameni, pe la grajduri, ceru şi părerea lui Dulău, dar simțirea pâcloasă nu-l părăsi toată ziua.

Spre seară, stând pe una din treptele scării, după ce pusese la cale treburile gospodăriei, privea valea din față şi-şi simțea sufletul gol. Dulău stătea şi el, bosumflat, la picioarele stăpânului, împrumutând din posomoreala lui.

Sandu, mângâindu-i mițoasa blană, îl întrebă:

- Nu-i bună la nimic singurătatea, frate Dulău!? Nu-i aşa?...

Câinele a-toate-pricepător facu semn din coadă că e aşa precum spunea stăpânul.

- Facem noi mâine o plimbare spre moş Costea, Dulău?

- Facem, răspunse cu hotărâre câinele din coadă, sculându-se în două labe şi mârâind uşor, din fundul gâtului.

- Bine, dacă zici tu, mergem...

A doua zi, după-amiază, porniră amândoi spre a face o vizită lui moş Costea Chebac, la Cosițeni.

Ajungând la răscrucea drumurilor, Sandu Chebac, fără nicio pricină, în loc să apuce spre Cosițeni, o luă pe valea largă a Iezerului. Avu repede gândul că poate moş Costea, zapciu fiind, şi neînsurat, nu se va fi aflând acasă şi că are să se plictisească singur cu babele de la conac. O clipă, Dulău îi făcu o grabnică întrebare asupra schimbării drumului, dar, găsind şi el că gândul stăpânului putea fi drept, se luă după umbra calului, mergând cu limba scoasă de căldură.

Valea Iezerului se întindea largă şi nesfârşită, cât se putea vedea cu ochiul. Ca toate văile moldoveneşti, mai ales la o asemenea vreme, era şi ea uşor mângâiată de-un abur străveziu. O molcomeală de visare stăruia, ca o somnolență a văzduhurilor, peste clinurile de deal, peste pâlcurile de păduri, peste curăturile de vii... Ca nişte imense semne de exclamație, din loc în loc, stăteau punctați plopi cu frunzele pălite de atingerea vânturilor tomnatice. Iar în bătaia soarelui, căzând piezişe, se îmbinau nesfârşite nuanțe de verde, arămiu şi galben în piepturile pădurilor de stejar, de arin şi de mesteacăn. Când vântul aburea, culorile se tălăzuiau ca ape de mătase: arămiului îi lua locul, brusc, verdele, iar verdele se prefăcea dintr-odată în galben de aur. Şi iar se întorcea vântul şi nuanțele se suprapuneau pe nesimțite, schimbând de la clipă la clipă aspectele din depărtări. Culmile dealurilor şi zările alergau în goane de linii drepte, frânte, curbe, ca într-o întrecere spre un țel depărtat, nevăzut, din cine ştie ce ținuturi de vis. Peste tot se furişa o zvoană de zgomote, de culori, de linii, topindu-se toate într-o armonie suavă şi haotică.

Liniştea toamnei era frântă, la răstimpuri, de prelungi chiuituri, venite de nu se ştie unde, şi, mai rar, de detunări de armă, cu ecouri alergate pe fundul văilor până

departe, unde se fărâmau singuratic. Pe drumurile de țărnă scârțâiau care încărcate, iar oamenii cu cuşme moțate hălăduiau în neştire, mergând pe lângă boii care se cumpăneau ritmic în mersul lor monoton şi lin. Aduse de palele de vânt leneş, veneau, clare, sunete de tălăngi, mai groase şi mai subțiri. Mugete aspre sau behăituri tremurate se strecurau palide spre văi, aducând, pe vânt, arome de ierburi amare.

Sandu Chebac mergea cu calul la pas. Privea înainte şi nu se gândea la nimic. Simțea numai că tot ce-l înconjoară e atâta de prietenos sufletului său şi că dinspre toate primeşte o mângâiere atâta de blajină, încât i se părea că totul este alcătuit pentru el, pentru bucuria lui, de dragul lui. O mulțumire curată îl făcea să respire din tot pieptul şi să îngaime o melodie, prinsă pe buze, ca o petală risipită din alba floare a sufletului.

- Ce zici, Dulău prietene, suntem noi mulțumiți?

Câinele ridica botul şi retrăgea limba, în semn de bună cuviință. Apoi privea cu ochi buni spre vorbitor şi dădea rar din coadă, ceea ce era semnul unei serioase încuviințări.

Înălțându-se în scări, călărețul, surâzând, dădea asigurare:

- Şi va fi şi mai bine, Dulău-tată!

Nu ştia precis la ce răspunde prin aceste cuvinte, dar simțea că undeva, într-un loc şi într-o clipă, este păstrată o mulțumire mare şi pentru el.

Calul se poticni. Călărețul tresări din gânduri şi privi în jur. Pe tăpşanul din dreapta se vedea un mare boschet de copaci înalți. Puteai bănui că acolo se ascunde un conac de moşie. Mai departe se vedeau saivanele şi magaziile, fântânile şi grajdul. Peste toate sălăşluia o linişte în care

doar de răzbea vreun strigăt de argat, gonind după o vită scăpată sau vreun lătrat leneş al unui câine din margine.

Sandu Chebac privi nepăsător spre întreaga aşezare şi trecu mai departe, pe drumeagul care se prelungea fără capăt, devale. Fără veste, Dulău ciuli urechile şi făcu scurt: „Ba!", adică: „Vine cineva".

Sandu Chebac opri calul şi privi de jur-împrejur. Dinspre dreapta, unde câmpia se deschidea mai larg, venea cineva în trap viu. „Ciudat", îşi zise călăreţul. Privi cu încordare: o fată, încălecată băieţeşte, se apropia. Părul îi atârna desfăcut, pe spate, pălăria prinsă sub bărbie căzuse pe ceafă, rochia îi era învolburată de goană... Ţinea strâns frâul, săltându-şi puternic trupul într-un ritm de voie bună şi de siguranţă.

Nu putu să-şi deslușească bine apariţia, când se petrecu ceva neobişnuit. Calul pe care călărea fata, aproape de a ajunge la drum, se opri, înţepenindu-se în picioarele dinainte şi aruncând pe călăreaţă cu capul în coamă. Abia avu vreme să se pună din nou în şa, şi calul porni într-un galop vijelios fără ţintă. Atât putu să vadă Sandu: un păr vâlvoi în vânt, şi să audă un uşor ţipăt, ca de spaimă.

Nu mai stătu o clipă pe gânduri, ci îşi porni calul în galop mare, strângându-l puternic în pinteni. Alerga şi privea spre calul din faţă, care fugea ca o nălucă: fata nu căzuse. Aplecându-se pe oblânc, Sandu împingea cu toată puterea calul, care, şi el, părea că împărtăşeşte temerea stăpânului. Bucăţi de pământ, smulse de copite din ţărna moale, se învârtejeau în aer şi-l izbeau în piept... Se apropia... Calul dinainte, simţind cal străin în spate, îşi iuţea şi mai tare galopul. Încă o sforţare şi Sandu Chebac ajunse din urmă pe fugarul înspumat şi înnebunit.

Fata privea țintă înainte, cu ochii deschişi tare, dar neînfricoşați. Sandu putu, ca într-o fulgerare, să-i vadă profilul asprit de goană. Întorcând iute capul spre Sandu, fata îi trimise un zâmbet care zicea: „Nu mi-e frică...”. Un pinten adânc săltă calul lui Sandu în dreptul calului fetei. O mână întinsă prinse frâul şi începu să-l bată în zăbală. Pe lături trecea în dungi negre, fugind îndărăt, pământul... Cai şi oameni, respirând adânc, se opriră la marginea unui pârâu sec.

Sandu descălecă în grabă, veni spre fată şi, cu o grijă neprefăcută. îi zise:

- Cum te simți?

Fata, descălecând şi ea, îi arătă mai mult cu privirea spre cal: o scară lipsea.

- Se putea întâmpla o nenorocire...

Îi răspunse cu un zâmbet deasupra unei respirări încă grele. O mână mică şi înmănuşată se întinse spre Sandu Chebac. Tânărul o luă şi zise:

- Sandu Chebac...

Fata deschise mai tare ochii şi răspunse, clar şi moale, la rându-i:

- Mărioara Stamatin...

Abia atunci Sandu Chebac putu să vadă bine chipul fetei. O privire liniştită, un surâs blajin şi o aluniță mică, jos, sub nara stângă. Pe spate, părul răvăşit, amestecat cu pălăria, care se ținea de gât într-o panglică de mătase... O frunte largă, deasupra unui nas ridicat în sus, lăsând să iasă în evidență buzele cărnoase... O bărbie puțin ascuțită, umbrind un gât gol, pe care alerga o altă aluniță... Rochia lungă, căzând în călcâie, ascundea un trup încă firav, dar plin şi cuminte...

După cea dintâi privire, fata lăsă ochii în pământ, ca şi cum ar fi îndrăznit prea mult...

Sandu, ca să lege vorba, zise:

- De ce s-o fi rupt scara?

Fata îi dădu, serioasă, explicaţia:

- Calul s-a speriat de un ciuline care fugea pe drum, s-a oprit dintr-odată, şi scara a plesnit...

Dulău, venit cu oarecare întârziere, privea cu surprindere spre grup.

Ca să lege vorba, fata zise:

- Ce câine inimos!...

Sandu aprobă, surâzând...

Înserarea se lăsa pe valea Iezerului.

Un călăreţ se întorcea încet spre conacul din Rateşul-cu-Plopi... În urma lui, un câine mare şi flocos mergea cu nasul în pământ...

Luminiţele gălbui începeau să clipească pe vale mai aproape, mai departe... Un răsuflet necuprins încingea noaptea care venea de pretutindeni.

Călăreţul încropea încet un cântec, alcătuit din taină şi miresme... O respirare, ca un oftat, se auzea la răstimpuri...

- Ce zici tu, Dulău băiete, de aluniţele fetelor?

Dulău păstra, de data aceasta, o tăcere îndoielnică.

- Nimic, Dulău? Se poate?...

Noaptea punea din nou tăcere între ei.

Călăreţul ar fi vrut să meargă aşa toată noaptea şi să nu mai ajungă la conac.

Cântecul se ivea, mai limpezit... Se auzeau şi vorbe răzleţe...

Dulău aţinea urechea... Dar nu putea pricepe nimic din aceste taine – sau se prefăcea...

Când ajunse la conac, Sandu Chebac strigă tare şi vesel spre bucătării:

- Făcut-ați ceva de mâncare?!... Vătafe Ştefan, ce ştii de asta?

Slugile dădură buzna din odăi, neştiind ce se întâmplase. Când văzură pe boier, se mirară foarte de-o asemenea veselă glăsuire...

Manca Ileana – cea care-l crescuse de mic – trăgându-şi baticul pe gură şi clipind din ochii încă tineri, şopti bucătăresei:

- Să ştii, Marando, că boierul nostru cade la dragoste de acum...

Iar Maranda:

- Să-i dea Dumnezeu nevastă bună...

Tropăind pe scări, Sandu intră în birou.

Singurătatea avea de-acum înainte un tovarăş plin de gânduri...

III
La Costea Chebac, zapciul...

A doua zi, dimineața, pe când oamenii curții nici nu se aşteptau, Sandu Chebac se ivi în cerdacul de sus, îmbrăcat gata, cu zâmbetul uşor pe față, privind spre vale, unde plopii îşi picurau lacrimile lor de frunze pe drumul singuratec. Era o dimineață potolită de toamnă. Toate păreau că se mişcă fără zgomot, uşor, catifelat. Zvoanele de departe veneau palide şi moi. Soarele, deşi era ridicat demult, n-avea putere să încingă cu căldură pământul.

Întorcându-se spre bucătării, Sandu porunci cu glas tare, dar prietenos:

- Unde-i vătaful Ştefan?

Femeile se arătară în uşi, privind cu fereală pe stăpân. Una dintre ele grăi:

- Să-l chem, oare?

- Fii bună, făcu semn cu mâna Sandu.

Femeia, legănându-se greoi din şale, într-un fel de mers grăbit, purcese spre magazii, strigând din mers:

- Ştefanache, te cheamă boierul!

De după o standoală, vătaful se ivi. Era bărbatul Mamei Ileana, manca lui Sandu. Un om încă tânăr, cu mustăți mari, negre, privind pe sub sprâncenele groase, umblând la orice vreme cu cuşmă şi cu cizme, veni la marginea cerdacului, spunând gros, dar cald:

- Eu îs, coane Sandule!

Sandu Chebac îi zâmbi şi-i zise:

- Nu-i nimic, vătafule, ci numai am vrut să te văd.

Vătaful, oprindu-se din avânt, îşi lăsă greutatea mustăţilor în jos.

Sandu zise:

- Ce-ar fi, vătafule, să faci un drum până la moş Postea, să-i porţi o veste?

Fără să-l lase să isprăvească, rumânul cu privire de erete îi luă înainte:

- Vorbă-i? Acum – şi dădu semn că pleacă de îndată.

Sandu Chebac îl opri râzând:

- Stai, vătafule, că nici nu ştii ce trebuie să-i spui.

Vătaful, ruşinat, zâmbi:

- De, asta aşa-i.

- Ascultă: am mare dorinţă să-l văd pe moş Costea, dar cum el îi mereu pe drumuri, aş vrea să-l ştiu acasă, ca să nu mă duc zadarnic... De aceea, purcede dumneata, vătafule, chiar acum şi-i spune.

- Să vă aştepte?

- Stai, stai puţin... Adu-mi veste până-n prânz dacă îl pot găsi după-amiază acasă.

Vătaful făcu o mişcare, ca şi cum ar fi vrut s-o ia la goană.

Sandu îl opri iar:

- Stai.

Vătaful se pironi din nou pe loc.

- Ia pe Cobzar, încalecă şi pleacă; nu de alta, dar mi se părea că vrei să pleci pe jos.

Vătaful râse cu toată faţa sa, încărcată de grea podoabă păroasă. Era vesel că-l vede pe stăpân cu chipul bucuros.

După ce vătaful plecă pe vale, Sandu rămase în cerdac cu privirea prinsă de vârfurile plopilor. În tăcere,

Manca Ileana îi aduse pe-o tavă de aramă tot felul de bunătăți pentru hrana dimineții. Doar de şopti ceva, ca pentru sine: „Iată, ia şi mănâncă, dragu' mamei...", dar Sandu nu auzea nimic, ci privea în pajiştea cea întinsă a sufletului. Întâmplarea de ieri, fără să-l fi scos din drumul obişnuit al vieții, îl tulburase puțin.

Necontenit voia să scape de chipul fetei, dar nu izbutea. Nu-i părea însă rău, ci mai vârtos se îndârjea în această luptă lăuntrică. În palma lui largă păstra încă amintirea mâinii mici: un fel de apăsare caldă şi moale. Fără să vrea, duse mâna la nas. I se păru că mai păstrează vag miros de parfum. Zâmbi. Dar, dintr-odată, fața lui se închise, ca o mimoză atinsă de un deget nevăzut. Un fel de îngrijorare tulburătoare, dar mângâioasă, îi aburi sufletul: „Dacă totuşi aici este cotitura cea mare a vieții mele?". Pe dată, o bucurie sfredelitoare îl făcu să tresară. Iar surâse spre plopi. O convorbire grabnică se încinse în mintea tânărului, fiecare parte aducând cuvinte puternice, de ființa cărora el se mira, ca şi cum i-ar fi fost străine. Într-o fulgerare, Sandu se văzu mergând de-a lungul vieții cu fata aceasta la braț. Era frumos: un băiat tânăr, înalt, cu mustață neagră şi cu ochi mari, mergând pe căi de vis, având alături, ca a lui, pe fata cu ochii cuminți sub fruntea boltită şi deasupra unui năsuc obraznic, alintat de o aluniță... Celelalte forme se pierdeau în irealul abur al visării. O căldură pătrunzătoare, dar blajină, se furişa în sufletul lui Sandu Chebac, răsfrângându-se pe dată în ochi, pe față, pe buze, într-un zâmbet nesimțit de el. Dimineața liniştită de toamnă îi trimitea şi ea o învăluire amețitoare...

Doborât de plăcuta frământare a sufletului, Sandu Chebac rămase cotropit de gânduri în jelțul mare din cerdac.

La o vreme, se trezi cu mustățile de catran ale vătafului lângă el:

- Domnul zapciu vă aşteaptă degrabă.

Sandu Chebac avu o tresărire şi nu se putu reține:

- M-ai speriat, vătafule!

Apoi, cu alt glas:

– Şi, zi, mă aşteaptă?

- D'apăi cum...

- Bine... Ai grijă, vătafule, de trăsură. Fă ce trebuie. Şi, de îndată după masă, plecăm!...

- Bine, coane Sandule...

Drumul până la Cosițeni unde era conacul lui Costea Chebac zapciul – şi unde se afla şi tactul subprefecturii lui, se strecura prin neîntrerupt tunel de sălcii. Copac cu înfățişare bătrânească, salcia dă locului pe unde creşte un fel de linişte aşezată, în preajmă de apă curgătoare. Cu crengile aplecate, cu frunza de un verde palid, cu trunchiul chinuit de întorsături şi îndoituri năprasnice, salcia te ia cu prietenie, de cum începi să călătoreşti pe sub umbra ei cu gust amărui.

Asta face pe vătaful Ştefan, care mână caii, să se întoarcă din vreme în vreme spre Sandu, întru a-i spune unele vorbe şi povestiri, pentru o mai grabnică trecere de vreme. Vătaful spune gros, cu mustăți grele de păcură:

- Iată, aici, la semnul acesta, s-a petrecut, pe vremea lui Mihalache Sturza, izbirea cu nişte tâlhari... Era, vasăzică, zapciu tânăr alde moşul domniei tale, cel către care mergem acum... S-a alcătuit poteră zdravănă, cu călăraşi şi caraule... Oaste în regulă. Era un căpitan din linie,

bez zapciul şi pe marele... Da' nici tâlharii mai prejos. Trăgeau ca la război, nu şagă. Au doborât vreo trei călăraşi şi-au potricălit oleacă şi mundirul căpitanului. Da' potera i-o strâns din coaste, pas cu pas, până ce i-o încolţit aici, în cotlonul acesta... Pe unii i-o ucis, pe alţii i-o prins şi i-o legat... Şi, iată, aşa o fost...

- De-atunci zace aici crucea asta, semn că aici s-a făcut moarte de om... Tâlhar, da' om, vasăzică...

Sandu Chebac ascultă potolita povestire, cadenţată de trapul mare al cailor şi de gândurile lui. Ştie ce sporovăieşte vătaful; şi totuşi mintea i se duce pe acelaşi drum pe care se reîntoarce mereu de ieri încoace.

Vătaful vede că povestirea lui nu-i prea ascultată, dar pentru aceasta nu-i nici un cuvânt s-o curme. Stăpânul e bun şi nu-l ţine de rău, ba chiar surâde din vreme în vreme. Porneşte iar:

- Iată şi curţile lui alde Preda, căruia-i mai zice şi Nărtosul, din pricina unui nas foarte mare pe care-l are... Şi aici s-o fost petrecut o minunată întâmplare... Era vasăzică, pe vremea...

Dar Sandu nu mai aude nimic... Cu ochii prinşi de şerpuitura drumului printre sălcii, el se gândeşte cât de plăcut ar fi fost acest drum, dacă alături, în caleaşcă, ar mai fi fost şi altcineva... De aici, şuvoaie calde de gânduri...

Soarele zilei de toamnă se lasă spre apus. O răcoare alintătoare zbiceşte gândurile încinse. În zare scânteiază învelişul conacului vechi chebăcesc, de la Cosiţeni.

Asediată de-o armie urlătoare de câini, trăsura lui Sandu Chebac trage la scara casei lui moş Costea Chebac, zapciul...

Sărut mâna, moş Coti!... desface braţele Sandu, la care îi răspunde, în zâmbet neprefăcut, zapciul:

- O mie de ani pace, dragă nepoate!...

Bărbații se îmbrățişează strâns, după ce Sandu sărută mâna unchiului.

Desfăcându-se, moş Costea se trage câțiva paşi înapoi şi-şi priveşte nepotul. I se pare că atunci îl vede întâia oară: înalt, umeri largi, ochi mari de cărbune, păr de abanos, mustață arcuită, mână tare şi prietenoasă, iar peste tot şi din toate o vrajă tinerească, sănătoasă şi atrăgătoare.

- Şi cum? Nu te-a furat nici o fată până acum? Că eu, de-aş fi tânăr şi fată, m-aş topi după tine...

- Bine, moş Coti, ții să mă faci să roşesc de cum ți-am călcat pragul?

- Ba să fiu Barbălată porcaru de te mint...

Acest „moş Coti”, aşa cum se deprinsese Sandu de mic să-i spună în intimitate, era un om ajuns, cu bine şi cu sănătate, la şaizeci de ani. Neînsurat, totdeauna elegant, cu pantaloni largi jos, cu ghete ridicate în tocuri înalte, cu un fel de redingotă scurtă, dar croită pe trup, Costea Chebac avea încă trei lucruri de el nedespărțite: o pereche de ochelari cu rama de aur atârnându-i cu un lănțişor tot de aur de butoniera redingotei, o tabacheră mare de argint rusesc, din care, fără oprire, îşi făcea țigări pe care le fuma cu o lăcomie mereu neostoită, şi un surâs niciodată lipsă de pe fața lui de om bun şi primitor. Casa lui era un fel de han al tuturor drumeților, pe acolo călătorind, la orice fel de vreme. Se ştia în tot ținutul. Venea, bătea la poartă, săreau câinii, dând de veste, se deschideau uşile, primind pe oaspete, şi, pe urmă, tot felul de bunătăți, de-ale gurii şi de-ale odihnei, stăteau la îndemâna drumețului. Gazda îl primea cu zâmbet, jucându-se cu lănțişorul de aur al ochelarilor şi fumând cu sete. Când oaspetele pleca, simțea pentru Costea Chebac

o prietenie fără margini, ceea ce-l făcea să cugete în sine că la o asemenea casă e bine să te mai întorci.

Odăile casei sunt simple, mari şi văruite, având pe lături divane largi, cu perine de lână la perete. Scoarţe cu culori vii îmbracă pereţii, iar pe ele stau atârnate tablouri vechi, în ulei, înfăţişând pe înaintaşii morţi, mai toţi serdari, medelniceri sau comişi. Odăile care-s pentru folosinţa de toate zilele au, între ele, treceri fără uşi, numai cu câte o perdea grea de catifea groasă, atârnată, prin inele galbene, de-o bară de bronz. Câteva poliţe de nuc lustruit adăpostesc cărţi legate în piele roşcată sau lucruri mărunte: ciubuce, cutii de metal, scoici...

- Şi zii aşa, Sandule, te-ai aşezat gospodăreşte la Rateşul-cu-Plopi?

Sandu se uită cu ochi calzi spre bătrân şi-i răspunde cu un uşor oftat:

- Da, moş Coti, m-am fixat...

- Adică?

- M-am prins la loc de pământul de care mă desprinsesem...

- Cum ai dus-o la Paris?

- N-aş putea zice rău, dar am să-ţi mărturisesc că m-am simţit mereu un străin – un înstrăinat...

- Ţi-e drag cu adevărat pământul tatălui şi mamei tale?

Sandu se opreşte o clipă, măsurând însemnătatea răspunsului, după aerul serios pe care chipul lui Costea Chebac îl luase. Respirând adânc, răspunde:

- Da, mi-e drag...

Bătrânul, recăpătându-şi zâmbetul obişnuit şi deschizând tabachera, vorbi mai mult ca pentru sine:

- Bun, asta-i bun...

Tânărul, ca desfăcut dintr-o cingătoare care-l strângea, începu, cu glas avântat, să arate unchiului temeiurile pe care sufletul său îşi aşeza dragostea de pământ. Se minuna şi el de frumuseţea unor gânduri care păruseră că dorm până atunci în suflet, şi acuma înfloreau în cuvinte calde şi pline de încredere:

- Simt, dragă moş Coti, că aici este rostul cel adevărat al nostru... Toate ne leagă de pământul acesta, căpătat prin legătura cu cei de mai înainte... În afară de aceasta este înşelare...

Toate gândurile din nopţile singuratice ies în lumină, ca nişte chipuri de duh, şi zâmbesc spre moş Costea, care-şi priveşte nepotul cu ochii aproape închişi.

- Dacă ar fi trăit Ilieş şi Smărăndiţa, să te vadă... cugetă cu dulceaţă amară bătrânul...

În scurt timp se trezi însă, şi zise cu chip deschis:

- Da, măi copile, Sandu, aici, pe acest pământ în care ne-am ridicat, găseşti tot ce vrei... Şi vitejie, şi glas de glumă, şi largă veselie, şi câte poveşti toate...

O slujnică aduse dulceţuri de trandafir şi cafele cu mireasmă tare. Bătrânul porni la povestiri. Pentru el povestirea era o parte întregitoare a vieţii. Fără hazul şi piperul unei povestiri, viaţa ar fi fost o povară cenuşie, cum zicea el.

Astfel, în după-amiază aceea de toamnă, Costea Chebac a adus la ştirea nepotului său povestirea cu întâmplarea serdăresei Catinca Motoc, cea mult lumeaţă, dar cu lipsă de minte – povestirea cu un porc negru din Cosiţeni, pierdut pe străzile târgului, unde fusese dus spre vânzare – precum şi alte povestiri...

După ce râsul se mai potoli, la o întorsătură a vorbei, bătrânul zise:

- Toate ca toate, dar iar se tulbură treburile din partea Rusiei. Tare mă tem de-un război – în care, de data asta, va trebui să intrăm şi noi...

- Crezi? întrebă Sandu, ridicând privirea spre moşul său.

- N-aş putea să fac pe profetul, dar încordarea între Rusia şi Turcia este atât de mare, încât ne putem aştepta la orice... Şi dacă se întâmplă încăierare, trebuie să intrăm numaidecât şi noi. Ar fi vremea să scuturăm de pe grumaji ce-a mai rămas din vechiul jug...

- Desigur, desigur, zise Sandu, cu gândul aiurea...

- Ş-apoi – izbucni bătrânul – cum vom arăta că ne iubim pământul, decât sărind să-l scăpăm de cea de pe urmă robire a lui?...

- Fireşte, încheie aşezat Sandu Chebac.

Dar bătrânul nu stărui mult în asemenea convorbire adumbrită de grijă, ci, sculându-se în picioare ca să dea poruncă pentru aprinsul lămpilor, duse vorba spre alte limanuri:

- Dar cu singurătatea cum o duci? – şi zâmbi prin ochii micşoraţi spre Sandu.

- Mata mă întrebi, moş Coti, care toată viaţa ai dus-o singur?

- Tocmai eu, fireşte, fiindcă eu ştiu ce e singurătatea...

Sandu se gândi atunci că poate veselia necurmată a unchiului nu e decât o pavăză împotriva otrăvii singurătăţii. Se mâhni, gândindu-se şi la sine. Şi, tot în clipa aceea, într-o zvâcnire de lumină caldă şi înviorătoare, Sandu avu viziunea fetei Stamatinescului, făcându-i din mână un semn de prietenie. Din penumbrele nebănuite ale sufletului se ridicau la faţa luminoasă a minţii aspecte şi întâmplări dintr-o viaţă de vis, trăită în profunzimi de

suflet, în domeniul lui de fantezie, asupra cărora veghe-rea nu are putere. Se minuna ca de-o nebunie şi simţea totuşi că această nebunie era a lui, pe de-a-ntregul. Găsea acum şi explicarea dorinţei de a veni spre unchiul său cu atâta grăbire. Sufletul îi era setos de-o întemeiere pe care nu şi-o putea da singur. Avea nevoie de-un îndemn şi de-o tărie a altuia asupra lui. Aştepta să vadă ce urmare va avea vorba bătrânului.

- Vreau să zic... nu crezi că ai nevoie de o tovarăşă la Rateşul-cu-Plopi?

Sandu râse prefăcut:

- Mata spui?!...

Bătrânul dădu din cap:

- Ştiu ce vrei să zici, dar nu trebuie să judeci după mine...

Bătrânul se opri, încruntând uşor sprânceana. Tăcu câteva clipe şi reluă, ca şi cum ar fi vrut să se scuture de-o amintire neplăcută:

- Dar, în sfârşit, zic şi eu o vorbă...

Lui Sandu îi păru rău că se opreşte aici convorbirea, de aceea urmă, venind lângă moşul său:

- Crezi mata, moş Coti, că nu m-am întrebat şi eu în nopţile mele de nesomn?... Dacă aş vrea o dragoste mare care să-mi umple viaţa întreagă, dându-i un sens înalt şi durabil pentru restul zilelor...

O femeie scurtă şi plină, având în picioare ciorapi groşi de lână, intră în odaie cu lămpile aprinse, zicând „Bună seara”.

Lumina palidă şi intimă a lămpii aruncă asupra sfa-tului celor doi prieteni un fel de mângâietoare blajinătate. Simţeau amândoi că vor să-şi spună cuvinte de înţele-gere şi de sinceritate, într-o bunătate fără sfârşit...

- Vezi tu, Sandule, ce potolite şi ce tăcute sunt înnoptările pământului nostru?...

- Şi ce frumoase! şopti tânărul.

Sculându-se din scaunul adânc în care se înfundase, Sandu făcu câțiva paşi prin odaie. Merse spre perdeaua de catifea, o prinse cu mâna de sus şi, privind spre moş Costea, îl întrebă brusc:

- Moş Coti, ce conac e pe valea Iezerului, colo, unde drumul apucă spre asfințit?

- În valea Iezerului?... Conacul vechi al Stamatineştilor... Îl cunosc şi copiii de pe valea aceea... Ioniță Stamatin şi nevastă-sa, Elena, dimpreună cu cei şapte copii ai lor, întru obştească ştiință...

- Da? întrebă prefăcut Sandu.

- Aşa precum îți spusei... Şi nişte oameni cumsecade. Buni prieteni ai mei... Elena Stamatin e cea mai destoinică mamă şi cea mai iubitoare dintre toate câte pot fi... Iar Toniță, ramură din Stamatini adevărați – cei care au clădit biserica „Adormirii Maicii Domnului” la oraş...

- Sandu asculta, ținând mereu mâna atârnată de catifeaua perdelei.

Moş Costea, oprindu-se, îl privi drept şi fără zâmbet:

- De ce mă întrebi?

Sandu se feri:

- Am vrut să ştiu, nimic...

- Poate ai auzit şi tu de ospitalitatea lor... Una e pe văile acestea toate: a lor...

Tânărul crezu că-şi poate atârna aici gândul:

- Ar fi o idee să cunosc şi eu această ospitalitate...

Bătrânul zâmbi:

- Cred bine...

Se opri dintr-odată... Sandu îşi desprinse mâna şi veni spre moş Costea:

- Ce vrei să zici?

Râzând, bătrânul completă:

- Atât numai, dragă băiete, cine gustă o dată din ospitalitatea acestor oameni, s-a isprăvit cu el...

- Cum asta? zâmbi şi Sandu, prevăzând.

- Cum? Bine. Nu se mai dezlipeşte niciodată de ei... Uite: te prinzi aşa, nu cu clei, nu cu odgon, ci trup şi suflet; nu te mai desfaci...

- Serios?

- Foarte serios. Mă întrebai de singurătatea mea. Află, dragă băiete, că cei de pe valea Iezerului mi-au fost de-ajuns ca să nu mai simt greutatea acestei poveri în cei din urmă câțiva ani, de când m-am împrietenit cu ei...

O clipă, pe chipul lui Costea Chebac înflori umbra unei păreri de rău. Veni spre nepot, îi puse mâinile pe umeri şi-i zise:

- Vrei să mergem într-o zi la conacul de pe valea Iezerului?

Sandu răspunde supus:

- Dacă vrei mata!...

Costea Chebac zise cu față deschisă:

- Hoțule!... Hoțule!...

- De ce, moş Coti?

- De ce?... Hm!... Mare hoț mai eşti!...

Slujnica veni cu paşi neauziți, de lână, şi-i pofti la masă:

- Masa-i gata, coane Costea...

Luând de braț pe Sandu, Costea Chebac merse spre sufragerie, adăugând ca pentru altcineva:

- Şi mai ales, Sandule tată, au o fată...

- Ce-ți dă prin gând?

- Zic şi eu... Vai, ce fată cuminte şi frumoasă!...

Era să răspundă: „Mie-mi spui?”, dar în loc de aceasta, Sandu tăcu şi surâse...

Vedenia de ieri îi mai fulgeră o dată sufletul, luminoasă şi caldă...

IV
La conacul Stamatineştilor

Îi era cu neputinţă să adoarmă în noaptea aceea... De obicei, după lungile şi avântatele plimbări pe care Mărioara Stamatin le făcea călare pe întinderile nesfârşite ale moşiei, când se întorcea seara la conac abia dacă gusta ceva şi se culca în grabă, adormind de-a-n picioarelea.

În vara trecută isprăvise cu pensionul la Iaşi şi venise definitiv acasă, la Stamatineşti. Bucuria ei era cu atât mai deplină, cu cât demult aştepta această eliberare. Fusese, în şcoală, o elevă care nu se putuse obişnui cu viaţa de oraş. Crescută la ţară, în simplitatea şi lipsa de obligaţii de acolo, ea avea dese discuţii cu colegele, care, mai toate, erau de partea oraşului: „Ce înţelegeţi voi din viaţa aceasta îngrămădită şi schilodită de aici?" le spunea, fără vreo trufaşă îngâmfare, când ele voiau să-i desluşească „avantajele" vieţii orăşeneşti, şi urma: „Veniţi la mine la Stamatineşti, să vedeţi viaţă liberă, luminoasă şi frumoasă!...". Colegele, din pricina aceasta, îi ziceau „sălbatică". Ea surâdea blajin şi le plângea: „Voi sunteţi sălbatice, fiindcă asupriţi viaţa, luându-i farmecul...". Crescuse la Stamatineşti, ca o ramură mlădioasă de salcie, bătută şi arsă de vânturile largi.

Oraşul nu-i putuse răpi nimic din firea ei. Îi era drag pământul, cu tot ce avea pe faţa lui şi cu toate înfăţişările văzduhului de deasupra. Nu-şi aducea aminte să fi

trăit altundeva decât acolo, în câmp. La Iaşi trăia cu gândul reîntoarcerii, iar la ţară uita desăvârşit de Iaşi.

Cu câteva zile înainte de a pleca la şcoală, Mărioara Stamatin simţea cum o năpădeşte o tristeţe fără margini. Se ducea atunci pe la grajduri, pe la magazii, pe haturile moşiei, pe cărările din vie şi plângea, fără s-o vadă şi fără s-o ştie cineva. Avea ca o disperare în suflet şi se gândea mai dinainte la zadarnica trecere de vreme de la Iaşi, departe de ţară, de caii, de câinii, de păsările, de zările, de oamenii, de iarba de acolo... Pleca de la ţară surâzând, dar având în frunte o dungă de amărăciune. La Iaşi socotea zilele până când avea să se audă iarăşi la poarta pensionului huruitul cunoscut al trăsurii şi zornăitul clar al zurgălăilor de la ţară...

Acum, toate acestea se topiseră ca o negură şi Mărioara Stamatin venise pentru totdeauna acasă. După zbuciumul de mulţumire al celor dintâi zile, când oameni, animale şi locuri primiseră de la fată cuvântul ei tremurat de bun-găsit, viaţa începu să curgă în ritmul domol şi plin pe care pământul şi depărtarea îl dau, pe nesimţite, vieţii celor care le iubesc.

- Catinco, de-acum nu mai plec de aici..., strigase cu voioşie fata, căzând în braţele bătrânei servitoare, care o crescuse.

Femeia, sărutând-o pe amândoi obrajii, suspinase şi şoptise:

- Da, Mărioară, maică, afară doar de nu te-o fura cineva... Şi Catinca lăsase să-i pice lacrimile din ochii ei buni.

Aceste crâmpeie de gânduri treceau, uşor adumbrite, prin mintea Mărioarei Stamatin, în noaptea când somnul nu voia să se apropie de pleoapele ei deschise în întuneric. Simţea cum băteau câinii la drum, la răstimpuri

țipa vreo pasăre prin pomii din parc şi, pentru întâia dată de când venise la țară, simțea o nelinişte ciudată. Căuta să-şi întregească priveliştea sufletească, mereu pătată de tulburarea simțurilor, dar toate îi scăpau lesne, fără putință de oprire. Simțea totuşi o plăcere să reînceapă de la capăt gândul. „Prin urmare, aşa...” şi iar se înfățişau câmpia întinsă, drumul negricios, zarea potolită, călărețul mergând la pas, visând... Pe urmă, goana... Ce bine mângâie vântul obrazul călărețului sfâşiat de goana nebună... În spate se aud tropotele altui cal şi se simte respirația precipitată a unui om... Ochii se privesc o străfulgerare de clipă... Sunt negri şi adânci. Luceşte în ei şi vraja unei taine... O mână vânjoasă şi totuşi atât de delicată apucă frâul... Izbeşte, îngrijorată, în zăbale... Iar o privire... Stau, descălecați, unul în fața altuia... „Cine e acesta?...”.

Dar totul se petrece în învăluiri de clipe şi gândurile dispar, ca supte de noaptea care stă de veghe la fereastră, lăsând în sufletul fetei un gol suspinat... Şi, de zeci de ori, ca de la sine, priveliştea sufletească se reface: un călăreț merge încet, pe vale, visător...

Ostenită, fata vrea să cugete altceva. Mintea porneşte pe alt drum, privind necontenit îndărăt. Câteva clipe se pare că sufletul e slobod de vechea preocupare, dar, în aşternutul răvăşit, fata simte în palma dreaptă căldura mâinii călărețului şi gândul o invadează din nou, iar sufletul se umple de aceeaşi nelinişte plină de-o mireasmă neînțeleasă... O părere de bine subită se face în zarea sufletului, ca-n cerurile de vară spărturile de albastru pe vreme de ploaie. În întuneric, fata surâde nimănui, iar în gând aude clar: „Este pentru mine aceasta?” şi nu ştie de ce îi vine să plângă. O dogoare din adânc i se urcă în

obraji, îmbujorându-i bronzat. Ca şi cum ar fi fost cineva de faţă, Mărioara îşi acoperă trupul cu pledul de lână şi face o ultimă sforţare să adoarmă. Dar din văzduhul imaterial vine mereu un călăreţ, visând...

Copiii vor, fiecare, altceva. George, fratele ei mai mare, e de părere să se ducă la moară, unde priveliştea este încântătoare. Copiii însă, mai mici toţi decât Mărioara, vor unul la iaz, că acolo se văd peştii cum merg prin apă, altul la magazii, să vâneze şoareci, celălalt la grajduri, că-i sunt foarte dragi caii, şi aşa, fiecare cu gustul lui. Pâlcul de copii se zbate zgomotos prin parcul mare din faţă. De sus, de pe peronul casei mari, glasul mamei se aude la răstimpuri:

- Copii, unde sunteţi?

Are o undă de caldă îngrijorare, dar şi de siguranţă. Îi răspunde Mărioara, care totdeauna e atentă la glasul mamei:

- Aici sunt copiii, măicuţă, fii fără grijă...

În afară de George, care dă acum ajutor tatălui la munca pământului, Mărioara este pentru ceilalţi copii o a doua mamă. Le ştie gusturile şi apucăturile, îi îngrijeşte, îi ceartă, le dă între mese gustările şi-i proteguieşte împotriva tuturor.

I-a luat acum să-i ducă prin parc, ca să mai uşureze pe gospodina casei, ocupată cu felurite treburi în vederea primirii unor musafiri, care s-au vestit pe negândite.

Dimineaţa, pe când stăteau în cerdac la gustare, se arătase pe vale un călăreţ. La asemenea întâmplări, ai casei fac, de obicei, deosebite presupuneri: „Vine veste de la poştă”, „Nu, e omul de la velniţă”, „Nici, e vătaful de la vecinul din Vălureni...”.

Nimic din toate acestea. În dimineața aceea, venea veste de la Costea Chebac. Un călăraş, având pe el un fel de uniformă amestecată, descălecă la piciorul scărilor şi zise aproape zbierând: „Săru-mâna, coane Ioniță!”. Apoi întinse boierului un plic galben şi adăugă: „De la domnu’ Zapciu...”.

Ioniță Stamatin – un om înalt, bine legat, cu ochii de un verde adânc, cu mustăți stufoase, totdeauna cu o glumă pe buze – se prefăcu speriat:

- Nu cumva arde la Cosițeni, mă flăcăule?

Călăraşul, dând fața în lături şi ducând mâna la gură, surâse şi nu zise nimic.

Boierul desfăcu în zare plicul şi citi. Apoi întorcându-se spre nevasta domniei-sale, Elena, îi zise:

- Vin musafiri...

Mărioara avu o tresărire, fără pricină.

- Cine? întrebă Elena Stamatin.

- Costea... şi întârzie asupra cuvântului. Nerăbdătoare, nevastă-sa întrebă repede:

- Şi mai cine?

Stamatin, ca să glumească, zise:

- Iată, nu vreau să-ți spun. Mărioara dădu semn de nerăbdare şi ea:

- Spune, tătuță!

- Iată, nu vreau!

Femeile râseră neprefăcut.

Cu alt glas, Ioniță Stamatin adăugă:

- Vine cu Sandu Chebac, nepotul său.

- Care? întrebă repede Elena.

- Băiatul lui bietu’ Ilieş Chebac.

- Tânărul întors de la Paris?

- Da, el.

Mărioara privi spre parc, liniştit, pe urmă lăsă privirea în jos, cum făcea ea totdeauna când un gând mai greu i se ivea în minte.

Mamă-sa o privi uşor, fără bănuială.

- Aud că e un băiat bun, zise Elena.

- Aşa aud şi eu... răspunse Stamatin.

Vorbirea căzu.

Pe dată însă, Elena Stamatin porni spre cămări şi spre bucătării, dând porunci întru primirea oaspeților. În asemenea împrejurări, ea desfăşura o adevărată bătălie. Se auzeau prin cotețe cârâieli ascuțite, uşile se izbeau mai tare ca de obicei, argații primeau porunci scurte: „Mergi la Leiba şi adă...” şi, din toată această preocupare plină de avânt, ca prin farmec se înfățişau nişte mese la care ar fi ospătat bun bucuros şi Măria Sa, Vodă.

Când stătea în mijlocul copiilor şi când pregătea mesele pentru musafiri, frumusețea Elenei Stamatin se vădea mai întreagă şi mai limpede. Părul negru, ridicat într-un coc greu, lăsând pe frunte un singur smoc rătăcit, stătea cuminte deasupra unor ochi castanii de-un străveziu cristalin, din care, la orice vreme, pornea o privire mângâietoare şi uşor tremurată. Gura cărnoasă, ca de copil supărat, avea un surâs deschis, bun, iar nasul, puțin ridicat, părea că surâde şi el. Trupul plin şi nerăvăşit de vreme arăta o tinerețe robustă şi proaspătă; cu toți cei şapte copii pe care, ca într-o joacă, femeia îi făcuse, îi alăptase şi-i crescuse. Şi toată vremea cânta... O auzeai cum poartă peste tot locul cântecul ei avântat...

Pentru toate aceste daruri, Ioniță Stamatin avea pentru ea o prețuire deosebită. Copiii, la rându-le, aveau pentru mama lor o iubire din acelea care pot umple rostul unei întregi vieți...

La vestea venirii lui Sandu Chebac, Mărioara Stamatin fu cuprinsă de-o nelinişte pe care nu o putea îndepărta cu nimic. În cele câteva nopţi trecute, toate gândurile ei se isprăveau cu o întrebare stăruitoare: „Oare va veni?” sau „Când va veni?”. Era uneori pe deplin încredinţată că nu va veni şi că gândurile ei cuprind numai o visare fără temei. În alte clipe, îşi spunea: „Nu se poate să nu vină!...”, dar, când se ispitea cu întrebarea „De ce?”, iarăşi nu mai putea să dea un răspuns.

Stătea în cumpene arzătoare, cărora, în cele din urmă, se lepăda cu totul. Ca într-un leagăn imens, gândul o ridica sus, sus, ca, pe urmă, vertiginos, să o prăbuşească moale, pufos, în nişte prăpăstii ameţitoare, dar dulci. În sus, închidea ochii şi strângea buzele; când valul o aducea în jos, deschidea larg ochii şi căsca gura respirând puternic aerul care-i lipsea. Surâdea sub plapumă şi-şi şoptea: „E aceasta iubirea?” şi, deodată, cuvântul se transforma, fantomatic, într-o fiinţă de abur, albă, cu ochi de diamant, cu mâini întinse spre ea, răspunzându-i: „Iată, am venit!...”.

O vagă aducere-aminte îşi purta peste sufletul fetei mireasma ei seducătoare: „Când am mai visat eu aceasta?” şi iar surâdea, ca unei cunoştinţe. Pe urmă se făcea o învălmăşeală în minte, iar sufletul i se înnegura. Undeva se ridica un glas de neprietenie: „Nu va fi nimic...”, şi fata îi răspundea, suspinând: „Desigur...”.

A doua zi se scula cu o uşoară povară în trup şi cu o paloare melancolică în suflet. Într-o îndepărtată firidă a sufletului, fie în clipele de visare, fie în cele de aievea, Mărioara Stamatin, fără nici un temei şi fără nici o desluşire, simţea totuşi o siguranţă desăvârşită: „Va veni...” Acum, siguranţa aceasta se prefăcuse în faptă. De azi dimineaţă, Mărioara Stamatin nu-şi află locul. Plecase

spre câmp, se întorsese fără motiv, privind spre valea Iezerului, încercase să cânte la pian, dar repede închisese capacul negru, se dusese spre curtea păsărilor, pentru care avea o înnăscută slăbiciune, luase un pumn de grăunțe şi aruncase orătăniilor hulpave, dar, peste puțin, plecase şi de acolo. Strânsese apoi pe copii în jurul ei, ca şi cum şi-ar fi făcut din dânşii o apărătoare pentru clipa când, pe vale, se va arăta trăsura cu zurgălăi a zapciului Costea, zicându-şi: „Voi sta în mijlocul copiilor când va veni Sandu Chebac...”. După socoteala ce-o făcuse de nenumărate ori în minte, clipa sosirii musafirilor trebuia să se apropie. Amiaza de toamnă se apropia de înaltul ei şi curând aveau să se audă clopoțeii cunoscuți. Stând cu copiii în parc, Mărioara Stamatin, mai mult cu simțul nezis al sufletului decât cu acel al auzului, dibui pe vale clinchetul zurgălăilor. Privi atent spre fundul văii şi şopti: „Vin!...”. Unul dintre copii, o fetişoară cu năsuc cât o nucă şi cu ochi ca de veveriță, îi prinse mişcarea şi, deodată, ca o trompetă subțire, izbucni: „Măicuță, vin musafirii!...”.

Mama se ivi, gata îmbrăcată, sus, la scări, privind valea. Veni şi Ioniță Stamatin din biroul din stânga, unde îşi trecea vremea cu însemnarea observațiilor climaterice ale zilei.

În pragul surprizei celei mari, Mărioara Stamatin îşi putu domina întrucâtva neliniştea şi un nod îndărătnic care se suia necontenit în gât. Îşi strânse şi mai aproape copiii în preajmă. Zurgălăii se auzeau distinct, într-un ritm aşa de cunoscut celor de la conacul din Stamatineşti.

De la drumul mare, spre conac, se făcea un drumeag strâmt de-a lungul livezii cu pruni, apoi drumețul intra în tunelul de frasini şi tei din parc, ducând de-a dreptul la peronul caselor mari, care nu se vedeau de la drum.

Când trăsura zapciului coti pe drumeagul din livadă, surugiul pocni haiduceşte din harapnic şi dădu un chiot ca de bună venire. În sufletul Mărioarei se făcu un gol aproape dureros, în care, pe dată, invadă, în cascadă albă, o bucurie fără seamăn. Ca o dungă se lumină, pe dată născută şi mistuită; un gând fantastic ciocăni în cupola minții uşor spăimântate a fetei: „Oare acesta este norocul meu?”. Pe urmă se făcu linişte...

Trăsura venea repede pe drumeagul umbrit de tei. Doi ochi de cărbune căutau alți doi ochi. Îi găsiră în mijlocul unei îmbobociri de ochi de copii, îşi surâseră senin, se recunoscură... Sandu Chebac, uşor aiurit, îşi zise: „Mă aştepta...” şi simți o învăluire duioasă în suflet.

Unchiul Costea îl privea şi surâdea şugubăț de unul singur, înfundat în perinele moi ale trăsurii.

Din urmă, în larmă slobodă, copiii veneau după trăsură. Singură Mărioara păşea încet, ca şi cum ar fi mers spre un țel lămurit, pe care îl avea de cucerit.

La scară, sosirea musafirilor s-a făcut cu exclamări şi strigăte, ca de obicei. Sătenii de pe vale, din casele apropiate de drum, la asemenea prilejuri, spuneau cu încredințare: „Iar au venit musafiri la alde conu Ioniță...”.

Cel dintâi, Ioniță Stamatin, aduse cu sine grelele imputări:

- Bine că te-ai mai învrednicit, Costea, să mai dai pe la noi!...

La care adăugă, cu glas subțire şi cald, soția domniei-sale, Elena:

- Ne-ai uitat de tot, coane Costea.

Zapciul, dându-se jos din trăsură, răspunse zâmbind cu ochii făcuți mici şi glumind:

- Eu să te uit pe domnia-ta, frumoasă doamnă!? şi-i luă mâna să i-o sărute, completând:

- Pe Ioniță, da... că-i urât şi nu ştie să joace table... Dar pe domnia-ta, se poate?!...

Sărind sprinten, Sandu Chebac, urcă scările. Unchiul Costea, arătându-l:

- Vă aduc un urs... de la Rateşul-cu-Plopi...

Conu Ioniță, cu glas mare:

- Fii binevenit, tinere, la noi!... şi-i întinse, cu voioşie, mâna.

Nevasta domniei-sale îi zâmbi deschis şi grăi:

- La noi e urât, dar ne silim pe cât putem să fie frumos.

Sandu Chebac făcu o protestare mută din mâini şi-şi plecă fruntea, sărutându-i mâna.

În vremea aceasta, copiii năpădiră jos, la scări, iar Mărioara îi ajungea şi ea, în mers lin.

Costea Chebac, atingând pe Sandu cu un deget, îl făcu atent:

- Priveşte: aceştia sunt numai o parte din poporul lui Ioniță Stamatin şi-al preafrumoasei lui doamne, Elena.

Sandu, care se urcase câteva trepte, se coborî repede spre copii, privind, într-un surâs, spre Mărioara, care, neputându-i susține greutatea privirii, îşi lăsă ochii în jos.

Costea Chebac făcu un soi de recomandare ca pentru copii:

Acesta e Petrăchiță, aici avem pe Tutuluşca, domnia sa e Iliucă, zis şi Ucă, zis şi Nucă uneori.

Şi se opri o clipă, cu degetul spre Mărioara, care zâmbea, privind în jos. Desfăcu largi brațele ca pentru a declama şi zise:

- Iar dumneaei este duduia Mărioara Stamatin, zisă şi Aluniță-Niță sau Amazoana cu scara ruptă...

Sandu Chebac întoarse repede o privire curioasă spre Costea Chebac şi întinse, camaradeşte, mâna spre fată. Îşi strânseră mâinile în tăcere.

Câteva clipe se făcu o uşoară învălmăşeală, în care timp Ioniță Stamatin porunci:

- Să tragă trăsura la grajd să deshame, că-i rost de odihnă!...

Copiii o zbughiră în trăsură, cu tot țipătul mamei, şi surugiul, înveselit de o veste atât de bună, porni cu pocnet mare spre locul de plăcut popas.

Sus, pe peron, prietenii schimbară vorbe de bună venire, întrebându-se de una, de alta, ca unii care nu se văzuseră de-o bucată mai lungă de vreme.

Sandu stătea deoparte, puțin cam stingherit, privind curtea, valea şi toată întocmirea gospodăriei.

Urmărindu-i privirea, Ioniță Stamatin veni lângă el şi, ca şi cum l-ar fi cunoscut de când lumea, îi dădu desluşiri:

- Iată, tinere, aici ne ducem veacul de vreo cincisprezece ani... Cu câmpul, cu cerul şi cu Dumnezeu deasupra...

Sandu dădu o aprobare tăcută. Pe lângă ei trecu, mereu zâmbitoare, doamna Elena, cerându-şi iertare:

- Pe mine să mă iertați, trebuie să mă duc.

Costea Chebac glumi:

- Te duci să ne faci iar cine ştie ce buraclale... de să nu le mănânce nici Ghiță porcaru'...

Ioniță Stamatin, rupând puțin convorbirea cu Sandu Chebac, interveni şi el:

- Chiar aşa, măi frate Costeo, de câte ori îi zic şi eu să nu mai strice degeaba bunătăți de lucruri... Şi nu mă ascultă...

Doamna Elena dădu cu putere din cap, arătându-le o față luminată de şăgalnicul zâmbet al domniei-sale, cu care ar fi biruit şi pe hanul tătăresc, şi amenință:

- N-am să vă dau nimic de mâncare!

Costea Chebac se uita după ea cum se duce spre cămări, şi o clipă trecu peste faţa sa o umbră de melancolie.

Se întoarse apoi spre prietenul Ioniţă şi-l asupri:

- Tu să taci din gură, mustăciosule, că nici nu ştii ce ai la casa ta!

Stamatin, cu râs deschis:

- Să crezi tu asta...

Râseră puţin, după care gazda, adresându-se lui Sandu Chebac, îl pofti:

- Hai să facem un ocol. Ce zici?

- Cu mare plăcere! şi tânărul privi, ferit, împrejur: Mărioara nu era nicăieri.

Plecară spre magazii, iar Costea Chebac rămase pe jilţul de pai din balcon.

Mergând, Ioniţă Stamatin reluă vorba întreruptă adineauri:

- Şi aşa... Acum cincisprezece ani am poposit aici, după ce m-am împărţit cu fraţii şi surorile mele. Le-am lăsat lor casele şi prăvăliile din oraş şi eu am venit aici, aproape de pământ.

Sandu Chebac aproba în tăcere, ca şi cum ar fi zis: „Şi eu am socotit tot aşa...”.

- Am înălţat casa mare, lângă cele mici pe care le vezi colo, am clădit magaziile, grajdul, găinăria, moara – toate ce le vezi aici. Am mai pieptănat parcul, să fie mai acătării... şi am început viaţa cu temei... Dumnezeu mi-a dat şapte copii... Cei pe care-i văzuşi şi încă doi, care-s la şcoală în Iaşi... Vin vacanţele aici şi pe urmă pornesc la învăţătură acolo.

Mergând spre moară, fură întâmpinaţi de un tânăr bine încheiat, cu ochii verzi bulbucaţi şi o mustăcioară

neagră. Sandu Chebac recunoscu dintr-o privire pe fratele Mărioarei şi zise, mai înainte de a vorbi Ioniță Stamatin:

- Desigur: fiul domniei tale?

- Da, tânărul George Stamatin, mâna mea dreaptă în ale plugăriei.

George, cam timid şi ferindu-şi privirea, zâmbi, că, adică: „Nu-i chiar aşa cum zice tata...”.

Îşi strânseră mâna cu prietenie.

Ajunseră la curtea păsărilor. Stăpânul dădu desluşire:

- Aici este treaba Mărioarei... Are o dragoste de păsări, cum rar am putut vedea. Pentru ea, pasărea este o ființă tot atât de însemnată ca şi un om, iar grija pentru pui o preocupă atât de mult, încât e în stare să plângă când se prăpădeşte vreunul.

Sandu Chebac surâdea unei gingaşe închipuiri din câmpul sufletului. Îi plăcea atât de mult să i se povestească de fată, încât, auzind vorbirea lui Ioniță Stamatin, şopti:

- Ce frumos!

- Da, reluă bătrânul, e o duioşie din acelea care fac farmecul vieții noastre câmpeneşti de aici, această dragoste de vite... Şi dumnealui – şi arătă pe George – are aceeaşi dragoste pentru câini şi cai.

George adăugă repede:

- Boul mai întâi.

Auzind vorba, păsările se adunară şi îi priveau cu ochi curioşi, cerând, fireşte, grăunțe. Sandu luă dintr-o bănicioară pusă alături un pumn de grăunțe şi le aruncă împrăştiat. Orătăniile zburătăciră, cârâind şi îngrămădindu-se...

Purceseră apoi prin grajduri, unde caii îi priviră cu ochi de copil, pe la trocul porcilor, care-i întâmpinară cu supărate grohăieli, trecură pârleazul în via din coastă,

care, despoiată de fruct, îşi aştepta lucrarea de toamnă, se plimbară pe cărările înguste, pe care se tolăneau molcome umbrele bulbucate ale nucilor, încă păstrându-şi frunzele îngălbenite...

Mergând încet, la acel ceas de răgaz, Ioniță Stamatin zise simplu, ca şi cum ar fi vrut să-şi dea sieşi o ultimă încredințare:

Aşa am chibzuit... Aici e rostul meu să stau. Pământul – acesta este adevărul cel mare şi neclintit. El îți dă şi putere, şi nădejde, şi încă acea ostoire de viață, acea mulțumire pe care n-o poți găsi nici într-o altă parte... Aici, vremea trece ca o învrednicire a lui Dumnezeu, într-o necontenită aşteptare de lucruri bune, sănătoase şi frumoase... E aici o rodire obştească: oameni, vite, pomi, grâne – toate se îndeletnicesc cu rodirea.

Ca şi cum ar fi spus totul, Stamatin tăcu.

Sandu Chebac, cu mulțumirea în piept, crezu că trebuie s-o guste în tăcere. Vorbirea omului din câmpie era geamănă cu glasul sufletului său din vremea de încântare din urmă.

George privea cu părintească grijă spre un nuc, care-i dădea cuvânt de nemulțumire. Merse spre el şi zise:

- Mă tem că ne lasă, tătuță.

- Aşa zic şi eu, copile dragă.

Merseră spre pom, îl pipăiră ca nişte doctori, dădură din cap şi hotărâră:

- Se duce, săracul!

Sandu, luat pe nesimțite de acelaşi şuvoi de simțire, crezu că trebuie să-şi arate şi el părerea:

- Nu s-ar mai putea face nimic?

Stamatin răspunse sentențios:

- Nimic... Şi-a trăit viața.

Amiezile erau sus. Peste toate potopea o lumină destrămată şi moale, ca şi cum s-ar fi pregătit un mare scenariu de tomnatică visare. Zările păreau ireale – viața, o bună şi dulce părere.

Dinspre conac, glas mare se auzi:

- La masă! La masă!

ÎI aduseră, ca pe o undă vie, copiii, care alergau spre oamenii serioşi de sub nucul ofilit.

În urma lor, cuminte şi blajină ca şi toamna care mângâia toată înconjurimea, venea Mărioara, ca să-i poftească la masă.

Sandu Chebac îi ieşi înainte, fără să vrea.

Fata se apropie cu sfială şi zise:

- Ați văzut cum se usucă nucul?

Sandu răspunse:

- Da, şi ne pare rău la toți.

Porniră înainte, iar în urmă veneau Stamatin cu George. Făcând o sforțare asupra ei însăşi, Mărioara ridică privirea spre Sandu şi, cu un glas moale, îl întrebă:

- Ce face câinele domniei tale?

Sandu Chebac, tresărind, răspunse, râzând tăcut, cu toată fața:

- A! Dulău?

Fata dădu din cap. Sandu răspunse cald:

- Bine, bine!

Apoi tăcură...

Când ajunseră în larga odaie de mâncare, toți fură cuprinşi de mirare: ca în basme, doamna Elena alcătuise o masă împărătească. Ochii nu se mai săturau privind bunătățile acolo aşezate.

Ioniță Stamatin, ca un tiran al locului, dădu glas de bucurie:

- Iată: toate acestea-s...

Repede, Costea Chebac îi luă vorba:

- Ştim, ştim: toate sunt de pe pământul tău. Cunoaştem povestea. O ştiu şi de la biet frate-meu.

Fără să se dea bătut, Ioniță Stamatin zise gros:

- Şi nu-i aşa?

Costea, luând un cuțit de pe masă, aruncă gluma:

- Nu cumva pe moşia ta cresc şi cuțite?

În uşoară larmă, se aşezară la masă, prinşi şi traşi fiecare spre locul lui de ochii căprui şi liniştiți ai doamnei Elena.

Sandu căuta o privire. O găsi şi merse pe dunga ei de lumină: se aşeză lângă Mărioara, ca un lucru prea simplu, de la sine înțeles...

Când fiecare fu la locul lui, Ioniță Stamatin porunci:

- Rugăciunea!

În ziua aceea era de rând Tutuluşca.

Fetița îşi luă o respirare şi, ridicând uşor privirea spre un loc, unde simțea ea că trebuie să fie Dumnezeu, începu limpede şi naiv:

- Tatăl nostru, Carele eşti în ceruri...

V
Drum bătut pe valea Iezerului...

Prin înserările toamnei treceau, la răstimpuri şi pe neaşteptate, aspre suliţe de frig, în vâjâituri scurte, ca nişte chiote ascuţite. Cârdurile de ciori, perdele negre ale văzduhului, se adunau şi se destrămau pe cenuşiul întunecat al cerului strâmtat şi lăsat mai jos. Zările se apropiau şi ele, crude şi neprietenoase. La apus se încingeau vâlvătăi roşii, zăbrelite de ramurile uscate ale copacilor desfrunziţi, înşiraţi pe culmile tăcute şi pustii.

Drumurile se întindeau negre şi învălurate, cu glodul celor din urmă ploi, brăzdat de fierul roţilor. Lanurile stăteau încremenite, ca într-o aşteptare mirată, sub cerul mat. Un duh de oboseală respira prin câmpiile dezgolite de roadă, ca o zădărnicie a toată viaţa.

Şi, într-o noapte, strigăte groase şi înalte, învârtejite în văzduh într-o bubuială enormă, zguduiră tăcerea umedă din câmpie. În pânze sure şi reci, ploaia îşi porni cântecele ei de ape. Lovea pieziş şi vrăjmaş, înfruntând uşoarele învăluiri ale vântului, care nu putea încă să o spargă; îndârjite de la o vreme de încăpăţânarea zidului de apă, vântoasele izbiră cu furie în el şi-l împrăştiară în toate părţile şi felurile. Îl învârteau în loc, în pâlnii imense, lovindu-l de toartele văzduhului şi împroşcându-l apoi în jocuri nebuneşti pe faţa pământului.

Alteori îi schimbau căderea, întorcându-i-o tocmai dimpotrivă de cum bătuse odinioară sau furându-i apele

în vălmăşag şi ridicându-le din nou, spre a le face să cadă mai cu putere peste acoperişurile de stuf şi peste crengile desfrunzite ale copacilor care gemeau sub apăsarea nevăzută.

Ape şi vânturi... Un întuneric vânăt se pogora peste aşezările omeneşti, ca o aducere-aminte a zilei din urmă.

Oameni şi vite se trag la adăpost pe o asemenea vreme. Luptând din greu cu noroaiele cele adânci, picioarele frământă netrebnic clisa de pe fața pământului. Supărată în rostul ei, clisa se urcă, cleioasă, pe cizme, pe opinci şi pe copite, răzbunându-se.

Luminile se aprind devreme la ferestrele mici, glasurile răzbesc, slabe, prin umezeala obştească, privirile par adormite şi ostenite fără pricină. Când şi când pocnesc sudalme grase sau blesteme pline de năduf. O vită a scăpat din ocol şi n-o pot prinde doi flăcăi, alergând după ea prin nesfârşirea gloduroasă. Ocări proaste cad pe nămolul surd, iar ghioage lustruite zboară prin văzduh, fără să ajungă ținta, spre vita răznită de ocol. Oile behăie moale şi ud pe după perdelele rare, în preajma unui foc care nu se poate aprinde cu flăcări. Un fum rău la miros se târăşte pe jos, de parcă ar căuta vreo gaură prin care să se ducă la țiul pământului, să-i spună că sus plouă de nu se mai isprăveşte.

Îmbrăcat într-o manta groasă, având pe cap o căciulă brumărie, iar în picioare grele cizme largi, Sandu Chebac ieşi, în înserarea târzie, să arunce o privire asupra întocmirii trebii pentru noapte. Trecu pe la grajd, uitându-se cu ochi ager la caii care îl priveau cu capul întors, merse pe la porcărie, primind şi acolo curioasa privire a neamului porcesc, cel a-toate-mâncător şi necontenit bârfitor şi se opri, în cele din urmă, la oi. Behăind tremurat, oile ridicară

spre el capete blânde, cu ochi naivi de copil. Baciul, un om care părea să nu dea nicio băgare de seamă ploii, vântului şi umezelii, ridică spre Sandu glas mirat:

- Apăi!? şi tăcu. Sandu îi răspunse la fel:

- Uite-aşa!

Baciul râse:

- Atunci îi bine, tare bine.

Sandu îi întoarse surâsul:

- Dacă-i bine, înseamnă că nu-i rău.

Schimbând, stăpânul îl întrebă:

- Cum o duci, tată baciule?

Plouă avan, dar glasul lui nu era de ocară, ci mai mult de cutezanță, de înfruntare.

- E bine pentru arătură.

- De asta, nici vorbă.

Sandu îl privea cum roboteşte domol şi sigur în strunga mică. Îi trecu, ca un fior de lumină, prin minte gândul că baciul, de ani şi ani de zile, treaba aceasta o face acolo, pe bucățica aceea de pământ, stând cu oile, fră să se întrebe dacă, dincolo, în afară de locul lui, mai este altceva...

Îl întrebă:

- De când eşti pe locurile acestea, tată baciule?

Ca trezit de îngerul vremii, omul tresări:

- Nici nu-mi mai aduc aminte, boier tânăr.

Tăcu o clipă. Pe urmă citi rar în cartea vieții lui:

- Apoi, să vezi: eu am apucat şi pe tatăl matale, alde domnul Ilieş Chebac, şi pe bunicul Grigoraş.

Sandu Chebac rămase ca într-o uimire: acest bătrân trăise cu cei dinaintea lui...

Baciul se trase repede în sine:

- S-au petrecut, s-au dus... şi-a rămas, iată: ploaia şi vântul.

- Şi dumneata, baciule!

- Da, adevărat, da', vasăzică, la scurtă vreme mă cărăbănesc şi eu de prin aiste locuri, să mă întâlnesc la apele Domnului cu alde conul Ilieş şi conul Grigoraş.

Baciul surâdea în mustaţă, aşezând, fără treabă, un lucru de pe-o laviţă pe alta...

- Bună seara, tată baciule... şi Sandu Chebac se pierdu în noaptea ploioasă, mergând spre casă...

Sub bolta întunecată şi răvăşită de ploaie, el ducea o inimă plină de lumină.

Zările sufletului începeau să i se limpezească. Fusese pe la conacul Stamatineştilor în mai multe rânduri. Odată, sub cuvânt că i s-a stricat o roată la trăsură, în drum spre oraş; altădată, prins de-o ploaie mare, cu mult prea mare ca să mai poată trece dincolo de curtea lui Ioniţă Stamatin, Sandu Chebac găsise prilejul să-şi astâmpere setea de a mai intra în casa primitoare a gazdei de pe valea Iezerului.

Cei de-acolo pricepeau şi tăceau, abia surâzând în colţul gurii. Într-un timp, Ioniţă Stamatin privise drept în ochii doamnei Elena şi-i spusese tainic: „Îmi pare că băiatul se prinde".

Doamna Elena, lăsând peste ochii ei luminoşi umbra pleoapelor, răspunse, într-un neauzit oftat:

- Mi se pare şi mie.

- E un băiat bun şi frumos.

- Da, bun şi frumos.

Şi tăcură...

Sandu îşi aducea aminte de vorbele lui Costea Chebac din ziua când îl călcase la sihăstria lui din Cosiţeni, şi-i dădea dreptate. De cum intra în casa gospodarilor de la Stamatineşti, părea că-l cuprinde o vrajă. De undeva venea spre el privirea liniştită şi serioasă a fetei, i se oprea o clipă

drept în ochi şi, pe urmă, cădea în jos, adumbrită de genele lungi, care tremurau încet.

Vorbeau puţin şi potolit, ca într-un sfat bătrânesc, simţind totuşi amândoi că liniştea aceasta acoperă o caldă frământare în adâncuri. De obicei, Sandu Chebac nu şi-o putea închipui pe Mărioara decât în mijlocul copiilor liman de lămurire al neisprăvitelor lor neînţelegeri. Ea îi potoleşte, surâde şi îi împacă, mângâindu-i pe obraji. Din ochii ei se coboară spre copii o bunătate de mamă.

O iubesc toţi, iar vorba ei este ascultată întotdeauna. În amintirea lui Sandu se iveşte, de asemenea, biruitor şi ademenitor zâmbetul doamnei Elena, precum şi apriga ei îndemânare la pregătirea ospeţelor fără asemănare. Căzuse, într-o zi, pe neaşteptate, la casa stamatinească, sub cine ştie ce cuvânt pe de-a-ntregul mincinos (de pildă: uitase acolo ceva care nu fusese uitat). Găsise gospodăria în forfotul dimineţii, împrăştiaţi fiecare pe la rostul lui.

Aflând de venirea lui Sandu, copiii făcură o larmă nemaipomenită, strigând, înveseliţi: „A venit domnul Sandu!...". Într-o haină uşoară, de casă, Mărioara se ivise în balcon, cu faţa înseninată de lumina unui surâs de nefăţarnică mulţumire. Dinspre bucătării, în grabă, veni şi zâmbetul stăpânei casei. Toată lumea întindea spre Sandu mâini de bună primire. Doamna Elena, în zgomotoasa aprobare a poporului de copii, îi făcu poftirea cea de obicei: „Rămâi la masă cu noi!...". Fireşte, Sandu a dat spre întâmpinare un refuz atât de tare, încât, peste puţine clipe, a primit, mai ales că dinspre genele lăsate în jos ale Mărioarei venise rugarea tăcută: „Rămâi!...". Peste puţin, dinspre un loc nehotărât, venise şi bubuitoarea voce a lui Ioniţă Stamatin, în gluma-i obişnuită:

- Să trăieşti, tinere, şi să mai vii pe la noi!

Apoi, întorcându-se spre nevasta domniei-sale, o necăjise, ca totdeauna:

- Ce zici, Eleno, ai ceva de mâncare, să oprim la masă pe flăcăul ista flămând?

Copiii săreau, strigând:

- Stă cu noi la masă, tătuță, stă cu noi!

În jurul lui Sandu era atâta caldă prietenie, încât i se părea că-l poftesc să rămână cu ei nu numai oamenii, ci şi copacii din livadă şi câinii care i se gudurau la picioare... Simțea în suflet o zguduire dulce, o mirare de bine, o lină zare de pace... Şi rămânea...

Atunci, prin aceeaşi vrajă, pe care acum Sandu o cunoştea, doamna Elena purcedea, într-ascuns, la alcătuirea ospățului îmbelşugat şi frumos înfățişat întru cinstirea musafirului drag. Albul de olandă al fețelor de masă, strălucirea cristalină a pocalelor de bacara, glastrele cu florile cuvenite fiecărui anotimp, sclipitul de oțel al cuțitelor de toate felurile, castroanele enorme din care se ridica aburul cald al borşurilor minunate, farfuriile lungi pe care, în savante forme, stăteau îmbietoarele mâncări, tăvi groase de aramă, pe fluidul cărora se lăfăiau fierbinți plăcintele rumenite ca aurul, tremurul ca de argint viu al licorilor albe, rubinii sau roşii din sticlele înalte şi subțiri, precum şi nu ştiu ce farmec, necontenit, de față, al ospețelor de moldovenească vechime, făceau din mesele pe care le slujea musafirilor frumoasa doamnă Elena o încântare pe care ei nu o uitau niciodată.

De obicei, la aceste mese, Sandu stătea lângă Mărioara. Într-o zi, dintr-o pricină pe care n-o putuse înlătura, Sandu se aşezase în altă parte. Atunci, unul din copii strigă naiv şi în auzul tuturor:

- Măicuță, domnul Sandu nu s-a aşezat la locul lui.

Mărioara se roşi pe dată, lăsându-şi ca totdeauna ochii în jos. Sandu, încurcat, neştiind ce să facă, stătea în cumpănă. Copilul repetă, imperativ, cererea. Sandu trebui să se supună, în izbucnirile de râs ale celor de faţă.

Plecând într-o zi de la conacul prietenilor săi, Sandu uitase pe măsuţa din odaia cu pian o carte pe care i-o arătase Mărioarei. Fata cântase la pian câteva melodii limpezi şi vag-melancolice din Mendelssohn... Sandu stătuse în umbră şi ascultase, jucându-se absent cu un cuţit de fildeş, ce se afla pe măsuţa din apropiere. Profilul fetei se desena neted şi slab încruntat sub palida lumină a toamnei.

Sandu îl privise pe gânduri şi o clipă avusese viziunea căminului său. Mărioara era nevasta lui... Se trezise, într-o zguduire nevoită, şi scăpase cuţitul din mână. Fata se oprise din cântec şi-l privise cuminte, ca şi cum l-ar fi întrebat: Ce este?”. Îşi surâseră....

Peste două zile, un om de la curtea Stamatineştilor venise la Rateşul-cu-Plopi, purtând un pachet: cartea uitată pe masă şi două rânduri fără iscălitură: „Cartea uitată m-a rugat s-o trimit stăpânului ei”.

În înnoptarea tomnatecă, cutreierată de vântoasele pline de ape sure, Sandu Chebac stătea visător, sub lumina palidă a lămpii, cugetând la toate aceste proaspete amintiri. Cetise de nenumărate ori cele două rânduri ale fetei, le cercetase ascunsul înţeles, chemase spre sufletul său bucuriile ceasurilor de linişte şi de caldă prietenie de la conacul de pe valea Iezerului şi iar căzuse pe gânduri... Fără să-şi poată limpezi sufletul, îl simţea totuşi legat de-o imagine dragă.

Cum te întorci, după lungi rătăciri, prin făgaşe nesigure, la drumul cel mare, aşa gândul lui Sandu se întorcea mereu la imaginea clară şi chemătoare a fetei. Nu

voia să ia nicio hotărâre, dar nici nu dorea să rupă farmecul acestui început. Căuta să gândească potolit, ca pentru altul, dar, peste puțin, un elan interior îl aducea pe acelaşi drum.

Simțea atunci o mulțumire negrăită că împrejurările vieții, îndrumate de Dumnezeu, îi aduseseră în față o asemenea minunată întâmplare. Cugeta că nimănui altuia nu-i fusese hărăzită o asemenea frumusețe. Cu el începea adevărata frumusețe pe locurile acelea.

Gândurile descătuşate din lanțul supravegherii lăuntrice galopau atunci spre zări de fericire. Într-o zi avea să fie o nuntă plină de cântări şi de jocuri; pe urmă, la conacul pustiu din Rateşul-cu-Plopi, se va ivi o stăpână frumoasă, cuminte şi bună, aducând cu ea un freamăt de lumină şi de veselie. Toți ai curții o vor întâmpina cu flori, cu zâmbete şi cu daruri. Pe urmă va începe o viață plină de bucurie... Odăile goale de acum se vor umple de mireasma sufletului stăpânei, se vor auzi cântece şi glasuri calde... Slujitorii curții vor fi mai harnici şi vor iubi pe stăpâna bună. Grădina va primi un farmec nou, iar vietățile vor fi mai vioaie. Zările chiar se vor juca mai şăgalnic în prăfuirea de aur a înserărilor... Viața va curge potolită şi mare, ca o neisprăvită încântare...

Sub lumina liniştită a lămpii, icoanele închipuirii defilează, neoprite, prin fața sufletului cutremurat de mulțumire a lui Sandu. El nu vrea să le oprească, rupându-le vraja. Le lasă să vină, ca nişte crainici ai unor veşti din altă lume.

La uşă se aude râcâitul labelor lui Dulău. Sandu, cu fața înveselită, se ridică de la masa cu visuri şi merge să deschidă prietenului singurătății lui.

Câinele intră încet, dând domol din stufoasa-i coadă, ca şi cum l-ar învinui pe stăpân: „De mine ai uitat de-o vreme...”.

Sandu Chebac îl mângâie şi-i ghiceşte gândul: „Nu te-am uitat, măi băiete!”.

Pe urmă, luă de pe masă scrisoarea cea nesemnată şi i-o arată:

- Iată, amicul meu, avem aici ceva nepreţuit.

Câinele pricepe totul, nedezminţit. Se vede aceasta din privirea lui şi din mişcarea mai agitată a cozii.

Stăpânul îi face atunci destăinuire grea:

- Mi se pare că mi-i tare dragă o fată frumoasă şi cuminte de pe valea Iezerului.

Câinele, icnind uşor din fundul gâtului, îşi dă întreaga aprobare:

- Foarte bine, foarte bine.

De afară răzbate până la ei huietul vântoasei încărcată de apele reci ale ploilor de toamnă.

În fotoliu de mătase vişinie din odaia ei, tras aproape de sobă, Mărioara Stamatin cade totdeauna pe gânduri după ce Sandu Chebac pleacă de la conacul lor. Un gol amar se face peste tot: în sufletul ei şi în afară. Parcă nimic nu mai are farmec fără el. O simţire ciudată o face să se întrebe cum de e cu putinţă acest lucru. Surâde îndoielnic din colţul buzelor. Cineva a intrat în cetatea sufletului ei şi a schimbat înfăţişările... O vagă înciudare dulce o face să se mire de această schimbare. Descoperă şi o îndrăzneală de cugetare pe care nu şi-o cunoştea. Se sperie gândindu-se la gestul ei din ultimele zile, când a trimis lui Sandu cartea uitată, întovărăşită de rândurile ei. Ce va fi zis Sandu? Gândul ei nu-i poate spune altfel tânărului decât simplu şi mângâios: Sandu. De câte ori,

în nopțile de nesomn din vremea din urmă, nu l-a alintat, spunându-i, în singurătatea sufletului: „Sandule”?

Acuma, fata îşi simte sufletul limpezit. Câtva timp, apele îndoielii se mai tălăzuiseră, răutăcioase, prin încăperile cotropite de lumină, dar acuma fata ştie că-l iubeşte pe Sandu Chebac, cum nu poate iubi decât pe unul singur în toată lumea. Trăia acum aievea, ceea ce, mai înainte întrezărise numai în visurile ei cele mai înalte.

Şi totuşi... Stând cu privirea prinsă de jarul din sobă, Mărioara se înfioară la gândul că poate nu va fi nimic... Un zvon ca de plâns i se abate în suflet şi o simțire aspră de zădărnicie vine să-i țină tovărăşie la gura sobei. Vântul aprig de-afară vine, şi el, să se adauge, în glasuri joase şi orbitoare. Dar, peste puțin, potop alb de înseninare se lăsă ca să alunge îndoiala şi mâhnirea, statornicind o bucurie fără nume.

Vedeniile care au trecut de nenumărate ori prin gândul fetei vin şi acum să o potolească în furtunatica ei dragoste. Are în față privirea dreaptă şi cinstită, care nu poate să mintă, a lui Sandu. Ce-a văzut ea în fundul acelor ochi nu poate s-o înşele niciodată. S-ar pogorî întunericul pe lume dacă şi această privire ar fi mincinoasă. Ar fi să mintă însuşi bunul Dumnezeu. Şi aceasta nu se poate...

Cugetând astfel, fata simte cum, pe nesimțite, intră sub acoperământul de serafică lumină a marilor bucurii. Din văzduhul imaterial se țes, reale şi luminoase, vedeniile viitorului. Mărioara le vede crescute din visurile ei de feciorie. Dormiseră undeva, prin cămările aproape neştiute ale sufletului – şi acum, chemate de bătaia în poartă a străinului îndrăgit, vin albe, încărcate de aur şi de lumină, şi-i spun că ale ei toate sunt – că ea le este stăpână şi că, în curând, toate se vor coborî în aievea.

Cu genele plecate, ca îngreuiate de gânduri, Mărioara rămâne în fotoliul din fața sobei, având în colțul pleoapelor boabe clare de lacrimi.

Pe urmă, ca trezită din vis, se scoală şi merge spre pianul din odaia de alături ca spre un prieten căruia vrea să-i încredințeze aleanul sufletului ei.

Alege notele, face câteva arpegii ca să-şi dezmorțească degetele şi se cufundă în cealaltă visare, a cântării.

Cuprinderea se umple de mireasma duioasă, care, prin clape, se strecoară din sufletul pianistei.

În odaia ei, doamna Elena se opreşte din treabă, îşi ridică oarecum îngrijorată fruntea, ascultă în tăcere şi-şi şopteşte, cald, în acelaşi zâmbet:

- Niciodată n-a cântat aşa Mărioara mea.

VI
A fost atunci o petrecere mare...

Pe nesimțite toamna căzu în iarnă. Într-o după-amiază cenuşie, vântul se opri. Undeva, pe cer, se făcu o imensă pată alburie, aruncând pe meleagurile singuratice o lumină stranie şi nouă. O răceală ca ieşită din sânul pământului încremeni în văzduh, mirată şi ea de schimbarea ce se pregătea aproape. O linişte de patriarhală iluminare se pogorî degrabă peste drumuri, peste case, peste oameni... De-a lungul ei, mângâind-o, coborâră din tărie nişte albioare diafane, ca puful, şi mici, ca pentru gâze. La început câteva, apoi mai multe, într-o alergare sprințară şi fără regulă. Se legănau, alintându-se nimănui, făceau câteva ocoluri largi, se aşezau încet şi moale pe pământ, mai trăiau câteva clipe, ca într-un suspin, şi se prefăceau apoi în picături de apă, înghițite pe dată de lacomul stăpân din sânul căruia se rupseseră cândva.

Văzduhurile se bucurau de vestea albă pe care le-o trimitea Dumnezeu, Cel ce le-a făcut pe toate.

Sfârşitul de toamnă, cu apele şi noroaiele, cu cruditatea de aspecte, cu zările lui apropiate şi neprietenoase, îşi isprăvea urâciunea în albul înseninător al fulgilor de zăpadă. Se făcea o veselie albă peste cenuşiul mohorât şi ud. Oamenii ridicau privirea spre cer, se bucurau şi-şi ziceau fără vreun gând anumit: „Iată, a venit iarna!”. Când se întâlneau, cea dintâi vorbă era aceasta, ca şi cum vestea

ar fi trebuit întinsă peste tot cuprinsul ținutului, aşa fiind porunca venită de sus.

Întinderile noroioase, drumurile desfundate, cărările şerpuite, ogrăzile pline de gunoaie, îşi încremeneau fața de clisă la suflarea rece a înghețului, pregătindu-se întru primirea veşmântului cel alb, venit să le acopere goliciunea de nămol.

Pământul, aşezările şi duhurile erau altele acum...

Stând în balconul casei de la Rateşul-cu-Plopi, Sandu Chebac privea valea năpădită de forfotul şăgalnic al noianului de fulgi. Şi nu ştia: de la el pleacă bucuria spre înfățişările din afară sau dintr-acolo vine spre el senina simțire a înveselirilor atâta de curate? O bunătate necuprinsă îi potopea sufletul. Nu se gândea la nimic anume. Privea şi se bucura, ca într-o îmbătare îngăduită. Îi erau dragi toate. Stătea într-o cumpănă gingaşă, pe care n-o voia ruptă. Simțea totuşi că în adâncul sufletului susură un izvor de apă vie şi dulce, din care, fără voie, îşi trăgeau viață simțurile de deasupra.

Ca un ison al profunzimilor, vraja de la fund îşi răsfrângea duioşia şi strălucirea peste frânturile de gânduri şi simțiri din fereastra clarului conştiinței. Acolo, la fund, era culcuşul fericirii dinspre care iradia peste întreaga lui ființă fluidul neînțeles şi greu de prins al inconştientei lui mulțumiri. Ca un avar, el voia să guste licoarea, picătură cu picătură. Îi era şi teamă să nu se isprăvească prea curând. Cumpăna însă căzu: din fund veni spre sufletul tânărului aceeaşi icoană senină, chemătoare şi cuminte a fetei iubite.

Până în adânc amiez de noapte, Sandu Chebac îşi petrecuse ceasurile în mută convorbire cu vedeniile scumpe. Cu ochii deschişi în întuneric, având capul plecat pe perna

din brațe, nu-şi mai aducea aminte când fusese veghe şi când fusese vis. O bucurie, care, la răstimpuri, era amară din pricina tăriei cu care izbea în zidul sufletului, îl legănase în neştire. Zgomotele văii înnoptate veneau spre el micşorate şi palide, ca dintr-o altă lume. Ardea pe un rug de sfâşietoare dulceață. Se trezise ostenit, dar încărcat de mulțumire.

Acum, privind valea, îi veneau, biruitoare, gândurile şi simțurile nopții.

„S-a isprăvit: nu mai pot trăi fără fata asta dragă" îşi şopti, ca în preajma unei rămăşițe de nehotărâre.

Răspunzându-şi, zise din nou: „Desigur".

Cu glas mare, porunci atunci:

- Vătafule! Pune caii la trăsură!

Mustățile negre şi mari ale vătafului Ştefanache se iviră de după un colț al magaziilor şi Sandu auzi răspunsul:

- Numaidecât, coane Sandule!

Sandu, pe balcon, completă pentru sine: „Mergem la Stamatineşti" şi râse înseninat văii năpădite de ninsoare.

Iarna venea totdeauna la conacul Stamatineştilor cu mari bucurii. Mai întâi, zăpada. De la cei dintâi fulgi, care alergau singuratici şi sfioşi în văzduh, toată casa gospodarilor de pe valea Iezerului era cuprinsă de veselie. Ea pornea de la copii şi învăluia apoi pe toți ai casei – stăpâni şi slugi. Anotimpul era întâmpinat cu voie bună, în strigăte de glumă şi cu o creştere de îmbunare în suflete.

Oamenii se simțeau mai apropiați unii de alții, mai înseninați şi mai buni. Gândul sărbătorilor mari ale iernii îi făcea să aibă un fel de gustare pretimpurie a desfătărilor acelor zile. În preajma conacului se afla o costişă prelungită şi netedă, care, pornind din vârful dealului şi mergând până departe, în drumul de care, alcătuia cel mai bun

săniuş din toate câte se puteau închipui. Aceasta era cea de-a doua mare bucurie a venirii iernii. Pentru copii, fireşte, dar câteodată şi pentru oamenii mari de la conac. Se porneau, în unele zile, chiote înalte şi neisprăvite, iar săniuțele şi târliile alunecau pe costişă, ca săgețile. Cu fețele îmbujorate, cu ochii ca de cărbune şi răsufletul ca jarul, copiii se desfătau ziua întreagă, urcând şi coborând dealul până ce, seara, cădeau ca de plumb.

Se apropia apoi ziua când Ioniță Stamatin avea să poruncească cu glas greu să se pornească pregătirile pentru drumul la Iaşi, ca să vină de sărbători şi ceilalți copii, duşi la şcoli. Doamna Elena, cu ochii umezi, spunea copiilor: „Să vină, mamă, şi ei acasă, că destul au stat prin străini...”.

Cei mai mici o întrebau, oarecum speriați: „Cum prin străini, măicuță?!”. Doamna Elena nu le mai dădea răspuns, ci, cu o grabă potolită, pregătea blănile largi, pledurile grele şi botoşii de pâslă, bucurându-se adânc şi tăcut că în curând vor fi în jurul ei toți copiii, adică, la drept vorbind, întregul ei rost pe lume.

În iarna aceasta, bucuria ei tainică mai adaugă fără vrere încă un copil mare la numărul copiilor ei. Mereu îi aluneca gândul la un băiat tânăr, înalt, cu ochii negri, care stă necontenit, în închipuire, alături de „Mărioara-Florioara-mamei...”. Închide atunci, repede, ochii, ca şi cum peste ei s-ar abate o nevăzută pulbere de nisip. Surâde singură şi, şoptit, mulțumeşte lui Dumnezeu pentru o asemenea negrăită învrednicire.

Pe urmă, era ştiut de întreg conacul că sărbătorile nu puteau trece fără musafiri şi petreceri. Nu se putea să nu cadă, la ceasul cuvenit, oaspeți străini sau rude, care, coborând cu mare larmă din rădvanele largi, aveau să se închine cu plecată bunăvoire spre gazdă, în glasuri dulci

de bun sosit şi cu priviri de cald prieteşug. La o asemenea întâmplare se făcea o întrolocare atât de zgomotoasă, încât la ea luau parte şi câinii, precum şi păsările curții.

Musafirul era, aşadar, primit cum se cuvine de întreaga suflare a conacului. Stătea şi el câteva clipe zăpăcit de larmă, surâdea în neştire şi, pe urmă, desfăcea brațele în lături şi grăia din nou cuvinte calde de bună găsire. Ioniță Stamatin şi doamna sa, Elena, aveau totdeauna în aceste prilejuri cuvinte de grea imputare pentru oaspeții care veneau aşa de rar la pragul casei lor.

Dar, pentru copii mai ales, iarna venea cu încă o bucurie cumplită. Când înserarea sinilie a zilei de iarnă se pogora cu aspre suflări de crivăț, adeseori ei se furişau într-un ungher drag: cotlonul cu cuptor mare din odaia baciului Neculai. Afară se porneau viscole hăuitoare, iar ei, la gura cuptorului în care ardeau bucăți mari de lemn, stăteau cu ochii prinşi de rubinele de jar, din care, neînțelese, zvâcneau în sus limbile flăcărilor. Baciul Neculai era un om înalt, cu părul lung, dat cu untdelemn, cu lat chimir încins, cu privirea albastră de peruzea, cu fluier şi cuțit, înfipte în căuşele lor anumite din pielea scorojită a chimirului, om aspru deodată, dar nespus de bun pe urmă, şi neîntrecut vrăjitor întru ale povestitului pentru copii, la vreme de iarnă mai ales. Copiii se şi temeau, dar mai ales îl iubeau. Aşa precum el povestea, nu se afla altul asemănător nu numai pe valea Iezerului, dar nici chiar pe toate văile pământului.

Aşa că, la vreme de seară, copiii se aciuau la cotlonul cel vrăjit. Baciul Neculai cunoştea cum stă afacerea şi se lăsa greu la început, după care, fireşte, copiii aveau să se întristeze, iar baciul să surâdă în mustața lui de vulpoi. Unul din copii arunca atunci un dram în cumpăna trebii:

„Tată baciule, ți-am adus un pac de tutun” şi baciul se găsea înfrânt la o asemenea veste. Îi rostuia cu oleacă de asprime pe fiecare la locul lui şi, stând pe scăunelul scund, cu trei picioare răschirate, începea, ca acum o mie de ani, ca acum două, ca de totdeauna: „Era, vasăzică, un mare împărat...”.

De ajuns aceste cuvinte ca ascultătorii să fie răpiți din clipa de față şi duşi în lumea unor nimicuri dragi, rare, înfricoşătoare – şi întru totul adevărate...

La aceste adunări, Mărioara nu mai lua parte de câțiva ani de zile. Dar de când în sufletul ei se aşezase visul care n-o mai slăbea din mrejele lui dulci, îi plăcea să vină şi ea la cotlonul cu poveşti. Se aşeza într-un colț, îşi sprijinea bărbia în palmă, asculta câteva crâmpeie, dar pe pernă părăsea făgaşul povestirii, pe care doar de-o auzea că e un huruit îndepărtat. Gândul şi sufletul i se duceau pe calea de aur a aceluiaşi vis lăuntric, atât de drag, încât, la răstimpuri, baciul Neculai putea fi sigur că povestea lui este plină de duioşie, de vreme ce în ochii „duduiei Mărioara” se vedeau sticlind lacrimile.

Într-una din aceste seri, pe când ea, dimpreună cu copiii, stătea cu ochii agățați de tremurul de purpur aprins al focului din cuptorul baciului, pe negândite, uşa se deschise şi în cadrul ei apăru Sandu Chebac. Surâdea şi parcă se şi mira. Baciul tăcu, iar copiii porniră strigătele ştiute: „A venit domnul Sandu!...”. Desprinsă brusc din visare, Mărioara îşi trecu mâna peste față şi veni în întâmpinarea lui Sandu, care rămăsese pe prag...

- Ascultam povestirile baciului Neculai.

Sandu o mângâie cu un zâmbet, răspunzând:

- Îmi pare rău că v-am stricat petrecerea.

- A, nu, îl privi cu sfială fata.

Tot ce pregătise în singurătatea de la Rateşul-cu-Plopi pentru convorbirea cu Mărioara se găsea acum spulberat de clipa întâlnirii. Îi rămăsese doar zâmbetul mângâietor, prin care voia să spună fetei tot ce avea în suflet.

Dar nu era nevoie de vorbe, deoarece şi fata îl înțelegea mai bine aşa.

Urcând cu toții sus, în odăile pline de lumină, Mărioara îl întrebă moale:

- Când ai venit?

Sandu, fără voia lui, îşi dezgoli sufletul într-o respirare caldă:

- Parcă n-am plecat niciodată de aici.

Ioniță Stamatin plecase de câteva zile, cu sania, la Iaşi, să aducă de Crăciun şi pe cele două fete care făceau şcoală acolo. Luase cu sine pe vătaful Constantin, cel cu mustățile lungi ca nişte fuioare de cânepă şi cu ochii ca sineala, şi tot mastrahatul de şube şi pleduri rostuit de doamna Elena. Înhămătura era de patru cai, iar orchestra zurgălăilor era completă.

Vremea se potolise, după ce câteva zile ninsese îmbelşugat. La răstimpuri se arătase şi soarele, trezind pe întinderile albe orbitoarele sclipiri de nestemate.

La conac, toată lumea aştepta cu nerăbdare ivirea saniei la depărtatul cot al drumului dinspre Iaşi. De zeci de ori, copiii putuseră spune că se aud zurgălăii şi văzuseră chiar, la cot, sania aşteptată. Dar nu venea... După socoteala pe care doamna Elena o făcuse în gând de nenumărate ori, sania trebuia să se arate din clipă în clipă.

De dimineață venise la conac şi Sandu Chebac, amestecându-se în roiul de copii, care, acuma, pe nesimțite, nu-i mai spuneau „domnul", ci „nenea" Sandu. Cum se petrecuse

schimbarea şi cui era datorată, Sandu nu putuse afla. O primise însă cu toată plăcerea.

În aşteptare, stolul de copii, având drept căpetenii pe Mărioara şi pe Sandu, purceseră la săniuşul din coasta conacului.

Îmbrăcaţi sprinten, cu feţele îmbujorate şi cu ochii plini de veselie, copiii îşi potriveau săniuţele în vârful dealului, încălecau vitejeşte pe ele, dădeau un semnal de plecare şi se lăsau înghiţiţi de valea albă, în chiote de sălbatică bucurie. De la o vreme, nemulţumiţi cu lipsa de întâmplări deosebite, îşi cârmeau săniuţele la mijlocul drumului, în iuţeala vijelioasă, ca să se rostogolească în zăpadă. Veneau peste cap, în răsturnări uşoare, ţipând vesel.

Urcau pe urmă iar la deal, suflând tare şi, potrivindu-şi din nou unealta de alunecat, se lăsau supţi de goană.

La o vreme, unul din ei făcu poftire lui Sandu să-l întovărăşească pe săniuţă. Râzând şi privind spre Mărioara, Sandu primi, încălecă săniuţa şi-şi dădu drumul în voie, ţinând mâinile în sus, ca pentru a se cumpăni în alunecare.

Mărioara nu se lăsă nici ea. Zburând de vale, şuviţe de păr, desprinse de sub bereta de lână, îi fâlfâiau şăgalnic la tâmple. Sandu o privea cum se duce devale, ca într-un tablou ireal. Simţea în suflet o bucurie copilărească şi un gol de grijă. Albul nepătat dimprejur îl facea mai bun şi mai visător. I se părea că nu poate fi nicăieri pe pământ vreo supărare sau vreo nenorocire. Nu voia să se mai gândească la nimic, ci, strâns în jurul sufletului său, se bucura de priveliştea ce i se dăruia întreagă. Când Mărioara, cu obrazul rumen şi cu şuviţele de păr răvăşite, urcă dealul, Sandu o privi în ochi şi amândoi îşi ghiciră gândurile: să se dea împreună cu sania. Copiii, care, ca nişte prichindei, înţelegeau şi ei unele lucruri, dădură glas acestui gând:

- Să se dea cu sania Mărioara şi cu nenea Sandu!...
Vinovaţii îşi plecară privirea. Acum, când erau descoperiţi în gândurile lor, li se părea această ispravă cu totul peste putinţă. Dar copiii nu înţelegeau să fie lipsiţi de o privelişte ca aceasta. Trebuiră să se supună.

Aleseră una din săniuţele mai încăpătoare, încalecă mai întâi Sandu, luând în mâini frânghiuţa pentru cârmă, pe urmă, Mărioara se aşeză în spate, ferindu-se pe cât putea mai mult să se atingă de Sandu. Unul din copii, plecându-se la urechea lui Sandu, îi şopti:

- Nene Sandule, pe la mijloc cârmeşti la dreapta şi să vezi ce alivantă faci...

Sandu zâmbi şi dădu drumul săniuţei. Auzi un chiot de glasuri amestecate şi se prăbuşi într-un orcan de fericire. Simţea în spate o povară caldă, iar pe umeri două pete de jar: palmele fetei, silită să-şi cumpănească astfel trupul în alunecarea vijelioasă. Închise ochii şi avu o clipă simţământul veşniciei, că aşa e de totdeauna pentru totdeauna. În piept simţea un rău de-o nesfârşită dulceaţă.

O clipire îi fulgeră în minte gândul amar că, peste puţin, această fericire se isprăveşte. Deschise ochii şi văzu valea albă. Săniuţa mai alunecă încă o bucată şi se opri. Mai înainte ca Sandu să bage de seamă, Mărioara se şi sculase în picioare şi-i surâdea cu ochi sclipitori...

Nu avură vreme să-şi spună un cuvânt, căci de sus, din deal, copiii începură să strige cu mare larmă: „Vin, vin!...” şi arătau spre cotul drumului. Se auzeau zurgălăii şi se limpezea sania prin aburul diafan al zării năpădită de albul zăpezii.

Se adunară toţi pe balcon, cuprinşi de neastâmpărul aşteptării. Curând sania coti pe drumul din livadă şi trase

la scări. Ca totdeauna, izbucniră şi acum strigătele ştiute la asemenea prilejuri.

Drumeții se desfăcură din blăni, arătându-şi chipurile aburite de căldură. Una din fete, cea mai mare, Lizuca, cu un păr blond ca paiul, cu nişte ochi mari şi bulbucați, de cum dădu cu privirea de adunarea de pe balcon, se porni pe plâns. Cealaltă, Caterina, mai mică şi mai tăcută, Mărioara, zâmbi din ochii castanii şi se desfăcu din pleduri. Amândouă se năruiră spre doamna Elena, cuprinzând-o în brațe şi sărutând-o fără oprire. Mama, astfel asediată, râdea şi plângea, îmbrățişându-le la rândul ei. Pe urmă, fetele sărutară pe ceilalți copii.

Domnul Ioniță Stamatin, împovărat de-o blană de-o sută de ocale, grăi către nevasta sa:

- Iaca, ți le-am adus în bună stare...

Lizuca, uitând de plâns şi reluându-şi firea glumeață, privi pe rând pe Mărioara şi pe Sandu, ca şi cum ar fi întrebat: „Acesta este?”.

Mărioara, uşor stânjenită, îi zise, arătându-l:

- Domnul Sandu Chebac...

Lizuca, întinzându-i mâna, făcu un semn din cap şi zise scurt, glumeț:

- Cunoaştem...

Sandu Chebac nu ştia ce să zică. Zâmbi. Lizuca, drept desluşire, adăugă:

- Există hârtie, condei şi bunăvoință...

Sandu tot nu pricepea. Fata râse:

- Gâci gâcitoarea mea!...

Mărioara îşi făcu de treabă prin altă parte, iar Lizuca nu vru să dea lui Sandu dezlegarea, ci, trecând spre odaia ei şi întâlnind pe Mărioara într-un colț ferit, o luă de gât şi sărutând-o, îi şopti:

- Vai, Mărioaro, ce băiat frumos!...

Mărioara clipea din genele-i împovărate de ruşinare şi tăcea, fericită.

Doamna Elena era pe deplin mulțumită. Copiii se aflau toți lângă ea, sănătoşi şi veseli, sărbătorile se apropiau grabnic cu alaiul lor ştiut, oamenii din preajmă se aflau a fi mulțumiți cu traiul de la conac, iarna era plină de zăpadă şi de zvoane albe pe întinderi, aşa că, de dimineață până seara, era într-o cumplită izbire gospodărească, spre a aduce o desăvârşită mulțumire tuturor.

Pregătirea meselor, supravegherea scuturatului şi-a sobelor, socoteala cumpărăturilor, poruncile întru prinderea orătăniilor care trebuiau jertfite, trimiterea cărucioarei la Leiba în sat, spre a aduce untdelemnul, zahărul şi orezul, toate acestea alcătuiau, în fiecare zi, îndeletnicirea gospodinei. Făcându-le, ea simțea o mulțumire atât de mare, încât pe toate le întovărăşea de glumele, cântecele şi surâsurile ei. Pe copii îi păcălea cu vreo întrebare, de cei mai mari îşi râdea cu vreo snoavă, iar la orice ceas, de pe undeva, venea glasul ei cristalin care cânta romanțele la modă.

Musafirii se arătaseră – şi de data aceasta – la conac. De câteva zile venise căpitanul Nicu Balmuş, din regimentul 6 de linie, cu nevasta sa, Ana, englezoaica.

Acest Nicu Balmuş, unchi al Elenei, un om înalt, puțin burtos, pleşuv, cu ochi ca de broscoi şi cu mustăți mari pe obrazu-i răvăşit de petreceri, era un om cu un trecut viforos. Fost căpetenie de promoție, el îşi începuse viața ofițerească cu nesfârşite chefuri şi escapade. Inteligent şi bun camarad, scăpase de pedepse mai aspre, dar schimbase des garnizoana. Proaspăt venit în oraşul în care era mutat disciplinar, în două zile îl întorcea pe dos cu chiolhanurile

lui. Pornea cu camarazii în raite nocturne, răscolea şantanurile, bătea gardiştii, scula gospodarii din somn, deschidea crâşmele la adânc ceas de noapte, târând după el, prin teroare, taraful de lăutari, înspăimântaţi şi ei de puterea de rezistenţă la băutură a ofiţerului.

Într-un rând i-a ţinut, legaţi lângă el, două zile la şir, cântându-i tot ce ştiau. A treia zi, lăutarii speriaţi au fugit, lăsându-se păgubaşi de plată şi zicând: „Aşa ceva n-am mai văzut de când suntem!...”. Şi iar venea o mutare, îşi lua puţinul avut de nomad şi pleca spre noul oraş, în care, de cum descindea, îşi pornea lucrarea de răscolire.

Într-una din aceste nesfârşite peregrinări, la o serată, o cunoscuse pe Ana. Ca într-un vifor de neştire, ei se îndrăgostiră atât de tare, încât ofiţerul o răpi, fugind cu ea la conacul unui prieten. Împotrivirea familiei căzu şi ei se căsătoriră în grabă, pentru ca, fireşte, peste o săptămână, chiolhanurile părăsite o clipă să reînceapă. Englezoaica a plâns, cuprinsă de remuşcare şi de deznădejde, dar nu l-a lăsat. Au început deci peregrinările în doi.

La răstimpuri, Nicu Balmuş venea pe la conacul Stamatineştilor. În toată zbuciumata lui existenţă stătuse neclintită o mare iubire pentru copii. Avea, mai ales, pentru odraslele lui Ioniţă Stamatin o dragoste plină de duioşie. Când nimeni nu gândea, izbucneau ţipetele încărcate de veselie ale copiilor: „Vine moş Nicu, vine moş Nicu!...”. Nimeni nu ştia lămurit pe unde venise şi cu ce venise. De-ajuns că el se arăta, burduhos şi cu ochi de broscoi, în mijlocul copiilor care-l primeau într-un alai împărătesc. Aducea cu sine tot felul de „surprize” pentru prietenii lui cei mici: păcăleli, bomboane, cutioare, cuţitaşe, chivăre şi măşti de carton, pe care le scotea, ca un scamator, din sacul lui de drum. Pentru toate acestea, dar mai ales pentru

nu ştiu ce duioasă melancolie din ochii lui, copiii îl iubeau ca pe nimeni altul. Stătea apoi o zi-două şi dispărea tot atât de tainic, după cum venise.

Se auzea, pe urmă, că e iar mutat în alt oraş, către care pleca, întovărăşit de englezoaica Ana, obişnuită şi împăcată şi ea, acum, cu această neisprăvită pribegie.

Veniseră de sărbători la Stamatineşti. Ca de obicei, copiii izbucniseră în chiote prelungi şi tăbărâseră asupra geamantanului de drum al căpitanului.

Venise şi Costea Chebac, aducând cu sine surâsul printre pleoapele aproape închise, precum şi şăgălnicia lui uşor dispreţuitoare pentru prea marile înţelepciuni ale vieţii.

La asemenea prilejuri, era de ştiut că prietenul Costea Chebac rămânea la conac, în odaia pregătită mai dinainte pentru el.

Din pricina aceasta, mulţumirea gospodinei era desăvârşită. Adică nu... Doamna Elena avea pe fundul sufletului o mare mâhnire: erau toţi, afară de Sandu Chebac. Ar fi vrut să-l aibă şi pe el aproape, în odăiţa pe care, de zeci de ori, i-o pregătise în gând, ca pentru propriul ei copil. Ajunsese acum să nu mai poată cugeta altfel. Îl iubea atât de mult pe acest băiat înalt, ochios şi bun, încât nu şi-l mai putea închipui altfel decât ca pe logodnicul Mărioarei. Simţul ei de femeie şi de mamă o făcea să fie încredinţată de gândul acesta. Vedea şi de pe chipul băiatului dorinţa de a rămâne la conac, dar nu ştia cum să facă mai bine să prilejuiască rămânerea. Se lăsa atunci în voia întâmplării, sigură totuşi că gândul ei se va coborî în faptă.

Ceea ce cugeta doamna Elena era şi în gândul Lizucăi. Complotul fu repede pus la cale. Copiii erau şi ei

doritori ca Sandu să nu mai plece de sărbători la Rateşul-cu-Plopi. Aşa că reuşita planului era sigură.

Într-o după-amiază, în zilele acelea, zurgălăii de la sania lui Sandu Chebac se auziră. Mărioara, ca totdeauna la asemenea veste, avea în piept o izbire de mulțumire atât de mare, încât abia putea să mai respire. Se trăgea repede în iatacul ei, cădea în fotoliul de lângă sobă şi cu greu îşi putea stăpâni lacrimile.

Îl întâmpinară toți, în frunte cu englezoaica Ana, care, de cum îl văzu, dădu spre el:

- Moi, da’ frumos boet mai este toi...

Sandu ştia dinainte de la Lizuca de venirea ciudatei englezoaice, aşa că râse la o asemenea întâmpinare. Dar englezoaica aflase şi ea ceva de la ai casei şi nu se opri numai la atât, ci zise mai departe, adresându-se Elenei:

- Asta, Helen, fainst boet pentru Marior al teu...

Larma iscată, precum şi limbajul aproape neînțeles al englezoaicei făcură ca Sandu să treacă cu uşurință încercarea la care era pus. Dar, în ziua aceea, îi era dat să înfrunte încă o întâmplare.

După masă, pe când el se pregătea de plecare, unul din copii, după ce privi repede în ochii Lizucăi, aruncă în plină adunare cuvântul atât de dorit de doamna Elena:

- Măicuță, de ce nu rămâne şi nenea Sandu cu noi?!

Sandu se roşi, Mărioara se prelinse uşor pe uşă, doamna Elena îşi lăsă ochii în jos şi zise liniştit:

- Chiar voiam să te rog şi eu... La care, corul copiilor, condus de Lizuca, hotărî:

- Rămâne, rămâne!

Veniră şi ceilalți, întețiți de englezoaică. Costea Chebac, cu ochii abia întredeschişi, rosti cald Elenei: „Vrăjitoareo!...”, iar lui Sandu:

- Crezi tu că poți rezista la asemenea asediere?..

Sandu își lăsă umerii în jos și desfăcu puțin brațele în lături, ca și cum ar fi zis: „Ce pot face?..”

Ioniță Stamatin, care juca table cu căpitanul Balmuș, aruncă și el cel de pe urmă dram în hotărârea lui Sandu:

- Rămâi, Sandule, băiete, că fără dumneata nu-i mulțumirea deplină...

Sandu, cu fața cuprinsă de-o bucurie pe care nu mai voia s-o ascundă, rosti cald:

- Rămân...

Îi răspunse o larmă asurzitoare și priviri pline de lumină.

Pe când se ducea la grajd să spună vătafului ce lucruri să-i aducă de la Rateș, Lizuca, cu glas de veselie nestăpânită, făcu invazie în odaia Mărioarei, strigând tare:

- Mi-a reușit complotul!... Bravo ție, Lizuco! și-și strângea mâinile, felicitându-se.

Mărioara privea pe geam cum cădeau fulgi noi de zăpadă și simțea o undă de melancolie pentru o fericire atât de mare...

Pogora din văzduhuri o pace albă. Potolit, zăpada cădea în alintări moi. Zgomotele se plimbau catifelat peste cuprinderea imaculată și păreau mai clare și mai apropiate. Fumurile caselor din sat întârziau să se ridice și păreau vietăți cețoase, de forme repede schimbătoare.

Lătratul câinilor din sat venea ostenit până la conac, parcă aducând aminte de cândva și încadrând, cu patriarhalitate, peisajul rural. Oameni și vite stăteau în jurul caselor, ca într-o somnolență bătrânească, așteptând ca pe calea robilor să se arate steaua Nașterii. Era peste tot o calmă și ușor mirată așteptare. Din văgăunile veacurilor, de departe, din fundul abia ghicit al vremii, venea ecoul

veştii celei mari, repetat în fiece an în aceste zile ale Nativităţii. Iar oamenii îşi pregăteau sufletul pentru a o primi. O bucurie arhaică dădea înfăţişărilor şi o solemnitate de zile mari. O înclinare spre împăcare între oameni stăpânea sufletele. De sus picura, nevăzut, untdelemnul bun al dragostei. Veneau şi zvoanele Obiceiului.

Pocnete şi urături, clopoţei şi cântece se împânzeau peste vale, ca într-o poveste minunată. Bănuiai, mai ales, bucuria copilăretului. Năzdrăvani de-o şchioapă, cu şoareci groşi, cu opinci cât nişte căuşe, cu căciuli mai mari ca ei, cu traiste de covoraş atârnate pe după gât, cu două puncte de cărbune lucitor drept ochi, cu nasuri cât o nucă şi cu obraji rotofei şi arşi de ger, năpădeau în sat, cu lungi beţe apărătoare, cerând cu glasuri ascuţite şi naive de îngeri coborâţi pe pământ să cânte oamenilor lerul vestitor al Mântuitorului lumii. Oamenii ştiau de ei, îi primeau cu toată smerenia, aruncând doar câteva glume fără răutate, iar colindătorii, foarte serioşi, îşi spuneau vestirea, care venea tocmai din Vitleemul cel plin de lumină.

În preajma zilei celei mari, doamna Elena îngrijise de toate cele. Mai întâi, căutase să împace pe toată lumea, stăpâni şi slugi, spunând fiecăruia o vorbă bună cu ochi surâzători. Apoi trimesese pe Catinca, sluga cea bună, cu copiii mici, la tata-părintele pentru mărturisire, dimpreună cu toate cele cuvenite la o asemenea mare împrejurare. Untdelemn, vin, turte, lumânări, pe lângă sacul cu făină, cel cu păpuşoi şi cel cu fasole. Adăugase pomelnicul celor scumpi morţi, părinţii ei, ai lui Ioniţă, un copil plecat în fragedă pruncie şi alte rude şi prieteni, precum şi „pentru tot neamul lor”. Un bănuţ de aur căzuse, asemenea, din punga ei mică în două părţi, cu canaf la vârfuri, pentru

nevoile părintelui Vasile, dimpreună cu poftirea pentru ospățul de Crăciun.

Tăbărâse apoi, cu mult popor femeiesc, întru facerea pâinii, pentru toată suflarea curții, a cozonacilor cei înalți cât nişte copii, a tuturor bunătăților desfătătoare pântecului. Doi porci cât nişte viței căzuseră pradă nevoilor ospățului. Din carnea lor purceseră nenumărate şi deosebite alcătuiri de cârnați, şunci, costițe şi alte bunătăți, de „să lase gura apă", nu altceva. Asemenea, fu doborâtă şi o vită mare, jupuită şi desfăcută în felurimi de porții, pentru tot poporul ogrăzii, iar în pivnița adâncă fu dat cep polobocului cel de vin cuprinzător, care avea să însoțească mâncările în drumul lor.

De-a lungul acestei anevoioase şi dibace întreprinderi, doamna Elena fusese necontenit împrejmuită de poporul de copii, în frunte cu Lizuca, cea care se dădea drept foarte pricepută în acestea. Râzând, ea îi gonea din laturile ei, cu vorbe prefăcut aspre, dar cu lăuntrica dorință ca ei să rămână necontenit lângă ea. Avea o nespusă plăcere să se prefacă supărată când nu era şi să râdă din ochi pe când gura spunea vorbe de alungare... Cei mari – George, Mărioara, Sandu – se țineau departe de treburile acestea, stând în odăile de sus, de vorbă despre cărți, vânători, arături şi alte nobile îndeletniciri.

Venea acum noaptea cea rară. Dinspre sat porniră glasurile de clopot, ca nişte duhuri calde, care caută suflete să le mângâie. O clipă, oamenii se opriră din treabă şi se închinară în tăcere. Un freamăt sacru cuprindea, fantomatic, văzduhurile, picurând peste toate bobi de evlavie.

La conac se arătară colindătorii, năzdrăvanii cu bețe înalte şi cu săculețe pe după gât. Ei puteau veni fără grijă,

căci gospodina dăduse poruncă să nu fie sloboziți câinii din lanțuri.

Sandu Chebac privea pe geam peisajul şi simțea în toată ființa lui o pace ca de veacuri. O ştia aproape pe Mărioara, stătuse cu ea de vorbă, potolit, de lucruri simple. Fata, de obicei tăcută, îi răspundea mai mult prin privirea cuminte, care-l vrăjea. Ceilalți musafiri, împrăştiați în odăi, jucau cărți sau table, citeau sau stăteau întinşi pe divanele moi. Când glasurile crude se iviră la ferestre, toți părăsiră locul şi veniră pentru câteva clipe să asculte urările.

Sufrageria cea mare era ferecată şi ferită vederii. Acolo, de câteva ceasuri, se închisese doamna Elena dimpreună cu Lizuca şi cu câteva fetişcane ale curții, pregătind masa mare pentru ospăț. Copiii încercaseră să intre, dar nu izbutiră. Se auzeau clinchete de sticlării şi de farfurii, zornăit de cuțite şi de furculițe, aşezări de scaune şi izbituri de scânduri, ceea ce însemna că masa cea mare se desface de tot. Candelabrele din salon fură luate şi duse acolo…

Pe canapeaua din colțul prins de-o împăienjeneală de umbră din salon, Sandu Chebac vorbea cu Mărioara.

- Îmi aduc aminte... Eram copil... Tot aşa, odată, la un Crăciun... Şi povestirea venea limpede şi simplă, ca un colind naiv, de departe.

Fata îl asculta privind în jos şi ciugulindu-şi fără voie un ciucure al hainei. Când şi când ridica privirea spre Sandu, trecea cu ea peste fața lui, mângâindu-i-o, şi o lăsa apoi, domol, în jos. Cuvintele băiatului poposeau la pragul sufletului ei, ca nişte ființe mici şi dragi, cerând adăpost şi spunându-i că aduc cu ele încă un înțeles afară de cel auzit. Aduc fiorul de iubire din sufletul încântat şi-l aşază în cămara cea mai ferită a sufletului ei.

Când şi când, ascultarea fetei era întreruptă de-o vorbă a ei: „Da, şi eu tot aşa...”, când Sandu îi spunea vreo întâmplare din copilărie...

Ascultându-l, fata se îmbăta de mireasma dragostei ce se desfăcea din vorbele băiatului...

Cuprinsul vorbelor se desfoia în înțelesuri, altele, topindu-se într-o melodie paradisiacă...

Şi, deodată, peste penumbra din colțul lor, se prefiră o lumină bruscă, iar glasul doamnei Elena se auzi, jovial şi poruncitor:

- Poftiți la masă!

O rumoare, ca o tălăzuire de ape, se făcu prin odăi.

Dinspre sufrageria largă năpădi, odată cu lumina orbitoare, priveliştea grandioasă a mesei pentru ospățul Crăciunului.

Căpitanul Balmuş deschise şi mai tare ochii săi de broscoi şi exclamă, extaziat:

- Ar fi mulțumit şi Sardanapal de-aşa ceva!... Trăiască gospodina, nepoata mea Elena!...

Bulucită cu toții şi strigară cu putere să trăiască doamna Elena, vrednica zeitate a casei, de nimeni urâtă – ci mai vârtos, de toți iubită...

Pe urmă, ospățul, la drept vorbind, ținu fără întrerupere, de-a lungul zilelor de odihnă iernatică. Mai poposiră la casa gospodarului de pe valea Iezerului şi alți musafiri. Doctorul Istrati, în trecere spre Iaşi, un cunoscut de-al lui Stamatin, inginerul Dragomir, cu treburi prin partea locului, părintele Vasile Ion, parohul satului, cel înalt şi subțire, având drept barbă câteva fire rare de păr cânepiu şi care la toată lumea spunea „nepoate”, şi alți oaspeți, stătători sau drumeți...

Masa se făcea şi se desfăcea ca prin vrajă. Când şi ce mâini strângeau rămăşiţele, curăţau locul şi alcătuiau din nou alte mese, şi mai îmbelşugate, nimeni n-ar fi putut spune.

- Desigur că aici este o vrajă, spunea domnul Costea Chebac, mirându-se foarte şi zâmbind printre pleoapele aproape închise.

Iar Nicu Balmuş, având necontenit în apropierea sa una sticlă cu vin roş şi un pahar totdeauna gol, exclama ca un actor:

- Bucuria noastră este mare...

Trebuie să lămurim că aceste cuvinte fuseseră rostite la început de inginerul Dragomir în una din serile trecute, în următoarele împrejurări. Se încinsese o căldură în suflete şi în trupuri aşa de mângâietoare şi de plăcută, încât toată lumea nu avea decât cuvinte bune a-şi spune întru sine. La un cap de masă stătea Ioniţă Stamatin, uşor aplecat spre umărul doamnei Elena. Tăcea şi se lăsa pătruns de mulţumirea că toţi sunt veseli şi sănătoşi.

Mai încolo stătea Costea Chebac, cu ochii micşoraţi şi cu zâmbetul nedezlipit de pe faţa lui, vorbind cu Ana, englezoaica, şi căutând să-i dovedească întâietatea ospitalităţii moldoveneşti asupra oricărei alta din lumea întreagă. Căpitanul Balmuş făcea cu copiii tot felul de ghiduşii la capătul celălalt al mesei, iar mai deoparte stăteau Mărioara şi Sandu, uşor îmbujoraţi şi întru totul neaflători cu duhul acolo. Se simţeau ai lor în mijlocul tumultului ospăţului şi-şi vorbeau, ca de obicei, mai mult prin ochi.

Inginerul Dragomir, gustând din bunătăţile mesei cu o poftă din ce în ce mai mare şi atras de vraja ce se desfăcea din toate, simţi nevoia să-şi spună în cuvinte

deplina lui mulțumire. De aceea își ceru voie, sculându-se în picioare, să grăiască câteva cuvinte. Adunarea tăcu dintr-odată, ceea ce înfricoșă pe cuvântător. Dregându-și glasul, începu solemn și bas:

- Domnilor, bucuria noastră este mare... Dădu să continue, își duse degetul pe sub guler, tuși, mai repetă fraza întocmai ca la început, holbă disperat ochii și tăcu...

Căpitanul Balmuș, de la celălalt capăt al mesei, rosti clar, în tăcerea ce se făcuse, apăsătoare:

- Firește, dacă bucuria noastră este mare, ce poate spune omul mai mult?...

Tăcerea se sparse atunci în mii de fărâme de râs. Fu ca o cascadă de hohote. O clipă, inginerul se posomorî, dar, în scurt, începu și el să râdă cu mare veselie.

Din seara aceea, vorbele inginerului rămăseseră ca o lozincă.

Dimineața, când oaspeții se adunau în salon, nu-și mai spunea altfel decât: „bucuria noastră este mare”, iar când glasul gospodinei răsuna limpede și înalt, chemând la masă, toată lumea, în cor, îi răspundea cu aceleași cuvinte, care stârneau hohote de râs, ca și în noaptea când ele fuseseră atât de solemn pronunțate.

În altă seară, după ce trecuse Anul Nou cu cârdurile de urători, cu împărțirea darurilor și cu zvonul lui iernatic alergând peste tot cuprinsul ca o vietate nevăzută, oaspeții se adunară din nou în jurul mesei „vrăjite”, cum îi spunea surâzând domnul Costea Chebac.

De cu vreme se stârnise un vifor aspru, plin de cântări șuierate. Alergau peste fața pământului imense trâmbe albe, într-un iureș fantastic și capricios, izbind cu vrăjmășie în pomi, în case, în magazii, în grajduri, cu vădită năzuință de a le doborî. Înșelate în așteptări, fantomaticele

ființe sure se retrăgeau în înălțimi și în pustiul câmpiilor, se strângeau laolaltă urlând și se năpusteau din nou spre protivnicele așezări ale oamenilor, țiuind ascuțit, ca într-un prohod epileptic. Toate se topeau într-o huială adâncă, cutremurată și haotică, aducând înspăimântare. Oameni și vite se trăgeau, înfrigurate, la adăpost. Câinii uitau să mai latre, îngrămădindu-se în paie, caii sforăiau cald, cu nasul în iesle, oile behăiau plângător pe după perdele. Luminile de la fanarele de strajă clipeau trudnic, stingându-se, obloanele de la ferestre se închideau ca niște pleoape enorme pe niște ochi pătrați de lumină… Rămânea doar duhul răului să țină tovărășie vântoasei încărcată de zăpadă.

- Faceți focurile la sobe, închideți obloanele la ferestre și uitați de necazuri!..., poruncise Ioniță Stamatin cu glas de suveran al cetății aceleia. Îngrijise ca toată omeneasca suflare de la conac să aibă măcar un bob de mulțumire și el se așeză în mijlocul mulțimii de neamuri și musafiri, cerând veselie, cântec și îndestulare din ale mâncării și ale băuturii, fiecare după puterea și gustul său.

Ceruse mai ales fetei lui, Mărioara, cea întru toate dragă, să binevoiască a-i cânta la pian melodiile tinereții ei. O simțea duios răvășită de mulțumire, cugeta că în curând ceva nespus de frumos se va petrece în casa lor, o păzea din ochi să fie ferită de cel mai mic firișor de nemulțumire și lăsa să-i pice, uneori, două nevăzute lacrimi, în singurătate, când se gândea că, poate, curând, fata va trebui să plece la o altă casă... Așa că, până atunci, găsea că trebuie să-și îndestuleze sufletul cu tot ce fata putea să-i dea, mai ales plăcuta ei cântare la pian.

Fără a se lăsa rugată, Mărioara se trăgea spre colțul ușor umbrit al pianului și, după ce stătea câteva clipe în cumpănă, trezea la viață clapele... încet, pe nesimțite,

cotropită de pasiune, fata uita de sine, pierzându-se în vălmăşagul melodiei. De cum începea, ascultătorii se grupau cum le venea mai bine la îndemână: unii în picioare, rezemaţi de uşorul uşii, alţii afundaţi în fotolii, cu mâinile la tâmple, părăsiţi lor înşişi, alţii întinşi pe divane, cu spatele uşor aplecat pe pernele moi de lângă pereţi.

Sandu Chebac, în picioare, aproape de sobă, urmărea, în linişte, valul melodiei şi profilul clar al fetei. Era o uvertură, Oberon, pe care fata o cânta cu un elan de-o nestăpânită tinereţe. Atacată cu o putere aproape bărbătească, nebănuită după felul tăcut şi moale al fetei, uvertura ieşea vie şi catifelată de sub degetele delicate.

Sandu Chebac, concentrat asupra priveliştii, nu vroia să se gândească la nimic; se voia lăsat a fi cotropit de propria lui fericire. Să privească profilul admirabil, să asculte şoaptele sufletului prin clape şi să afle că şi pentru el sunt toate acestea. La răstimpuri, ca în nişte sfâşieri ale vremii, el auzea acompaniamentul viforului de-afară bubuind în note joase sau hăuind în ţipete înalte. Avea atunci viziunea zilelor ce vor veni, mergând cu Mărioara, la braţ, pe marele drum al vieţii, plin de lumină şi de senin. Tresărise şi-şi simţea faţa traversată de un zâmbet inconştient.

Dinspre sufragerie, căpitanul Balmuş veni spre pianistă, când, în aplauze, isprăvi uvertura.

- Eu, domnilor, am să beau cel mai gustos pahar de vin din astă seară pentru... strănepoata mea, Mărioara Florioara, cea mai mare pianistă din lumea întreagă – rosti sentenţios vagabondul căpitan, ceea ce avu ca efect o obştească aprobare zgomotoasă.

După ce paharele fură deşertate, Ioniţă Stamatin îşi arătă plăcerea de a asculta glasul nevestei sale, doamna Elena, cu atât mai vârtos, cu cât îi simţea pe toţi aplecaţi

spre a auzi muzică. Mărioara rămase la pian, scoase albumul cu melodii şi facu câteva acorduri. Doamna Elena, rumenă şi surâzătoare, cu ştiutul smoc de păr pe fruntea bombată, păşi lângă pian, aşteptând. Fiecare dorea o melodie. Ioniță Stamatin ceru „Sărutul", Costea Chebac „Am plâns odată", iar căpitanul Balmuş „Regretul".

Doamna Elena, aplecându-se puțin, ca pe scenă, zise dulce:

- Vi le cânt pe toate....

Bătăi răsunătoare din palme fu răspunsul imediat.

Se făcu tăcere şi doamna Elena cântă. La început puțin şovăitoare, vocea îşi căută făgaşul, pe care, curând, îl găsi. Plină, încă foarte tânără, unduind suav după cuvintele pe care le îmbrăca, vocea umplea, ca un parfum, încăperea. Toți ascultau fermecați şi aveau pentru doamna Elena o dragoste nespusă. De la domnul Ioniță Stamatin şi până la cel mai mic copil, doamna Elena era iubită dulce în aceste clipe, în care ea le dăruia cântarea.

În ochii abia întredeschişi ai domnului Costea Chebac părea a licări sclipirea unor lacrimi ascunse, iar căpitanul Balmuş, stând cu cotul pe colțul mesei din sufragerie şi ascultând gingaşa melodie, nu se sfia să lase lacrimile să-i cadă la picioare, în văzul tuturor. Sandu Chebac, privind tinerețea încă triumfătoare a doamnei Elena, simțea că iubeşte în ea pe Mărioara vremii când va fi să fie ca maica ei...

Izbucniră iarăşi aplauze şi nestăpânite strigări după ce, îmbujorată şi cu ochii lucitori, doamna Elena plecă de lângă pian... Pahare pline cu licoarea roşie din ținutul binecuvântat al Nicoreştilor tecuceni se avântară spre gazdă, ca nişte potire de jertfă, întru slăvirea dumnezeiescului dar al cântării...

Căpitanul Balmuş, privind pieziş pe Costea Chebac, îi grăi, zădărindu-l:

- Cântă şi tu, Costea, ceva...

Atunci Costea Chebac păşi şi el lângă Mărioara şi o pofti să-l acompanieze în romanța tinereții lui.

Cântase bine pe vremuri, cucerise inimi, suspinase pe sub ferestre şi balcoane, dar vremea veştejise toate. Acum, zapciul simțea o pâlpâire sub cenuşă şi veni să aducă şi el o ofrandă cântării, poate cea din urmă...

Întinerit de simțirea ce-l năpădea din adâncuri, muiat de mireasma de cântări de mai înainte, Costea Chebac, ținând în mână şnurul de capătul căruia atârnau ochelarii şi balansându-l uşor, cântă romanța trecutului:

Când nu mai aveți credință,
Nici pe-al tinereții zbor...
Părăsiți amor, căință
Şi muriți de dorul lor...

Uşor acoperit, glasul dibuia vechea cărare, cătând mlădierile de atunci. Un tremur lăuntric răzbea la iveală, aducând cu el nu ştiu ce parfum bătrânesc.

Sfârşind, Costea Chebac începu să râdă, înveselit pe dată:

- Iaca, am fost caraghios cu cântecul meu...

Cei de față protestară, ridicând şi de astă dată paharele, în zgomotoase aclamări.

Sandu Chebac, surprins, veni lângă unchiul său, şoptindu-i cald:

- Moş Coti, nu te-am auzit niciodată... Cânți atâta de atingător!...

Costea Chebac surâse ca de obicei şi tăcu...

De-afară răzbeau vuietele viforului, zgâlțâind obloanele, care scârțâiau ostenit.

Spre miezul nopții, oaspeții iarăşi fură cuprinşi de mirare, văzând cum masa vrăjită îi aştepta, încărcată de lumină şi de felurimi de feluri de mereu atrăgătoare bunătăți...

Căpitanul Balmuş, uşor aburit de puterea mişelnică a licorii nicoreştene, izbucni într-un fel de înciudare:

- Bine, frate, eu nu mai pricep nimic... Când – Doamne, iartă-mă – se făcu masa la loc?...

Căutând din ochi pe nepoata domniei sale şi aflând-o, merse către ea cu paharul de vin şi, fără să spună nimic, o sărută cu putere pe amândoi obrajii...

Se porni atunci o asemenea mare larmă, încât nu se mai auzi vifornița...

Şi toți se aşezară la masă, cuprinşi de-o poftă ca şi cum n-ar fi mâncat de-o săptămână...

...Şi, dintr-odată, vifornița căzu, ca o fiară învinsă, iar vederii se arătă o imensitate albă, nemişcată...

O lumină sinilie juca sprintenă pe deasupra zăpezii, alergând din zări spre întocmirile omeneşti, ca o veste nouă, toarsă din trupul iernii. Curând, se ridicară aburi din curți şi alergară zgomote şi strigări clare, ca nişte clopoței, peste văioage şi drumuri.

Pârtii groase rupseră păreții nămeților, oameni ieşiră la drumuri ca din fundul pământului, săniile alunecară pe deasupra zăpezii scârțâitoare. Lătrăturile câinilor dezmorțiți din culcuşurile lor de paie se auziră limpezi şi parcă mai bucuroase. Undeva, abia bănuit, în dosul zidului de nori cenuşii, astrul zilei se gândea să dea în lături oprelişte bumbăcoasă şi să răzbată la fața oamenilor, ca să-i întrebe cum e mai bine: „Cu el sau fără el?...”.

Şi, iată, într-o dimineață, cenuşiul cerului se prefăcu într-un loc, pe nesimțite, în sidefiu palid, în galben de ivoriu, până se sparse şi roşcat, ca şi cum ar fi fost mâniat

de ceva, soarele, ban împărătesc şi strălucitor de aramă, privi nesfârşirea albă, trezind pe fața ei viața a miliarde de diamante mişcătoare. Uimire se făcu şi nu fu om care să nu simtă în sine freamătul bucuriei că veghează deasupra, peste tot, voia lui Dumnezeu, trimițătoare, necontenit, de frumuseți nemaiîntrecute de nimic... Cei de la conac întocmiseră din ajun o ieşire la pădure, cu arme şi încărcături, spre a face o goană de jivine. Era mai mult o nevoie de a respira la larg de fire, după ce, vreme de câteva zile, băciuiseră în jurul mesei vrăjite.

Plecară în sănii, cu toții, alegându-se după plac şi înclinare, spre codrul Stamatineştilor, care înnegrea în zarea dinspre miazănoapte, ca un parapet de cetate, cale de-o alergătură bună de cal de la conac.

De cu noapte porniseră hăitaşii, cu ciomege şi cu deosebite alte unelte sunătoare, întru scornirea fiarei din adăposturile sale. George Stamatin, vânător iscusit, întocmise planul de învăluire, precum şi locurile de aşteptare pentru lanțul de vânători.

La plopul lui Chibor era locul unde Sandu cu Mărioara şi cu un sătean aveau să întâmpine vânatul. Ceilalți se împânziră după arătările lui George.

Îmbrăcată într-o blăniță scurtă, cu o căciuliță albă de oaie pe cap, Mărioara, încinsă cu cartuşieră la mijloc şi cu puşca pe umăr, privea cu nesaț pădurea potopită de zăpadă. Tăcerea şi albul de sub cupolele ei, pacea nesfârşită şi pustietatea nemişcată, întretăiată de liniile negre, lipsite de frunzar, ale copacilor încremeniți, îi aduceau în suflet o simțire de evlavie.

Tăcut, lângă ea, Sandu Chebac o privea şi i se părea că o vede atunci pentru întâia dată. În blăniță scurtă şi în rochia de lână ce se unduia pe trupul ei, mângâind-o

aproape, fata se ivea în fața lui ca o apariție de statuie. O clipă o avu toată în brațe, într-o prăbuşire de cumplită sete a trupului, dar se trezi repede, ruşinat. Fata îl privea cuminte şi mai stăruitor ca de obicei.

Privi încă o dată decorul imens, şi-i zise:

- Ce frumusețe!... şi iar privi in jur.

Emoționat, Sandu răspunse:

- Nespus de frumos!... şi dădu încet din cap.

Lângă ei se afla şi un sătean tânăr, hărăzit a le fi ajutor de către George. Potrivit din trup, cam de aceeaşi vârstă ca Sandu, având o vagă privire de neîncredere în ochii lui căprui, liniştiți, îmbrăcat în sumanul castaniu şi cu bine strânse opinci în picioare, omul stătea în aşteptare, părând a nu fi deloc simțitor la priveliştea iernatică.

Sandu, întorcându-se spre el, îi zise deschis:

- Cum te cheamă pe tine, băiete?

- Pe mine? întrebă omul, ca şi cum nu lui i s-ar fi adresat întrebarea.

- Da, pe tine...

- Apoi, eu sunt Ionică Telibaşă, feciorul lui alde Grigorache Telibaşă, din Stămătineşti... Şi tăcu, zâmbind.

Mărioara interveni:

- Sunt prieteni ai casei noastre, şi cu frații lui am copilărit... Făceam zmee şi prinzători de păsări... Ba şi dânsul s-a amestecat câteodată în jocul nostru...

Sandu, înveselit, deschise ochii mai tare şi exclamă:

- Da?!... Şi pe dată, Ionică Telibaşă îi deveni foarte pe plac.

Ca un semn al prieteniei de care se simți cuprins, Sandu Chebac grăi lui Ionică:

- Ce zici? Nu aşa că-i frumos de tot aici?...

Săteanul răspunse simplu:

- D-apoi cum?!... Se înţelege..., dar spre vorbe nu părea să se ridice căldura duhului.

Luând respirare, Ionică Telibaşă sporovăi mai departe:

- Frumos, cum să nu fie frumos?... Au că-i câmp, au că-i pădure, văioagă, orice-ar fi, peste tot mişună frumuseţea lui Dumnezeu... Da' oamenii, vasăzică, nu pot ei grăi precum se cuvine... Atâta numa' cât se pricep şi ei să zică din fluier, din frunză; şi, dacă au, şi din glas... Mai întocmesc câteodată şi potriveli din vorbe, alese pe sprânceană, aşa, un soi de vorbire a acătării... Da', vasăzică, asta-i ceva mai rar... Mai ales, omu' nostru tace şi cugetă la nevoi...

Telibaşă se opri, puţintel ruşinat de-o asemenea mare îndrăzneală.

Mărioara şi Sandu zâmbeau, înţeleşi. Prăbuşindu-se la picioarele lor, zbieretele hăitaşilor îi treziră pe tustrei – pornise goana. Chiuind, strigând, bătând din beţe, şuierând, hăuind, hăitaşii începură împânzirea pădurii, din funduri, spre margini. Venea spre vânători un freamăt sălbatic, zguduind pacea pădurii, întretăiat, la răstimpuri, de bubuituri afunde, ca de scufundări de pământ. Pădurea se umplu de foşnete, ca în vijelie. Speriate şi încolţite, jivinele se ridicară din culcuşuri şi de la adăposturi şi priviră mirate: de unde şi de ce veneau strigăte?

Se ridicase iarăşi omul, duşmanul lor, să le tulbure tihna şi să le găurească pielea cu plumbi năpraznici?! Venea, oare, răzbunarea pentru toţi mieii, oile, porcii şi găinile hrăpite din sălaşuri? Cuprinse de viforul morţii, sălbăticiunile se iviră, speriate şi cu părul ridicat pe spinări, pe la locurile de trecere. Le întâmpinară bubuieli înfricoşate şi plumbi grei.

Prietenii de la plopul lui Ghiborț stăteau cu armele pregătite, privind desişul din care avea să salte jivina. Departe, în volte de-o agilă eleganță, trecură glonț un iepure cu urechile date pe ceafă şi o vulpe ruginie, ducând cu sine, bârzoi, o coadă ce părea enormă. Sandu trase distrat şi nu lovi. Râse, ca şi cum i-ar fi părut bine că nu nimerise. Grohăind şi rupând lăstărişul uscat, mistrețul cu rât lung se arătă, bufnind speriat. Privi cu ochi aspri, se suci, o luă pe-o cărare, goni săltat cu spinarea ca peria şi iar grohăi scurt. Ridicară tustrei armele şi traseră. Îi acoperi zgomotul şi fumul. Priviră cum mistrețul se clătina ameţit – şi, încercând s-o ia din nou la fugă, căzu trăsnit. Dar nu avură vreme să se uite unul la altul, când Ionică Telibaşă şopti scurt: „Lupul!...”.

Enorm, cât un vițel, cu urechile scurte, gâtul țeapăn şi gros, un păr aproape vânăt, ridicat ca la arici, tremurând din toate încheieturile de frică, jivina se uita prin ochi fosforescenți la vânători, ca şi cum ar fi fost un duh al pădurii.

Tustrei îl priviră... Sandu fu cuprins de milă şi privi fulgerat spre Mărioara: şi ei îi era milă de sălbăticiunea asediată. Înțeles, Sandu întinse puşca, ochi departe şi trase. Lupul pieri, înghițit de pădure...

Ionică, dezamăgit, zise cu înciudare:

- L-am scăpat...

Sandu răspunse simplu:

- Aşa i-a fost lui să fie...

Gonaşii ajunseră spre margini; se auzeau mişunând prin apropiere, şuierând osteniți şi glumind între ei....

Sandu privi spre Mărioara, iar amândoi spre câmpia largă din fată...

Ca o platoşă enormă de aur, ea sclipea în soare, cuprinsă de bucuria potopului de lumină...

De după un copac, căpitanul Balmuş, bine hrănit cu puternice lichide gonitoare de frig, deschise spre ei braţe zgomotoase:

- Voi nu beţi un pahar de vin?

Şi scoase din larga-i taşcă de piele o sticlă de vin negru şi un pahar vânătoresc, de metal...

Turnându-şi un pahar, căpitanul, mai înainte de a-l da de duşcă, îl întinse spre toată înconjurimea cotropită de frumuseţea iernatică şi zise:

- Pentru toată această fantasmagorie!... şi bău.

Câteva picături ca de sânge pătară zăpada neatinsă... Soarele surâdea, înveselit, prin uşoarele pânze străvezii ale norilor.

- Sunt întru totul de părerea dumitale... rosti aşezat Ioniţă Stamatin, privind uşor distrat pe geam. Vremea se asprise din nou şi fulgi mari se învârteau în văzduhul cuprins pe nesimţite de înserare. Stătea de vorbă cu Sandu, în odaia lui.

La conac se făcuse o tăcere neobişnuită şi o linişte adâncă, în după-amiaza aceea. Simţeau toţi o nevoie de retragere în sine. Copiii fugiseră, desigur, în aria nesfârşită a poveştilor baciului, tânărul George dregea la moară, dimpreună cu mecanicul, un fus stricat, femeile şopotiră o vreme cine ce ştie treburi de-ale lor, musafirii, mai toţi, stăteau prin odăi, dormitând sau citind, Mărioara se trăsese şi ea deoparte, în fotoliul ei de mătase vişinie, iar Sandu stătea în odaia lui, privind în neştire câmpia potolită de fulgii gonitori. În sufletul lui se făcuse o aşezare deplină; îndoielile şi întrebările nu se mai aflau a fi, nici una. Câmpia sufletului lui era acum nemărginită, limpede şi plină de linişte. Simţea că destinul său s-a arătat şi că el l-a primit cu braţele întinse. Trecutul îi apărea depărtat.

Zbuciumul de-atunci se stinsese. Acuma simțea o întemeiere pe care n-o putea desface de pământul pe care își trăia visul acesta de o mie şi una de nopți. Se simțea legat prin mii de fire nevăzute de tot ce-l înconjura şi nu avea nicio năzuință să se împotrivească acestei robii fireşti şi plăcute. Toate lucrurile şi toate înfățişările din preajma lui se însuflețeau, devenind nişte ființe de duh, care-i întovărăşeau viața. Nu se putea simți străin lor, ci, mai degrabă, un alcătuitor laolaltă al obşteştii întocmiri, venită din ancestrale vremi spre el, cel ieşit, într-o clipă, din ea însăşi.

Gândul, pus pe drumul vremilor de simțirile de cotropitoare dragoste, mergea în adâncul celor trecute, dibuind legătura neîntreruptă care se furişa de-a lungul leaturilor ca un lanț de preț, fără oprire. Fără să-şi poată lămuri toate amănuntele, simțea totuşi că de acolo îşi trag obârşia toate cele văzute de acum, şi el însuşi, cu viața lui întreagă. Atunci, în suflet se revărsa o simțire şi mai mare şi mai cotropitoare. Din vălmăşagul acesta se ivise şi chipul drag al fetei lui, o închipuire senină a unei aşteptări ca de când lumea. Fata se ridicase din apele vremii, chemată de dorul lui nemărginit de viață, de suprema năzuință a lui şi a celor ce aveau să vină. El stătea la răscrucea celor două lumi, întinzând câte o mână fiecăreia din ele...

Prin cugetul şi sufletul lui Sandu treceau aceste viziuni ca o putere care le făcea, la răstimpuri, aproape copleşitoare... Privea înserarea şi se minuna de splendida ei monotonie iernatică. Un cenuşiu mat, striat de liniuțele albe, ca de cridă, ale fulgilor neisprăviți... O vită în câmp parcă aşteaptă ceva, un câine care latră ostenit şi surd, o clamoare înaltă în văzduh şi o aşteptare plină de mirare... Înserările de iarnă ale pământului, cu răsfrângerile

dinăuntru... înserările de iarnă, când sufletul este prins în mreaja dragostei... Sandu vedea aievea căminul de la Rateşul-cu-Plopi, în care o viziune albă, dantelată şi dragă va fi în curând stăpână... Şi când va veni altă iarnă, cu cenuşiul ei de înserare, cu superba ei monotonie, o, atunci, la gura sobei vor sta doi de-a pururi îndrăgostiți, întemeietori ai unui nou cămin.... copii..., ochi nevinovați..., griji dulci..., devotamente senine..., iubire...

La geam, Sandu visa cu ochi înlăcrimați, când se ivi în odaie Ioniță Stamatin, ca şi când ar fi fost chemat de gândurile lui.

- Ce faci, tinere? – şi Ioniță Stamatin îi zâmbi prieteneşte.

Atunci, Sandu, dând frâu desfăcut sufletului, îi destăinui tot ceea ce-l cutremura cu atâta putere. Ioniță Stamatin asculta cu reculegere, dar fără surprindere, de vreme ce prin vorbele tânărului îşi retrăia viața de douăzeci de ani şi mai bine, de înainte... Aşa cugetase şi el când întemeiase căminul din Stamatineşti... Dădea din cap în semn de liniştită aprobare...

- Da, ai dreptate, aşa-i...

Sandu, biciuit cald de propria lui simțire, se plimba prin odaie şi-şi destăinuia mai departe cugetul.

- Suntem ai pământului acesta... Lângă el şi prin el trebuie să trăim... Iată, vreau şi eu să mă statornicesc aici, pe vecie... El îmi este tată şi mamă... Mă las biruit, de bună voie, de pământul meu...

Ioniță Stamatin, ca şi cum ar fi urmat o convorbire ascunsă în cuget până atunci, zise:

- Iaca, eu, ce crezi?... Adesea, am simțirea că sunt un prepus al celor de dinaintea mea... Eu dețin o îndatorire, de la care nu mă pot trage deoparte... Stamatineştii, strămoşii mei!... Dar îi am aici, în sângele meu, în duhul meu... Sunt

robul lor... Eu trebuie să-i continui... Trebuie să am grijă să nu se rupă legătura...

În faţa lui, Sandu Chebac stătea în tăcere, simţind pentru el o mare dragoste. Câteva clipe şi pe urmă izbucni destăinuirea cea cumplită a ceasului lui.

Ioniţă îl privea liniştit, ca un duhovnic....

La început grea şi informă, destăinuirea se limpezea treptat, ca într-un sfat privitor pe alţii.

- Şi aşa, pe nesimţite, am prins pentru Mărioara o dragoste fără hotar... Venea să-mi răspundă la o aşteptare neliniştită şi chinuitoare... Acuma toate zările s-au limpezit... Am înaintea mea o hotărâre pe care, cu toată temerea, o înfăţişez domniei-tale, rugându-te s-o primeşti.... Eu vreau să fiu bărbatul Mărioarei...

O tăcere ca de potolită evlavie se coborî în odaia plină de mireasma destăinuirii. În jilţul adânc, Ioniţă Stamatin, cuprins de-o neţărmurită duioşie, lăsă în voie lacrimile, pentru întâia dată, în faţa tânărului Chebac.

Ceea ce sufletul lui aştepta cu plăcere şi cu teamă de-o bucată de vreme se lăsase acum în aievea, ca într-o binecuvântată vrajă. O bucurie deplină îl ţinea ţintuit în jilţ şi-l mângâia pe frunte, pe pleoape, pe piept, pe suflet...

Sandu Chebac, el însuşi răvăşit de duioşie, se înspăimântă o clipă de marea lui îndrăzneală şi nu cuteză a privi pe Ioniţă Stamatin. Simţea că în cumpăna vieţii lui dramul de aur fusese lăsat să cadă şi că de aici înainte apucase pe alt drum.

Cu greutate, Ioniţă Stamatin se sculă în picioare, privi fugar peste înserarea înnoptată şi veni în faţa lui Sandu. Îi căută privirea, i-o opri într-a lui, îi puse mâinile pe umeri şi, respirând greu, îi zise:

- Sandule băiete... te înțeleg şi-ți dau deplina mea aprobare... A ta să fie, dragul meu, şi să vă dea Dumnezeu sănătate şi mulțumire....

Cu nările tremurate, cu ochii scânteind de jarul sufletului, Sandu luă mâna lui Ioniță Stamatin şi se aplecă spre ea s-o sărute. Stamatin îl opri cu putere şi-l trase spre pieptul său, îmbrățişându-l şi şoptindu-i, ca într-un oftat:

- De aici încolo eşti copilul meu...

Amândoi bărbații aveau lacrimi pe gene.

Desfăcându-se, îşi zâmbiră... Zâmbetul se prefăcu în râs... Ioniță Stamatin se trase puțin îndărăt, îl privi pe Sandu şi, râzând, îi zise:

- Şi cum de-ți veni aşa?...

Sandu, luat de acelaşi şuvoi, îi răspunse, tot râzând:

- Uite-aşa, bine...

Îşi luară din nou mâinile şi o clipă fețele lor se făcură serioase.

Sandu, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de ceva foarte grav, zise :

- Numai că nu ştiu ce zice duduia Mărioara...

Stamatin, şugubăț, rosti:

- Ți-i teamă de asta, cu adevărat?...

- Nu zic... Cred... Nu ştiu… îngăimă Sandu,

- Ce şireți îmi sunteți amândoi!... Ai avea vreo grijă din partea aceasta?...

Sandu răspunse repede:

- Nu. Deloc...

Stamatin îl îmbrățişă încă o dată.

Afară cădeau necontenit fulgii mari de zăpadă, venind până în dreptul geamului să afle şi ei vestea cea plăcută... Se apropiau, priveau o clipă şi piereau în hăul înnoptării înveseliți...

Noaptea se lăsase, aducând cea din urmă potolire.

La uşă bătu cineva puternic:

- Ce-i cu voi, măi fârtaţilor?... Nu mai aveţi grijă de musafiri?... N-avem ce mânca, n-avem ce bea, n-avem de niciuna...

În uşă, căpitanul Balmuş, cu privire fulgerătoare, îi făcea lui Stamatin aspre imputări.... Stamatin îi răspunse:

- Bucuria noastră este mare...

La care căpitanul Balmuş conveni:

- Ei, dacă-i mare... noroc să dea Dumnezeu...

Şi plecară tustrei spre sufrageria plină de lumină.

Baba Părmăcioaia de peste gârlă era văduva lui Săndulache Parmac, fost gospodar cu stare din satul Stamatineştilor, botezat şi cununat de Săndulache Stamatin, tatăl lui Ioniţă. Femeie aprigă, cu mare putere de duh în ea, baba Părmăcioaia ducea cu tărie nu numai gospodăria ei, după repauzarea omului, ci şi gospodăriile unui popor întreg de feciori şi gineri. Împrăştiată pe toată întinderea satului, oastea ei de rubedenii era întocmai ca o plasă în care era cuprinsă mai toată viaţa lui.

Chemată sau nechemată, ea venea ca o vijelie în gospodăria feciorului sau a fetei şi, cu glas mare, care nu înţelegea să aibă împotrivire, hotăra cum trebuie de făcut ca să iasă bine socoteala trebii. De obicei, toţi o ascultau, căci, în cele din urmă, mai totdeauna se adeverise că era bine aşa cum spusese ea.

- Mă ista, baba Părmăcioaia ştie ce spune, zicea ea, cu un glas puţin răguşit, celui care îi recunoştea dreptatea; îl privea puţin pe deasupra, îşi strângea tare buzele uscate şi subţiri şi dădea din cap ca şi cum ar fi fost supărată. Rar râdea, deşi nu era rea. Când prindea vreo zvoană de necurată purtare din partea vreunei muieri din obştea

neamului ei, de îndată pornea tot ca o vijelie şi, privind pe femeie drept în albul ochilor, îi grăia răspicat şi îndesat:

- Ia-n ascultă, fa, neamu' nostru n-are curvari, m-ai auzit?... Cată-ţi de treabă, că ai de-a face cu baba Pârmăcioaia...

Groaza intra în sufletul femeii şi nu mai zicea nimic.

Îngropase pe unii din feciori, înălţase un popor de nepoţi, care acum erau flăcăi şi codane la horă, împărţise pământuri şi fâneţe, avusese judecăţi pentru tulburări de posesie şi pentru răşluiri de haturi, ţinuse piept încălcătorilor, nesfiindu-se ca în miez de noapte să încalice pe cal şi să pornească în funduri de lanuri, ca să-şi păzească recolta sau hotarul.

Ocârmuirea, fie cea de la sat, fie cea de la oraş, o cunoştea bine şi nu o dată ea înfruntase pe prepuşii ei de la obraz: „Ce? Adică crezi îmneata că baba Pârmăcioaia din Stamatineşti s-ar teme, cumva, de puterea stăpânirii?!... Am îngropat eu mulţi ca îmneata!... Aşa să ştii!...".

Cu curtea stamatinească baba păstrase legături de veche prietenie. Nu erau rare dăţile când doamna Elena trimitea la ograda babei pe vătaf spre a o întreba de una sau de alta, cum, asemeni, adeseori baba venea pe la curte cu cine ştie ce treburi sau pentru a afla veştile de sănătate.

Aducea atunci faguri de miere din prisaca ei sau poame din grădină: „Pentru copii, coană Elenco..." şi întovărăşea darul cu o zare abia văzută de zâmbet. Nu uita niciodată, în asemenea prilejuri, să aducă aminte de vremurile trecute:

- E!... c-apoi, pe vremea lui conu Săndulache, cel de m-o cununat cu răposatu...

Vătaful Constandin, rubedenie de departe cu ea, ori de câte ori baba pleca după asemenea cercetare, se uita

cu şagă pe urma ei, îşi trăgea fuiorul lungilor sale mustăţi cânepii şi spunea celor din jur:

- Avană muiere, măi fraţilor...

...Şi iată că în una din înserările iernii aceleia, mai înainte de a se trece cele de pe urmă zile de vacanţă, copiii Stamatineşti de la conac hotarâră în mare zarvă un popas de seară la baba Părmăcioaia, unde se făceau cele mai frumoase şezători şi clăci din tot satul.

- Mergem la şezătoare, la baba Părmăcioaia!... fusese obştescul strigăt.

Se înţelege că în fruntea lor se aflau Mărioara şi Sandu. Fără să-şi fi destăinuit încă convorbirea cu tatăl, fata simţise tot, chiar din clipele acelea. Se petreceau lucrurile aşa cum le ţesuse ea mai dinainte în suflet. Acolo, în încăperea plină de lumină, ea trăise de nenumărate ori scena destăinuirii, punându-se pe ea în locul lui Sandu şi luându-l pe el drept Mărioara.

Aşa încât, când doamna Elena, luând-o deoparte, i-a spus în lacrimi că Sandu Chebac o doreşte de nevastă, mai înainte de lacrimi şi de izbire sufletească, Mărioara a strigat încet, dar adânc: „Ştiam!...". Pe urmă, când l-a văzut şi şi-au strâns mâna, amândoi au înţeles că s-au legat pe vecie. O linişte mare s-a aşezat de-atunci în sufletul lor.

În vederea şezătorii, doamna Elena şi fetele pregătiră tot felul de bunătăţi: mălai fiert în lapte, alivenci, gogoaşe, flori de păpuşoi coapte în sită, cozonaci şi încă alte lucruri bune şi gustoase. Nu voiau să rămână de ruşine faţă de baba Părmăcioaia, care iscodea toate cu un ochi de diavol.

Cum căzu noaptea, poporul plecă spre aşezarea babei, peste gârlă. Vătaful Constandin, ajutat de câţiva oameni

de la curte, duceau pe scânduri albe şi curate bunătăţile scoase din cuptoarele doamnei Elena.

Sandu, alături de Mărioara, ţinând pe după gât pe Caterina, mergea încet, cu gândul dus departe. Lizuca, deşi simţea în suflet sloiul de gheaţă al apropiatei plecări, era veselă ca totdeauna şi făcea glume pe seama babei: „Ce mai babă!” şi zicea „babă” despărţindu-i silabele, apăsându-le „ba-bă!” şi pocnind înfundat din buze: „ba-bă!”. Ceilalţi copii se învălmăşeau în strigăte şi-n larmă fără isprăvit.

Aşa descălecară în curtea Părmăcioaiei, de-o făcură chiar pe ea să zâmbească a râde în faţa-i ca safianul răscopt.

Erau fete şi flăcăi la dezghiocat păpuşoi şi la spus tot felul de povestiri, snoave şi braşoave. Într-o odaie mare, la mijloc, se afla o grămadă înaltă până în pod de ştiuleţi, iar de jur-împrejur, pe jos, pe laviţe, pe scăunele pitice în trei picioare, stăteau clăcaşii. În peretele din coastă o gazorniţă slabă împrăştia peste adunare o lumină palidă, care dădea chipurilor o paloare ca de vis.

Când pătrunseră oaspeţii, se făcu o tălăzuire de mirare şi toţi se opriră din treabă. Mărioara, care ştia cum să ia lucrul în asemenea prilejuri, se apropie de cei pe care-i cunoştea şi le dădu bună-seara, surâzându-le şi spunându-le pe nume: „Ce faci, Neculai? Dar tu, Ileano?...” şi aşa se făcu ruptura stingherelii de la început. Baba Părmăcioaia pofti pe musafiri să stea pe laviţele acoperite cu covoraşe vărgate, cerându-şi, fără pricină, iertare, mai ales lui Sandu:

- Să fim primiţi aşa cum suntem... ca la ţărani...

Sandu, uşor stingherit, privea spre babă, neştiind ce să-i spună. Baba îi aduse aminte de mult:

- Că eu am cunoscut pe alde conu' Ilieş, tatăl matale, Dumnezeu să-l hodinească... Era om tare cumsecade...

Copiii împărţiră darurile şi primiră mulţumirile. Pe urmă, şezătoarea merse mai departe...

Câteva fete cântau încet, pe când clăcaşii desfoiau în foşnete aspre ştiuleţii, flăcăii cârâind pe fete, iar fetele lăsându-şi ochii în jos. O femeie între două vârste, cu batic negru pe cap, porni să povestească, aproape cântând vorbele: „Cică odată era un împărat şi o împărăteasă care n-aveau copii şi, de scârbă mare, le venea să moară... Atunci...".

Sandu nu mai urmărea firul povestirii, ci se uita la tinereţea celor din jurul grămezii de ştiuleţi. Cercetându-i, dădu cu ochii de un obraz cunoscut, îşi încruntă fruntea şi-şi aduse aminte: era Ionică Telibaşă, de la vânătoare. Flăcăul îl văzuse, dar se sfiise să arate că-l cunoaşte.

Acum el dezghioca păpuşoi şi-şi arunca, la răstimpuri, privirea spre un anumit loc, în tăcere. Sandu merse pe calea privirii flăcăului şi află la capăt doi ochi negri sub două sprâncene groase: o fată cu obraz plin şi rumen, mângâiat de un zâmbet încă de copil.

- … şi, atunci, zmeul s-a prăbuşit la pământ... scoţând foc pe nări...

Gândul lui Sandu hălăduia departe, în nişte ţinuturi pe care nimeni nu le bănuia, simţind pentru cei din preajmă o frăţietate prin rubedenia pământului...

Avântatele gânduri din cele de pe urmă zile îi reveneau, îmbogăţindu-se de priveliştea de acum...

- … atunci Făt-frumos, cel chipos şi arătos, s-a fost arătat, vasăzică, la marginea codrului...

Copiii ascultau ca şi cum în adevăr vedeau pe luminosul tovarăş al vârstei lor... Dar ascultau şi cei vrâstnici.

Asculta şi Mărioara. Sandu, privind-o, în fulgerarea unei sclipiri venită dinspre cuptorul în care ardeau ciocălăi de păpuşoi, avu, o clipă, înşelătoarea părere că nu ştie cine este, dar, repede, valul cald de negrăită fericire îl făcu să se mire: „Cum? Este a mea?...”.

- … şi, atunci, pe luciul apei venea o corabie în care stătea ca o regină Ileana Cosânzeana, scăpată din gheara Balaurului...

Povestea se țesea, întovărăşită de-o zvoană de cântare şi de foşnetul neîntrerupt al foilor uscate de păpuşoi.

Afară era lapte de lună, stropit peste tot. Gerul stătea strajă neadormită, iar câinii nu se mai auzeau...

Şi povestea îşi urma calea ei cine ştie de când, făcând popas de noapte la baba Părmăcioaia şi plecând mâine cine ştie unde...

Noapte de iarnă, stele de aur, înghețate pe nemărginirea neagră, poveste....

Plecaseră musafirii... Plecaseră şi fetele la şcoala ieşeană... Fusese ca un fel de jale la conac... Cei mai mâhniți fuseseră căpitanul Balmuş şi Lizuca.

Căpitanul, umblând nedespărțit de sticla lui de vin negru, trecuse de la unul la altul, afirmându-şi aforismele de chefliu.

- Ce putem şti noi de ziua de mâine? întreba cu blândețe pe cine stătea să-l asculte.

Sau:

- Ar putea fi ceva mai bun decât un vin de Nicoteşti băut la Stamatineşti, fără griji?

Apăsa cu înțeles pe „fără griji” şi privea undeva, poetic, atitudine de care Lizuca se lega întotdeauna spre a-l dejuca:

- Lasă, moş Nicule, poezia... Vinul este ce este...

Căpitanul, holbând ochii de broscoi, râdea:

- I-auzi, plodul... Nu mă lasă să visez...

La rându-i, Lizuca, în preajma plecării, vărsase multe lacrimi, atât pentru ființe, cât şi pentru lucruri. Se uita la doamna Elena sau la Sandu şi zicea atât: „Plecăm...” şi, deodată, îi țâşneau lacrimile... Privea pianul şi-i şoptea: „Plecăm” şi iar plângea... Drept e însă că după câteva clipe, răsuna pe undeva veselia ei zgomotoasă; păcălea pe vreo slugă sau punea piedică lui Balmuş, de se proptea omul cu mâinile de pereți... Pe Mărioara o îmbrățişa de câte ori o întâlnea în cale şi o întreba şoptit: „Eşti mulțumită?”, iar pe Sandu îl făcea să râdă cu prostiile ei...

Veniseră apoi săniile la scară şi drumeții se îmbarcară ca pentru drum lung. Vremea se aşezase, zăpada era groasă, pârtiile bătute...

La piciorul scării, căpitan Balmuş ridicase încă un pahar de vin roş în sănătatea şi prosperitatea casei, răcnind ca într-o bătălie:

- Să vă dea Dumnezeu bucurie şi belşug şi să auzim de bine!... Stând în picioare, în sanie, dăduse peste cap licoarea sângerie după care, ridicând paharul gol în sus, ca un semn de biruință, strigase tunător:

- Bucuria noastră este mare!...

Lizuca, înfundată în blăni, hohotind de râs şi plâns, strigase şi ea, ridicând mâinile în sus:

- Bucuria noastră este mare!...

La un semnal, în clinchete amestecate de zurgălăi de toate mărimile, săniile o porniseră vijelios spre poartă.

Drumeții făceau semne din mână îndărăt şi strigau vorbe care nu se mai puteau desluşi...

Plecaseră musafirii... plecaseră şi fetele la şcoala ieşeană... Pe balcon stăteau, încă privind spre cotul drumului, Mărioara şi Sandu... Pe urmă nu se mai văzu nimic...

În odăile deşertate era acum o linişte desăvârşită. Copiii erau împrăştiaţi la joacă, doamna Elena pe la cămări, George la grajduri.

Mărioara cu Sandu stăteau singuri în salon pe canapeaua din colţul lor preferat. Fără să-l privească, fata îl întrebă:

- Când vrei să pleci?

Sandu, râzând uşor, îi răspunse:

- Cred că e vremea...

Mărioara făcu un semn de protestare mută din gură. Ridică apoi privirea spre tânăr...

Sandu simţea în suflet o aburire de intensă mulţumire. Privi şi el în ochii fetei. Duse apoi încet mâna spre mâna ei, şi, calm, i-o luă. Fata nu se împotrivi.

Slab, ca într-un vis, Sandu îi şopti:

- Ai aflat?

Un zâmbet mângâietor înflori pe faţa Mărioarei. Dădu din cap. Sandu îi strânse încet mâna, care tresări.

Apropiindu-se, îi şopti din nou:

- Şi vrei?...

Fata lăsă capul în piept şi, în tăcere îi răspunse cu două boabe mari de lacrimi, care se desprinseră de pe gene şi căzură pe sân...

Pleoapele lui Sandu tresăriră şi ele sub pâlpâirea ameţitoare şi fierbinte care venea din adâncime...

- Mărioaro!...

- Sănducule!...

...Şi nici nu mai ştiau de când stăteau îmbrăţişaţi în colţul plin de umbră al salonului...

Peste un ceas, o sanie uşoară alerga, sprinten, spre drumul Rateşului-cu-Plopi. În ea stăteau cu feţe luminate

de fericire, Mărioara şi Sandu, iar cel ce conducea aprigii telegari era George. Îl petreceau acasă pe Sandu.

Cu capul puțin înclinat spre umărul lui Sandu, Mărioara nu-şi mai putea da seama de copleşitoarea mulțumire. Se lăsa cotropită ca într-un orcan de desăvârşită neştire...

Sandu, cu brațul petrecut pe nesimțite pe după talia fetei, murmura necontenit un crâmpei de cântec, din cele ale petrecerii din urmă...

La răstimpuri, se priveau, surâzându-şi în adâncul ochilor...

Ar fi vrut amândoi să nu se sfârşească niciodată acest drum...

VII
Se deşteaptă pământul…

Primind veste caldă din adâncile ţinuturi ale soarelui, pământul tresări sub cojoaca lui albă de zăpadă, aducându-şi aminte de puterile-i amorţite. Ca fluturi nevăzuţi, în mii de puzderii, aşa potopiră asupra lui zvăpăiatele şi aerienele fiinţe calde, hotărâte să-l libereze de sub robia rece. Deschizând ochi miraţi, în zâmbete de regăsire, le răspunse din măruntaiele ascunse puterile marelui stăpân, calde şi ele de dorinţa eliberării. Ca o fiinţă imensă, pământul îşi spălă faţa atunci cu căldură potopitoare... Şuvoaie, mici la început, se porniră, adunându-se în zbârciturile feţei lui, mărindu-se în prăvălire şi adăugându-se altora, spre a o curăţi desăvârşit de semnele iernaticei sclavii. Treceau, spălau şi lăsau luminii soarelui priveliştea goliciunii dezrobite, care râdea în hohote de clisă şi de argilă...

O mireasmă crudă alerga buiacă peste întinderi, de parcă ar fi căutat pe-un duşman nevăzut, să-l alunge din ţinuturi şi să spună tuturor că vine crăiasa primăverii, înveşmântată în largi falduri de zefir.

Stând pe culmea unui deal, Sandu nu se mai sătura privind noua faţă a pământului. Avea impresia limpede a unei fiinţe care se alintă în lumina soarelui, lăcrimând prin nesfârşiţi ochi de humă. Alungând privirea spre zările rugătoare, Sandu avea un simţământ de umilinţă

şi de duioşie pentru acest mare prieten şi proteguitor. O evlavie senină se pogora în sufletul lui, când, într-un fulger de simţire, se făcea o legătură de deplină armonie între frumuseţea din afară şi cea din sufletul său.

Respira puternic aerul proaspăt şi puţin umed, îşi trecea mâna, fără voie, peste faţă, şi se gândea la iubirea lui... Îi venea să râdă ca un copil zburdalnic, acolo, în plină singurătate câmpenească, şoptind văzduhului intensa lui fericire. Nu era cu el decât Dulău, cel atât de părăsit în cea din urmă vreme, dar care nu arăta a fi supărat pe un stăpân atât de mulţumit.

Erau singuri, dar în jurul lor se ridica un imens freamăt de viaţă reînnoită. Sus, pe apele fără hotar, pluteau cocorii şi berzele, revenind spre sălaşurile de vară. În iarba încă firavă foşnea popor de gângănii, în preajma şuvoaielor fine ca o beteală albă, a apelor din şănţuleţele lutoase, iar peste tot mişunau oamenii, cu uneltele cele răscolitoare de ţărnă, trase de legănătorii boi răbdători.

La urechea lui Sandu venea, vag, dar întru totul lămurit şi viu, o melodie, o cântare misterioasă. Ca un cor de voci înalte, întovărăşit de altul de viole şi de violoncele aeriene, susţinute toate de o notă joasă, neîntreruptă, ca un huiet grav şi vast...

Sandu nu voia să-şi lămurească simţirea, ci primea încântarea ca într-o visare a primăverii.

Îi veneau în gând versurile tinereţii... Primăvară, tinereţe a anului, tinereţe, primăvară a vieţii... Şi simţea nevoia să le cânte pe unduirea unei melodii ivite atunci pe buzele mirate...

Se întorsese de pe valea Iezerului un altul. Când intrase în odăile părăsite atâta timp, avusese o clipă de întrebare asupra lui însuşi: „E adevărat?”. Şi-şi răspunsese

aproape tare: „Da, e adevărat!...” Aflase toată curtea de vestea cea nouă, şi Dulău. Pe toţi îi iubea acum mai mult şi parcă mai serios, făcând legătură între toate cu statornica simţire din sufletul său.

De cum ajunsese acasă, un dor plin de sete îl cuprinsese: să se reîntoarcă la Stamatineşti de îndată.

Orice clipă trăită singur, era, de aici înainte, o trădare – nimic mai puţin. Simţea, vii, pe mâinile, pe faţa, pe ochii săi urmele caldelor buze şi moalelele dezmierdat al îndrăgitelor priviri şi i se părea că totul nu e decât o poveste, o înşelare din cine ştie ce vis de cândva...

Atunci, brusc, poruncea să i se pună şaua pe cal şi pornea... Cei de la Stamatineşti se trezeau cu el când nici nu gândeau. La capul scărilor îl aştepta fata, cu surâsul ei blajin şi cu tremurul adânc care se răsfrângea în afară doar printr-o paloare tremurată. Pe urmă, în pas potolit, se plimba cu ea prin parc. Căutau primăvara şi o găseau ivită în ochiul alb de brânduşă, în cel vioriu al tămâioarei, în săgeţile subţiri ale ierbii, în gâlgâitul cristalin al guşelor de scatii şi de floreni, în depărtatele mugete ce veneau catifelate la picioarele lor, în mazărea trandafirie a zărilor, în umbra încă gingaşă a copacilor; dar o găseau mai ales în ochii lor, în înlănţuirea braţelor lor, cuminte şi plină de-o tinerească prietenie.

Descopereau viaţa. Lucruri până atunci necunoscute sau dispreţuite li se arătau în altă lumină, de un interes negrăit. Gâze şi fluturi, bureţi şi ciuperci, liane şi nuferi vorbeau altfel sufletelor lor...

Acolo, în fund de parc, se afla şi o gârlă cu apă puţină şi cu o punte mică.

Într-o zi cu lumină limpede, atârnată ca steaguri albe de vârfurile mesteacănilor înfrunziţi, îndrăgostiţii

poposiră pe puntea mică. Se aşezară pe ea, alături, aproape de tot, şi priviră apa, în care se vedeau răsfrânţi – îşi zâmbiră în oglinda de sub picioare. Vorbele veneau greu, împiedicate de tumultul din suflet.

Stând pe punte, Sandu scoase încet, din buzunarul hainei, o cutie mică de catifea. Surâse Mărioarei şi o desfăcu... Zise:

- Fată dragă şi nepreţuită, iată: ţi-am adus darul meu de logodnă... Am găsit în conac acest inel al mamei mele... Ia-l... Sandu te iubeşte, acum şi totdeauna...

Luă mâna fetei, îi puse inelul în deget şi i-o sărută, pe urmă îşi acoperi ochii cu ea, stând aşa, într-o tăcere, în care doar de răzbea uşorul clipotit al apei...

Pe urmă, braţ la braţ, aşa cum se visaseră amândoi în nopţile iernii, porniră încet spre câmpie, afară, la larg.

În ziua aceea, Sandu mai avea un gând...

Ieşiră din parc, trecură drumul şi urcară spre deluşorul din faţă. Mărioara, ca şi cum ar fi bănuit gândul lui Sandu, mergea alături, surâzând uşor...

Aproape, stând albă în lumina soarelui, bisericuţa satului părea că-i aşteaptă. Ctitorie a lui Ioniţă Stamatin, lăcaşul era întocmai ca acel din oraş, al strămoşului: simplu, în formă de navă, cu acoperământ de şindrilă tare, cu mici firide sub streaşină şi fără pridvor. În jur, îi ţinea tovărăşie un pâlc de copaci încă tineri, iar mai deoparte râdea în soare căsuţa părintelui Vasile, cel ce zicea la toată lumea „nepoate”.

Găsiră uşa deschisă. Intrară. O răcoare mirosind a ceară şi a tămâie îi întâmpină cucernică. Priviră. Zugrăveala era aproape nouă, catapeteasma stătea în uşoară umbră. Ferestrele zăbrelite erau sărace în lumină, pe peretele dinspre apus, la intrare, sus, pisania ctitorească arăta simplu

că „Ziditu-s-a acest lăcaş al Domnului în anul de la Hristos... de către robii lui Dumnezeu Ioniță şi Elena Stamatin, întru smerită laudă şi închinare Celui Preaînalt...”. Iar pe dreapta uşii, mai jos, o altă piatră grăia că acolo avea să fie locul de îngropare al ctitorilor: „Aici răpauzează robii lui Dumnezeu Ioniță Stamatin şi nevasta sa, Elena…” şi era lăsat loc pentru data adormirii lor. Afară, în altar, pe paracliser.

Sandu îi spuse simplu:

- Pofteşte, te rog, pe tata părintele...

Omul porni, spunând supus:

- Iacă-acuş...

Volburos şi subțiratic, părintele Vasile fâlfâindu-şi poalele reverendei:

- Ce-i, nepoate Sandu?

Sandu îl rugă frumos:

- Tată părinte, citeşte-ne pentru logodnă...

- Bine, nepoate... Frumos... Şi porni să-şi pună patrafirul şi să-şi caute cartea.

Şi Sandu cu Mărioara îngenunchiară în fața uşilor împărăteşti, ținându-se de mână şi primind pe creştetele lor atingerea înfiorată a patrafirului străbun.

Glasul părintelui se răsfira domol. Logodnicii ascultau, privind piatra de sub genunchi: „Coboară, Doamne, asupra lor binecuvântarea bunătății Tale, nu-i uita pre dânşii, întru însoțirea ce voiesc a face în numele Tău...”.

Mărioara lăsa să-i cadă de pe gene lacrimi potolite, iar Sandu îi strângea încet mâna mică. „Iartă-le lor, Doamne, păcatele şi greşalele lor, spală-i pe dânşii de toată întinăciunea şi scârba, fă-i pe ei copiii Tăi cei trăitori în ascultarea Ta... Binecuvântează-i, Doamne, pre dânşii...”.

Se închinară, sărutară Sfânta Cruce şi-şi zâmbiră, transfiguraţi.

Pe urmă, părintele Vasile le făcu întrebare asupra vieţii şi a sănătăţii celorlalţi de la conac... Toată lumea se afla sănătoasă şi voioasă, mulţumind Domnului pentru marea Lui bunătate...

Când ieşiră la lumina soarelui, cerul li se păru mai înalt, iar primăvara mai mângâietoare...

Mulţumiră părintelui şi plecară spre casă...

Şi iată, aşa se logodi robul lui Dumnezeu Sandu cu roaba lui Dumnezeu Mărioara, în numele Tatălui, al Fiului şi-al Sfântului Duh, Amin...

VIII
Nopți de mai...

Acuma, cei de la conac le ştiau obiceiul. După cina de seară, Sandu şi Mărioara porneau, braț la braț, spre umbra parcului, pe aleea cea mare, şi se pierdeau neştiuți, vreme îndelungă, în plimbare nocturnă. Sus, pe cerdac, Ioniță Stamatin cu nevasta sa îşi luau tacticos cafelele aromate, vorbind între ei de viitorul logodnicilor. Copiii se culcau, iar freamătul gospodăriei se potolea încet, stingându-şi, rând pe rând, luminile. Rămâneau câteva fanare răzlețe, la grajduri şi la poieți, clipocind galben în negrul mat al nopții.

Câmpiile se înveşmântaseră cu strai bogat de verdeață. Ogoarele arătau o recoltă îmbelşugată, prăşitorii bătuseră întinderile o dată şi stăteau gata să înceapă din nou, copacii îşi duraseră cuşme de frunzar stufos, toate zburătoarele nomade se întorseseră la vechile cuiburi, odată cu alintarea vântului primăvăratec...

Trecuse Paştele, cu alaiul lui de miresme şi de obiceiuri. Pe la conacul stamatinesc se opriseră iarăşi caleşti cu musafiri, se întinseseră din nou mesele „vrăjite”, pe care, de data aceasta, erau stăpâni înalții cozonaci pufoşi, păştile de deosebite şi gustoase feluri, ouăle roşii şi cele încondeiate... Iarăşi se ridicaseră în lumină pahare de vin întru sănătatea tuturor, dar mai ales în aceea a perechii celei noi. Şi iarăşi, bucuria fusese mare... în noaptea învierii,

tot conacul se trăsese spre bisericuța din deal, unde până la ceas adânc ținuse slujba cea minunată. Se alesese o noapte limpede, uşor răcoroasă, cu cer spuzit de praf de aur... Slujba se făcuse afară pe sub copacii înfrunziți... Pe urmă, convoiul se reîntorsese la conac, unde, în lumină şi în belşug, îl aştepta masa cea de mare veselie a învierii Stăpânului...

Pe urmă, larma se potolise din nou, ca o apă care se trage spre mătcile ei obişnuite. O linişte şi o reculegere adâncă se aşezaseră peste viața conacului. Doamna Elena lucra toată ziua la zestrea Mărioarei. Femei din sat şi copile de casă o ajutau la această lucrare. Lucrau şi cântau. Aşa se cuvenea la prilejul acesta. Războiul de țesut, din odaia lui de jos, îşi trimitea necontenit zbaterile înfundate, semn că e şi el harnic întru gătirea măiastrelor covoare şi pânzeturi ale viitoarei gospodine de la Rateşul-cu-Plopi. Sandu şi Mărioara veneau şi ei să vadă o asemenea tălăzuire de lucru şi, surâzându-şi, se priveau, întrebându-se din ochi: „Acestea sunt pentru noi?!...". Dar doamna Elena îi alunga cu glas dulce: „Voi duceți-vă şi vă plimbați... Aceasta-i treaba noastră..." şi-i poftea spre nesfârşita lor plimbare pe alei şi pe câmpie... Şoptea, fericită, în urma lor: „Acum e vremea voastră..." şi pornea din nou la pregătirea, cu drag şi cu stropi de lacrimi, a zestrei fetei.

În taină, firea pregătea, şi ea, zile şi nopți încărcate de vrajă. Cer senin ca un cristal de ametist palid, prin care se infiltrau subțiri ape de bumbac alb şi fin, zări întinerite şi parcă mirate de năpădirea apelor de verdeață din câmpie, plopi în necontenit freamăt de argint pufos, ca un semnal de chemare pentru încântările din văzduh, şi hohot de soare, în cascade aurii şi transparente.... Iar când seara, ca o vrăjitoare, îşi trimetea mâna ei de abur

nevăzut spre lumină, ca s-o strângă, deodată, o nouă magie se strecura nesimțită spre cuprinsul hăului.

De undeva, noaptea păşea mătăsos şi cu ochi de întuneric, aprinzând mii de luminițe pe pământ şi stropind cerul cu pulbere aprinsă de aur... Porneau apoi miresmele tuturor visărilor... Pe culmi clipeau focuri, prin văzduh foşneau strigăte ciudate, pe undeva nechezau sirepele goanelor ielelor, în tropot înăbuşit, ba şi cățelul pământului lătra abia auzit în gropile comorilor negăsite de nimeni...

Pe drumuri, fosforescent şi ademenitor, mângâitor şi lesne înşelător, se legăna, ca o lumină ireală, visul zilei de mâine al îndrăgostiților.... După ce plecau aproape pe furiş de la conac, Sandu şi Mărioara mergeau câțiva paşi departe unul de altul. De îndată ce scăpau de ochii celor din cerdac, brațele lor se încleştau strâns, topite de aceeaşi dorință mistuitoare de a-şi amesteca ființele.

De cele mai multe ori, săreau pârleazul mic de la marginea parcului şi ieşeau în plină câmpie. O luau încet pe drumul neted de care. Brațul lui Sandu se desfăcea atunci de al fetei şi se aşeza pe după gâtul ei cald şi catifelat, iar fata cuprindea pe Sandu de mijloc, lăsându-şi capul pe umărul lui. Şi aşa păşeau, fără țintă, spre chemătorul vis al ceasului ce va veni.... Uneori cântau. Era o melodie frântă, luată întâmplător, din cele cântate de fată la pian – sau vreuna înfiripată atunci de sufletele lor.... Alteori vorbeau, în şopot, despre negrăita fericire a căsniciei lor: „Când vom fi la casa noastră...” şi fata asculta, în răsuflet de mulțumire. Sandu îi simțea tremurul pe umăr şi în strânsul prelungit al brațului ce-l încingea.

La răstimpuri se opreau la o margine de ogor şi stăteau jos, în apropierea plină de răcoare a grâului înalt.

Atunci, Sandu îi vorbea fetei de pământ şi de gândul de a nu-l părăsi niciodată.

- Nu credeam să-l iubesc atât de mult...

Mărioara dădea din cap şi răspundea puțin:

- Eu nici n-aş putea să trăiesc departe de el...

Se simțeau înlănțuiți şi prin această mare prietenie.

Dinspre conac venea până la ei glasul cornului paznicului de noapte, ca o chemare care-i deştepta din visul nesfârşit.

Porneau spre casă, întovărăşiți de toate izvoarele nopții, de susurul acela de întuneric şi de luciri albicioase care saltă sprințar în preajma îndrăgostiților... Când era lună, noptaticii se opreau pe scara conacului. Stând cu o treaptă mai jos, fata îşi aşeza capul pe genunchiul lui Sandu, iar el îşi plimba mâna prin părul moale şi gras al fetei... Ridicată deasupra parapetului de copaci, luna îi privea în sclipit de aur topit.

- Bagi seama, Sandule, cum râde la noi? glumea Mărioara.

Iar Sandu îi răspundea voios:

- Chiar aşa!...

Ai casei dormeau toti prin iatacele lor; era peste tot tăcere...

Într-una din aceste seri, pe când se întorceau din lunga lor plimbare, văzură lumină la odaia Catincăi, sluga cea bună.

- Ce-o fi făcând Catinca? zise Mărioara şi se îndreptă spre uşa ei, întrebând-o ce face. Catinca ieşi în prag, se miră puțin şi-i răspunse:

- Mai cârpeam şi eu, duduie Mărioaro...

Dar fața femeii era mohorâtă. Zadarnic voia să se arate voioasă. Mărioara bănui o supărare:

- Ce ai, mamă Catinco?

Femeia se trase în sine, întâmpinând:

- N-am nimic, draga mamei...

- De ce nu-mi spui şi mie?

Pentru ea, Mărioara ar fi făcut orice. Catinca era ca o mamă de suflet a ei. Dar sluga cea bună nu avea nicio supărare. Mărioarei numai i se păruse. Se ostenise, poate, la războiul de ţesut şi acuma arăta supărată. Cu toate acestea, Mărioara nu se putea mulţumi; ea o simţea pe Catinca cu o mare grijă pe faţă şi în suflet. De aceea, îi mai spuse o dată:

- De ce te ascunzi de mine, mamă Catinco?

La care, râzând, femeia îi răspunse mai cu putere:

- N-am nimic, floricica mamei... – şi, luându-i capul în palme, o sărută duios pe păr.

Mărioara simţi, fără voie, cum trece o undă neagră de mâhnire peste albul bucuriei din suflet... Oftă şi se duse cu Sandu spre cerdac...

În urmă, mama Catinca închise uşa cu cheia, trase cu grijă perdeluţa de la fereastră, şezu pe marginea patului nedesfăcut şi privi, mâhnită, în lutul de jos. Trăgându-şi baticul pe gură, îşi strânse mâinile şi, cugetând la lucruri grele, lăsă să-i curgă lacrimile pe obraz...

Stătea singură în întreg conacul înnoptat şi plângea.

De la început i se arătaseră semne rele. Le dăduse deoparte, le agăţase pentru alţii, dar semnele se arătaseră din nou, şi toate, cu pornire simţită, pentru Mărioara. O vacă fătase viţel cu patru picioare şi cu un ochi. Să zicem că asta se mai întâmplă. A văzut însă aievea o broască cu patru ochi, buză crăpată şi numai cu trei labe. Asta înseninează nenoroc la casa nouă. Să trecem şi peste asta, că o fi fost pentru fata vătafului, care s-a

măritat mai acuş o lună. A văzut însă căzând o stea drept deasupra copacului sub care stătea de vorbă fata cu băiatul. Semn vădit. Catinca a trecut şi peste acest semn al văzduhului. Dar s-a întâmplat ceva greu. A pus la încercare ursitoarea pânzei. A stat o zi şi-o noapte cu sufletul îngheţat şi, când a dat cu ochii de pânză, a găsit-o sfâşiată, semn fără împotrivire că tot astfel se va sfâşia curând pânza casei lor. Şi tot în noaptea aceea, sluga cea bună a visat, deşi nu l-a văzut niciodată, conacul de la Rateşul-cu-Plopi în vâlvătaie mare. A dat în sine strigăt greu de îngrijorare şi de jale şi de atunci mama Catinca era ca şi cuprinsă de-o boală grea. Nu dormea şi plângea, iar ziua trebuia să se prefacă veselă, căci toţi o întrebau: „Ce ai, mamă Catinco?”. Pentru nimica în lume n-ar fi spus cuiva taina mâhnirii ei, ci numai noaptea, când se trăgea în odaia ei, se aşeza pe plâns şi gemea: „Sărmănica, fata mamei, ce te aşteaptă pe tine?...”.

Mai era şi-o afurisită de cucuvea, aciuată în podul de la grajd, care îi răspundea la oftatul ei, cu vaierul negru al relelor prevestiri....

Pe urmă, în miez adânc de noapte, se înălţa peste câmpia adormită cântarea în zumzet subţire a ielelor de nimeni văzute, ca o împânzire imensă a clipelor ce se torc neîntrerupt din veşnicie, pentru fiinţele adormite de jos...

Un glas fin şi cald cânta o baladă veche:

Aşa sunt nopţile de Mai,
Aşa sunt nopţile de Mai...

IX
Nunta..

Vara bătea în toi, tălăzuindu-şi larg apele aurii ale holdelor bogate. Pe nesimțite, sub potopul fierbinte al razelor de soare, verdele de smaragd al spicelor de grâu se prefăcuse în topaz-palid, pe urmă în aur strălucitor. Când uşoara briză a răsăritului scăpa din strânsoarea gurii văii, alergând sprintenă peste fața holdelor, se făcea deodată o zvoană aurie, ca o tresărire din adânc. Pale-pale, spicele se aplecau unele peste altele, împingând moale talazul până departe, pentru ca, în scurt, unduirea să se întoarcă îndărăt, întocmai ca o molcomă frământare de ape. Aur lichid, curgând fantastic din zare spre om, şi amenințându-l, o clipă, cu o năvală vie şi învolburată, pentru ca ajunsă la picioarele lui, să se retragă din nou spre zare, într-o fugă ireală, ca în visurile cu goane amețitoare şi de nimic oprite.

Cerul, şi el, era altul. Albastrul lui era mai străveziu, diafanizat până la alb.... O împotmolire de pace caldă se făcuse în văzduhuri, plouând peste cele de jos o trândăvie vagă, destrămătoare şi moleşitoare.

Copacii, grei de frunzar, prăfuiți de pulberea începutului de secetă, dormitau inerți prin curți şi pe drumuri, ca nişte călători mirați că s-au rătăcit. Un nechezat prelung, ca o chemare de trâmbiță, răscolea o pală de vânt. Cuşmele de frunză se mişcau alene, ca şi cum ar fi zis:

„Nu, nu...” şi recădeau în monotona lor dormitare estivală. Se auzea un scârţâit ascuţit al scripetului de la fântână, iar după el, ca un răspuns, fluiera gros şi spăimos sirena de la moară, aducând aminte de vapoare care pleacă spre ţara caldă... Oamenii priveau agale, muiaţi de căldura care cădea necruţătoare şi absentă. Deodată, ca ţâşnind din pământ, se făceau din pulberea drumului trâmbe de praf care, pâlnie imensă, se ridicau până în înaltul cerului, desfăcându-şi gura enorm, până se răvăşeau în văzduh. Pene, hârtii, frunze, găsite pe jos, erau luate în hora aceasta aeriană, legănate pe sus şi duse apoi departe, într-o izbelişte ciudată şi repede potolită.

Ioniţă Stamatin spusese cu bucurie:

- Facem nunta odată cu începutul treierului... şi acuma treierul se apropiase.

Cei de la conac trăiau ceasuri de cumplită izbire de treburi. Părea că se apropie un ceas de grea cumpănă pentru toţi. Gospodina, mai ales, nu-şi vedea capul de mulţimea celor ce-avea de întâmpinat. Noroc că nu-i lipseau veselia şi cântarea, precum şi cuvenitele ajutoare. Totuşi, încercarea nu era din cele mici. Era cea dintâi nuntă la casa lor, şi dorinţa era mare ca totul să se petreacă în deplină mulţumire pentru toţi. Se purcese deci, mai întâi, la cuvenitele măsuri pentru buna găzduire a musafirilor. Nu puteau să încapă toţi la conac. Vătaful Costandin şi baba Părmăcioaia statură gata să-şi pună la îndemână odăile lor pentru primirea oaspeţilor, precum şi alţi gospodari din preajma conacului. Veniră apoi grijile pentru ospăţ, cum şi cele privitoare la îmbrăcămintea, beteala şi împodobirea miresei. Deosebiţi călăreţi alergară la târg să aducă, după listă, toate cele trebuitoare. Mulţime nesfârşită de orătănii căzu jertfă întru îndestularea nevoilor

nunții, butoaie întregi de vin se aşteptau ridicate în lumina zilei, spre înveselitoare deşertare, saci de făină de grâu se duceau spre gurile cuptoarelor întru alcătuirea pâinii şi a celorlalte dichisuri, spre desfătarea dulce a burților, iar în spatele conacului, după un dâmb, aproape de ghețărie, căzură doborâte câteva vite mari, de vreme ce pentru nunta fetei sale, Mărioara, Ioniță Stamatin slobozise veste bucurată spre sat, că toată lumea este poftită să vină la ospăț.

- Să fie mâncare şi băutură din plin pentru toți şi Domnul să fie lăudat că ne-a învrednicit să putem mulțumi pe toată lumea!... – aşa grăise Ioniță Stamatin, cu ochii uşor înlăcrimați. Căci de când vedea că se strânge funia la par şi că puține zile mai sunt până ce fata avea să zboare de la casa lui, el mereu îşi simțea pleoapele grele de lacrimi şi sufletul necontenit tremurat.

Într-o înserare din urmă, stând singur cu doamna lui în sfat tainic, se uitase oarecum cu milă în ochii ei şi-i spusese:

- Vasăzică... Mărioara se duce...

Doamna Elena, lăcrimând, îi căzuse cu capul pe umăr şi, oftând, răspunsese:

- Da, tătucă, se duce...

Şi plânseră amândoi... Dar, deodată, fulgerați de bucurie, izbucniră în râs:

- Cum facem noi?... Dar se poate o bucurie mai mare la casa omului?...

- Chiar aşa... şi-şi şterseră repede lacrimile...

Nunta bătea în plin acum. Începură să vină musafirii. Căpitanul Balmuş avea să cunune. Trimisese veste grea: „Nu admit niciun fel de discuție. Eu cunun copiii”. Costea Chebac ar fi vrut el, dar, nefiind însurat, se lăsase.

Copiii ar fi dorit ei, dar în fața marelui lor prieten Nicu Balmuş cedară.

Sosirea musafirilor la conac era anunțată înconjurimii, prin avântate urale şi chiote, precum şi de cântarea tarafului de lăutari, care era tocmit pentru întregul răstimp al unei săptămâni: de joi până joi.

Poposirea lui căpitan Balmuş fu epocală. Abia puse piciorul pe pământ, când toată lumea buluci spre el şi ridicându-l pe sus, îl purtară ca într-un triumf de-a lungul curții: „Trăiască naşul!... Trăiască naşul!...”. Omul se lăsa dus, dând sărbătoririi toată seriozitatea de care era în stare. Englezoaica se ținea şi ea de alai, împrumutând, şăgalnic, ceva din solemnitatea momentului.

În sfârşit, după ce fu astfel purtat, convoiul îl depuse pe scările balconului. Căpitanul privi în tăcere spre popor şi, dând din cap, îi aduse grea imputare:

- Şi nici măcar... un păhăruț cu vin!?...

Fu atunci o goană pe întrecutele şi, curând, fiecare veni cu câte-un pahar, cu câte o sticlă, iar altul aduse o damigeană...

Şi veselia se porni, slobodă, largă, senină, căzută îmbelşugat din cer.

Sandu şi Mărioara erau striviți sub năvala de priviri, întrebări, cercetări.... Se trăgeau deoparte, în fund de iatac sau prin ascunziş de parc şi, în tăcere, îşi strângeau mâinile de nespusă mulțumire...

Afară, pe aleea mare, oamenii aşezau un cort de muşamale, lung de-o sută de paşi, lat de două rânduri de mese şi împodobit cu ghirlande de frunze de stejar. Acolo avea să fie ospățul. Mai deoparte, în curtea largă, fură alcătuite lungi mese simple, cu banchete late de-o scândură, pentru oamenii din sat.

Alături, pământul fusese stropit şi bătătorit bine, pentru jucatul horei. Sub umbrare groase stăteau buțile cu vin, pe tălpi înalte, având canele de plumb şi aşteptând să-şi deşarte licoarea cea aducătoare de veselie. Undeva, ca un ison, se auzea bâzâitul lăutarilor şi, la răstimpuri, un glas puțin pe nas cânta romanțele zilei.

La ceas, cădeau alți musafiri, rude de la oraş, prieteni din preajmă şi iar porneau uralele şi se plimbau pe la nas tăvile cu dulcețuri, cu vin şi cu tot felul de bunătăți, după plăcere şi alegere. Toți ochii înotau în bucurii curate.

Trăsurile trăgeau pe sub şoproane, surugiii erau şi ei poftiți de oamenii curții la plăcută hodină şi la sfat fără pricină de vrăjmăşie, precum şi vitele găseau adăpost proaspăt şi mâncare din belşug în grajdurile încăpătoare.

Dumnezeu hotărâse, mai dinainte, vreme prielnică întru totul. Căldura zilei era străbătută de nevăzute şuvoaie de astâmpărătoare răcoare, după ce, cu o zi înainte poruncise o bură de ploaie întru potolirea prafului.

Seara sâmbetei nunții se pogorî astfel, senină, răcoroasă şi paşnică, peste întinderi şi peste suflete. O lumină sidefie juca în apus, încercănată roş. Dinspre zări veneau vălmăşag de zvoane şi tresăriri de lumini palide, ca într-un răsuflet al zilei. Era cea din urmă zi a fecioriei... De undeva venea şi o pâlpâire de nestăpânită melancolie... Un farmec avea să piară, o părere de rău cădea ca o lacrimă şi se prefira în nisipul aleii... Sandu se plimba singur prin parc şi cugeta la aceasta. Îi părea rău că se sfârşeşte minunata poveste şi că începe altceva.... Se vedea pe sine pricina încetării visului de aur. O împunsătură iute în piept îl făcea să tresară: era un amestec ciudat de adâncă

tristețe cu o nespus de arzătoare voluptate. Sufletul lui plângea şi râdea, deopotrivă...

Noaptea se lăsase deplin şi el se plimba încă prin parc. Veneau până la el zbaterile din preajma pregătirilor din urmă, strigăte scurte, hohotit de râs şi uşor suspin de vioară. Pe urmă, toate tăcură şi veni, pe undă domoală, picurat melancolic de pian. Sandu ridică privirea curioasă: în odaia mare de sus, pâlpâiau lumini şi tresăreau glasuri subțiri. Păşi spre conac. Melodia se ivea mai clară. Încolo, sub cortul din alee, căpitan Balmuş stătea la sfat cu cineva. Sandu urcă scările, păşind încet. Îşi simțea sufletul înmuiat. Sus, în salonul încăpător, era un potop alb, întovărăşit de-o melodie suavă şi naivă. Se trase nevăzut spre uşorul uşii din salon. Deodată, fu uimit de-o privelişte nemaivăzută de el în mijlocul salonului, îmbrăcată într-un veşmânt alb simplu, stătea pe un scaun mic, cuminte şi surâzătoare Mărioara, mireasa lui. De jur împrejurul ei, toți copiii casei şi toate fetele musafirilor, îmbrăcate în alb, pregăteau, cu răbdare şi cu nespusă plăcere, beteala nunții, iar una din fete, mai vârstnică, tot în alb, cânta la pian o melodie potolită şi gingaşă. Stând în picioare sau pe scăunele mici, fetele întindeau beteala fir cu fir, alcătuind podoaba miresei. Mărioara ținea cu o mână distrată râuşorul de aur, pe care fetele îl depănau, murmurând, vag, melodia pe care o suspina pianul. Alte fete mai mici alcătuiau cocardele mărunte pentru nuntaşi, potrivindu-le cât mai ales şi aşezându-le în cutii. O lumină clară cădea peste tot, iar vara năvălea, în valuri înnoptate, pe geamurile deschise larg.

Sandu privi aiurit şi se dădu în umbra uşii, să nu tulbure candoarea priveliştii. Pleoapele i se zbăteau sub furişarea de jar ce venea din adâncul pieptului. O şoaptă îi

veni pe buze: „Mărioara mea...” şi, dintr-odată, ochii i se umplură de lacrimi, cele dintâi lacrimi care nu aveau asemănare cu nimic.

Ferit, în vârful picioarelor, se strecură pe balcon, coborî grabnic scările şi se pierdu în umbra parcului. Merse până simți că-i ascuns de orice privire şi se opri, ostenit, la copacul lor drag, un măr cu trunchiul desfăcut, ca un scaun, în care ades stătuse cu Mărioara. Îşi plecă obrazul pe scoarța pomului şi, privind spre lumina ce se furişa dinspre salonul vrăjit, lăsă să-i curgă lacrimile pe obraz, ca într-o ispăşire....

A doua zi, dis-de-dimineață, tot conacul se trezi în zumzetul lăutarilor şi în forfot de lumină mare.

Era o zi clară, cu cer înalt, de sticlă străvezie. Pe toată valea aburea pacea duminicală. Femei îmbrăcate în fuste scrobite şi țărani cu părul dat cu untdelemn şi raşi proaspăt păşeau agale spre bisericuța de pe muchea dealului, ducând, în şervete curate, prescuri şi sticluțe cu vin. Clopotul sunase şi el, rar, ca o aducere-aminte a îndatoririlor zilei de sărbătoare.

La conac era o mişcare fără zăbavă. Toată lumea părea cuprinsă de fierbințeala ceasului mare care se apropia grabnic. Doamna Elena – strânsă de toate părțile de întrebări, cereri, desluşiri, abia de mai putea răzbi – surâzând neîntrerupt la toți, căci, „Mai ales în ziua aceasta trebuie să fim veseli”, dăduse ea poruncă tuturor. Copiii făceau şi ei o larmă până în înaltul cerului. Slugile se izbeau, asemenea, ca într-o vijelie care-i purta pe toți mai repede ca de obicei, şi fiecare avea în ochi o luminiță de bucurie, răsfrântă acolo din bucuria cea mare a nunții.

Sandu plecase de dimineață spre largul câmpiei, simțind nevoia unei depline singurătăți, iar Mărioara stătea ascunsă în umbra iatacului ei, pe care peste câteva ceasuri îl părăsea pentru totdeauna.

Sub o salcie pletoasă din parc, lăutarii îngăimau încet o cântare de preludiu a nunții. O melodie vagă, care avea şi o picătură de tristețe. Ogrădaşii dădeau zor cu aşezarea butoaielor pe căpătâie, glumind zgomotos între ei şi aducându-şi aminte de nunțile lor. Musafirii încă nu se arătaseră de prin odăi şi de la gazde.

Şi, deodată, înflori adunarea nupțială, ca o grădină vrăjită, în mii de culori şi înfățişări. Spre un ceas al amiezii, casa, balconul, curtea, se umplură de nuntaşi, îmbrăcați în haine alese. Din sat veniră musafirii ce găzduiră la vecini, din ietacuri se arătară neamurile şi prietenii cei mai dinainte ştiuți, de prin odăile curții se iviră şi slugile, în hainele lor de zile mari. Pe la porți şi pe la garduri se ițeau copii şi cumetre, ispitind mersul nunții. Numai Sandu şi Mărioara nu se arătară încă din ascunzişurile lor.

Un glas se auzi poruncitor:

- Gata nunta? era Ioniță Stamatin, care, de pe cerdac, luase comanda oastei.

- Gata, numai mirii să vină!... îi răspunse emoționat căpitanul Balmuş, care, de când era naş, devenise puțin cam posomorât.

- Să vie mirii, să vie mirii!... şi dorința fu purtată din gură în gură, ca într-un repetat ecou.

- Vin, vin! ... se auzi pe balcon glasul mamei.

Un forfot alb ca o părere alunecă pe balcon. Zâmbea în ochi uşor înlăcrimați şi purta în brațe un greu buchet de trandafiri albi. Un copil ținea lunga trenă şi surâdea ca un înger. Arătarea albă, în contur irizat, nesigur, făcu

doi paşi gingaşi spre scară şi privi vara din faţă. Nu vedea pe nimeni, ci numai se lăsa îmbătată de fericirea clipei.

Şi, iată că, în spatele ei se ivi bărbatul înalt, cu privire adâncă, înveşmântat în haina neagră a zilei lui împărăteşti. Nici el nu privea pe nimeni, decât doar minunea albă de la doi paşi de dinaintea lui, întrebându-se, nedumerit, dacă totul nu e o vrajă din nopţile de vară...

Fu o rumoare oftată: „Cât sunt de frumoşi!...". Pe urmă porniră uralele, aclamaţiile şi furioasa izbucnire a lăutarilor.

Se făcu alaiul. Mergeau toţi pe jos, de la conac până la bisericuţa din deal.

Porniră mirii, părinţii şi naşii înainte, veniră copiii şi neamurile, se adăugară musafirii, încheiară sătenii, slugile şi lăutarii. În lumina soarelui, cortegiul îşi sclipea culorile veştmintelor şi ale podoabelor în jocuri nesfârşite. Era un talaz de lumină, care se îndrepta spre lăcaşul din deal, spre a primi binecuvântarea. Curând, bisericuţa cuprinse la sine pe nuntaşi. Mai rămaseră mulţi afară, stând pe sub umbra copacilor tineri, vorovind încet de una, de alta.

Valea şi zările erau cuprinse de nerăbdare să-şi vadă mai repede mirii înlănţuiţi de jurământul Bisericii. De aceea priveau prin ochi de lumină spre uşa lăcaşului, unde se înfăptuia Taina aceasta. Dintr-acolo numai răbufnea, la răstimpuri, glasul înalt al părintelui Vasile, care cerşea binecuvântarea de la Cel Preaînalt şi se ivea vag abur de tămâie şi mireasmă de ceară curată. Dar nu mai aşteptară mult... Uşa bisericuţei înflori în alb şi negru: braţ la braţ, mirii se arătară văii şi zărilor, care hohotiră în strigăte calde de bucurie. Lor li se adăugară şi întinsele lanuri de aur, slab tălăzuite de emoţia priveliştii.

La nunta lui Sandu şi a Mărioarei, atunci, acolo, erau toţi. Era Ioniţă Stamatin şi cu doamna lui, Elena, uluiţi de mulţumirea ceasului, era căpitan Balmuş, ciudat în seriozitatea gravă de care era cuprins, purtând făclia năşiei pentru cel dintâi copil stamatinesc rupt din cămin, era englezoaica Ana, care necontenit voia să dovedească tuturor că ea, cea dintâi, a ghicit taina tinerilor, era zapciul Costea Chebac, cu zâmbetul său nelipsit în ochii făcuţi mici, gândindu-se cât de bucuroşi ar fi fost părinţii lui Sandu, dacă ar fi trăit, să-l vadă acum, erau copiii conacului, seriosul George, care, în nenumărate dăţi îşi ştersese pe sub ascuns lacrimile de duioşie pentru tovarăşa jocurilor de odinioară, era Lizuca, vesela nebună simpatică, trecând cu uimitoare uşurinţă de la râs la plâns, erau ceilalţi copii, cu feţe mici şi rotofeie, îmbrăcaţi în hăinuţe albe, erau musafirii veniţi din vecini şi de la oraş, erau oamenii curţii, împărtăşind, ca de la sine înţeles, bucuria stăpânilor, erau sătenii, în albe cămăşi de zi mare, erau şurile de grâu, stând masive pe arie, lanurile încă nesecerate, păpuşoaiele verzi, bătând în negru, erau zările, văile cu aburoasă lucire în văzduhuri, era duhul verii, cu poveştile ei de noapte, erau apele înalte ale cerului, alunecând nevăzute, sclipind alb sub văpaia de foc a soarelui....

Alaiul porni de vale. Mirii păşeau încet, tăcând. Naşii ţineau lumânările care ardeau, nevăzut, în liniştea amiezii de vară. Lăutarii cântau un marş vioi, nuntaşii râdeau şi glumeau, venind, în urmă, într-un tumult amestecat.

Femei ale curţii întâmpinară pe miri cu cofe de apă pe care li le vărsară la picioare, dorinţă de noroc şi belşug, altele le înfăţişară pe tavă pâine şi sare, ca pentru nişte împăraţi ce se aflau a fi în clipa aceea. Mirii mergeau ca

în vis, surâdeau şi făceau, în deplină ascultare, ceea ce li se cerea de oameni pe temeiul străbunului obicei.

Ospăţul şi jocul nunţii se prăbuşiră apoi în casa şi curtea conacului, într-un ropot de nestânjenită veselie. Se încinse hora mare a satului, la care se adăugară şi stăpânii, începură să alerge zeci şi sute de ulcele pe la buze, să se îmbujoreze feţele şi să sticlească privirile. Se auzeau zdupâieli înfundate şi chiote icnite. Uitau oamenii de grija zilei şi se dădeau, neşovăielnic, în braţele bucuriei.

Ioniţă Stamatin poruncise, şăgalnic, că nu vrea să întâmpine frunte încruntată în ziua aceea:

- Să ne bucurăm de sănătate, voie bună şi belşug, şi Dumnezeu să fie lăudat!...

În vârtejuri viforoase se încingeau atunci jocurile, mai ales cele ale flăcăilor.

De partea lor, stăpânii, rupând pe lăutari în două, îşi porniră şi ei danţurile, în salonul cel mare şi pe cerdac. Se auziră valţuri legănate, polci săltate, mazurci vijelioase... în ritmuri bucurate, perechile se tălăzuiau fără oprire. Tăvile cu băuturi răcoritoare şi cu tot felul de zaharicale se amestecau printre jucători, astâmpărându-le setea; înserarea se lăsa pe nesimţite, aducând răcoare.

Luminile ospăţului începură să se aprindă în zeci de fanare şi de lumânări. Era prin tot parcul o mişună vioaie de sclipiri galbene, ca nişte licurici imenşi.

Jocurile se potoliră şi nuntaşii trecură, în zvon nelămurit şi înalt, spre mesele întinse sub cort şi prin bătătură. Ca o regină a gospodăriei, doamna Elena potrivea toate cu o privire sau cu o vorbă. Toţi îşi aflară locul – şi masa nunţii începu în clinchet de farfurii, de cuţite, de pahare, ca într-o răvăşire. Glume porneau şi se spărgeau în hohote de râs. Ochi umezi cătau alţi ochi umezi,

fiecare se simțea mai bun ca de obicei, încercând a aduce un cuvânt de frăție....

În capul mesei, mirii erau încadrați de naşi, iar în apropiere, lumânărele de nuntă legate cu o panglică roşie stăteau de strajă, arzând, băgate într-o cofă înaltă. Ei pluteau ca într-un vis al nopții de vară: surâdeau tuturor şi se priveau între ei în tăcere. Prinzându-şi mâinile, şi le strângeau, uşor, tremurat şi cald.

Lăutarii cântau aprig... Paharele se goleau cu vrăjmăşie, bucatele dispăreau ca spulberate de-o mână nevăzută... Dinspre masa satului, veneau pale de hohote aruncate cu gura toată, bufneli adânci şi chiote prelungi... Acolo, mai mare era mama Catinca, sluga cea bună, care îngrijea ca totul să fie spre obştească mulțumire... Când şi când ofta şi-şi trecea mâna pe frunte ca să gonească gândul cel negru. Se ruga atunci cu amar: „Fă, Doamne, să fie bine!...”.

Căpitanul Balmuş, de la o vreme, rămase posomorât. Se cunoştea că vrea să spună „două cuvinte” pentru masa nunții. O clipă avu în închipuire pe inginerul Dragomir, cu vorbirea lui din iarna trecută, şi surâse, zicându-şi că el n-ar putea să se facă astfel de ruşine. Luă paharul în mână şi, puțin palid, se ridică în picioare. Îl întâmpină, dintr-odată, o tăcere adâncă. Toți ochii se îndreptară spre el. Vru să înceapă şi se opri, ca într-o nedumerire. Nu-şi găsea începutul vorbirii, pusă la cale mai dinainte. Singure cuvintele inginerului îi stăteau tirane, în minte. Nuntaşii aşteptau.

Căpitanul Balmuş zise solemn:

- Bucuria noastră este mare...

Se ridică atunci o larmă atât de cumplită, încât câteva clipe nu se mai auzi nimic, nici în cer, nici pe pământ...

Căpitanul şedea cu paharul în mână, chinuindu-şi fața, până ce izbucni şi el într-un râs nestăpânit...

Nemaifiind stânjenită de nimic, petrecerea porni în plină veselie....

...Şi ținu până în zori.... Când geana opalină înmuguri pe cer, încă veselia nu-şi deşertase cămările ei de provizii...

Când soarele se arătă, începură să buhăie şi batozele pe arman.

Ca într-o procesiune, Ioniță Stamatin, uşor aburit de petrecere, duse pe musafirii care se mai aflau spre locul unde curgeau grăunțele de aur.

Luară toți în pumni grăunțe calde şi rostiră cuvinte de noroc bun, bând încă un pahar de vin, aşa după cum se şi cuvenea pentru o asemenea întâmpinare....

Sub seară, mirii se pregătiră de plecare la Rateşul-cu-Plopi.

Sandu, schimbat în haină obişnuită, chemase la sine pe vătaful Ştefanache şi-l întrebase dacă porunca ce-i dăduse cu o zi mai înainte o urmase. Vătaful, zâmbind, uşor a râde, în stufoasa-i mustață, răspunse:

- Tocmai precum ați poruncit... La cotul iazului aşteaptă caii...

Mărioara îşi lepădase şi ea veşmântul nunții şi îşi aşeza în cufere cele de pe urmă lucruri. La grajd aştepta caleaşca largă, care avea să-i ducă la casa lor.

Când înserarea îşi aduse undele de răcoare, nuntaşii se aflau adunați din nou să petreacă pe miri.

Plângând cu adevărat, căpitanul Balmuş le spuse cuvintele de despărțire, pe care le regăsise acum.... Ioniță Stamatin, şi el, lăcrima... Mai tari erau femeile, în frunte cu naşa, englezoaica Ana, care lămurea:

- Da′ ce voit?.... Sa ramună astfel.... Pună chind?... Ce? N-am făcut toţi ca dânşile!....

Lăutarii cântau: „Taci, mireasă, nu mai plânge...”, iar copiii înconjurau pe Mărioara... Sandu îşi stăpânea emoţia.

Încă un pahar, încă o lacrimă şi, când noaptea se lăsă deplin, caleaşca duruitoare porni în pocnete şi chiote....

Rămâneau în urmă ceilalţi, să ducă nunta mai departe, cât avea să-l ţină puterea pe fiecare...

La cotul iazului, caleaşca se opri.

Sandu sări şi, după el, Mărioara. Doi cai înşăuaţi aşteptau sub plopul din margine, ţinuţi de un băietan.

Sandu porunci lui Ştefanache repede:

- Te duci la Rateş... Ai grijă de toate până venim... Noi ne ducem la Mărgineni... Dar nimeni să nu ştie că suntem acolo...

Vătaful dădu cuvânt de ascultare.

- Plecaţi!...

Caleaşca porni spre Rateş, luând şi pe băiatul de la cai.

Înţeleşi, Sandu şi Mărioara încălecară...

Noaptea era tainică... Luna nu se afla pe cer...

Călărind alături, în trap uşor, Sandu avea crezarea că-i tot atunci când o cunoscuse pe fată, numai că amiaza aceea se prelungise în noaptea de acum....

Se plecă spre ea şi-i şopti ceva. Opriră. Mărioara, aninându-se de gâtul lui Sandu, i se aşeză în braţe, pe oblânc. Călăreţul petrecu pe după mână frâul calului slobod şi şopti încă, aproape şi cald:

- Ţine-te bine!

Fata se topi, lipindu-se de pieptul lui Sandu, în desăvârşită uitare de sine...

Porniră în galop...

Noaptea de vară îi întovărăşea, cu murmurul ei cald, cu isonul poveştilor ei...

Înlănțuiți şi îmbătați de mireasma minunatei tinereți, alergau în noapte spre norocul lor...

X
Amintirile clipesc, grăbite...

...Înserare palidă şi mâhnită, într-o zi uitată... Costea Chebac, cu zâmbetul adumbrit de grijă, vorbeşte cu glas moale:

- Mâine trec ruşii spre Dunăre... Conacul de la Rateşul-cu-Plopi... Drumul dinspre apa Prutului trece prin vale...

Ochii căscați de curiozitate şi de-o spaimă nemărturisită privesc în zarea dinspre care se aude un cântec metalic, vag, melancolic....

- Sandule!...

Trec ruşii, călări... O mazurcă tristă plânge pe drumul moldovean...

Braț înlănțuit pe după gât:

- Sandule!... – şi-n gând moare urmarea: ...Nu vreau să pleci...

Sandu priveşte dincolo de ce se vede... şi îi e teamă să-şi spună gândul....

Costea Chebac:

- De ce-mi era frică, nu scăpăm..

- Ce vrei să spui, moş Coti? şi ochii fetei se căscară tare...

- Va trebui să intrăm şi noi în război.

- Moş Coti!

- Ce vrei? De câtă vreme aşteptăm noi ceasul acesta?... Nu, Sandule?...

Sandu, trezit din visare şi ridicat in picioare:

- Desigur, desigur!

- Sandule!..

Pe gânduri, Costea Chebac:

- Cel mai bucuros e Nicu Balmuş. El îmi spunea că ar vrea să-şi isprăvească viața aşa.

- Cum adică?

- Uite-aşa: să moară în războiul de dezrobire...

- El?!...

- Da, el, chefliul...

Sandu, limpede:

- Desigur, el, chefliul.

Ruşii trec, călări; mazurca moare încet pe pulberea drumului...

Tăcere între cei trei, Sandu crede că trebuie să spună, ca şi cum ar vorbi altora:

- Cine ar putea să se dea în lături?...

Tăcere grea...

Costea Chebac, uscat:

- Da.

Sandu:

- Pământul nostru, moş Coti.

- Da, pământul nostru...

Lacrimi pe obrazul femeii: nici ea nu poate gândi altfel... Undeva, în sufletul ei, încolțeşte o mâhnire, care pare mai veche, şi, fără voie, se gândeşte la o înserare de primăvară, de curând, când a stat de vorbă cu mama Catinca, sluga cea bună, dar necontenit sluga cea tristă...

Mazurca se duce de vale cu cazacii, lăsând în suflete o amărăciune uscată....

Pe urmă, sfat mai potolit:

- Şi tu ce faci, dacă intrăm?

- Eu, moş Coti, contez în regimentul lui moş Nicu Balmuş, al 6-a de linie... Plec acolo... foarte simplu....

Femeia, încă speriată:

- De ce să ne grăbim cu gândurile acestea?...

O clipă de tăcere şi, pe urmă, într-un oftat, Costea Chebac:

- Mai repede scăpăm de moarte, decât de războiul acesta...

Pe faţa albă de masă cad lacrimi...

Sandu pune mâna pe fruntea femeii lui şi tace.

Costea Chebac fumează...

Furtună, Nicu Balmuş apare pe negândite în uşa conacului de la Rateş. Vine cu Ioniţă Stamatin....

- În scurt timp intrăm şi noi!...

- Cum? Ce?...

- Intrăm în război...

Ioniţă Stamatin, cu grijă:

- Nu se ştie încă, dar e mare probabilitate...

Balmuş, larg:

- Eşti în compania mea, finule dragă...

Un cuţit în inima femeii... şi un gând aspru: „Prin urmare, nu se mai poate să scăpăm de asta?”.

Ioniţă Stamatin o urmăreşte cu tremur pe gene:

- Bine, dar nu trebuie să ne gândim numaidecât la rău...

- Tată...

- Copil drag!...

Nicu Balmuş, aproape fericit:

- Ba eu, iaca, am mai venit o dată să vă văd pe toţi. Că Dumnezeu îmi împlineşte dorinţa...

- Cum? Ce dorinţă?

Cu o puternică fermitate în glas:

- Una singură: să mor în război!...

Costea Chebac:

- Dar bine, măi Nicule, şi-aici tot nebun ai rămas?...

- Ce nebun, Costeo?... Sunt sigur!...

Râd ca de-o ciudăţenie.

La despărţire, lui Sandu:

- Cum sună goarna, te aştept la reghiment...

- Da, moş Nicule!...

Balmuş se întoarce:

- Ionică Telibaşă din Stamatineşti, un băietan de treabă, te roagă să-l iei pe lângă tine – e cu noi în companie... L-am văzut când veneam încoace...

Sandu, cu plăcere, reamintindu-şi:

- Da, port grija... Îl cunosc... – şi se uită la nevastă....

Un pahar de vin, două, mai multe, şi Nicu Balmuş pleacă de vale...

- Sandule...

- Mărioara mea dragă!...

Şi, fără voie, lăcrimează amândoi...

Sandu a plecat demult. Conacul de la Rateş stă închis. A rămas acolo, pe prag, Dulău...

Stau acum cu toţii la Stamatineşti şi aşteaptă veşti.

Sandu s-a dus cu Ionică Telibaşă şi cu alţi trei flăcăi din sat.

E toamnă şi plouă...

Orice-ar face, gândul merge numai spre omul ei. Îl urmăreşte, clipă cu clipă, prin drumuri desfundate, peste ape, peste dealuri, pretutindeni... Nu mai plânge cu lacrimi pe obraz – numai cu lacrimi în suflet. Se duce ades prin parc să caute urmele vremii, îmbrăţişează mărul lor, plecându-şi fruntea pe el, ca pe umărul lui Sandu... Când vin înserările, sufletul intră în agonia îndurerării

şi-a tristeţilor fără zare... Ce face acum băiatul meu? Unde e el?... Poate... Dar gândul se opreşte, sub spaimă... Femeia se cutremură la gândul că s-ar putea să nu se mai întoarcă. Dar ce pot însemna aceste vorbe? Cum să nu se mai întoarcă?... Ce, vasăzică, asta?... Hohot de plâns, singură în parc.... „Mărioară mamă, nu te mai chinui aşa!", „Cum aş putea, mamă, să fiu altfel?...".

Peste tot, amintirea vine înlăcrimată... Unde-şi întoarce privirea, Sandu i se înfăţişează în duh vagabond...

Într-o zi se duc la Rateş.... Lacrimi, lacrimi, lacrimi... Pustiu – rece – nimeni....

Vine Costea Chebac pe la ei.... Nu cumva aduce vreo ştire? Rea?... În ochii zapciului parcă slomneşte o veste grozavă...

- Moş Coti, ştii ceva şi nu ne spui!...

- Fetiţo dragă, nimic, cum te iubesc... Vorbesc de Sandu. Vag, Costea Chebac ştie că regimentul 6 de linie a trecut Dunărea.

- A trecut Dunărea?!...

Prin urmare, înşelare nu mai poate fi? Războiul a început...

Se aşează tăcere... Toţi vorbesc în şoapte şi nu se privesc între sine....

Latră undeva câinii....

Toamnă, ploaie – hăul pământului...

...Ce bucurie pe toţi! Sandu s-a întors. E mai înalt parcă în uniforma lui de ostaş. Râde tuturor şi parcă e altul. Nu, nu... E el, Sandu drag al ei, reîntors pentru totdeauna acasă... „Nu mai plec de-acum, fetiţă dragă, rămân cu tine." Se apropie de ea şi vrea s-o mângâie, dar cu cât vrea să se apropie, cu atât ea se dă în lături şi nu poate pricepe de ce face aşa... Sandu surâde vag şi trist:

„Moş Nicu a căzut la asedierea Plevnei, a căzut şi Ionică, prietenul nostru de la vânătoare... Eu am scăpat – şi am venit să vă văd şi să vă liniştesc...”. Vorbind aşa, faţa lui Sandu se schimbă pe nesimţite – şi acum e altul... Cei de faţă scot un strigăt de mirare...

Sculată în cot, priveşte în jurul ei, cuprinsă ca de spaima unei stafii... A venit Sandu? Un fior de nesfârşită mulţumire o face să sară din pat. Hohoteşte în râs: „A venit Sandu!...”. Dar, deodată, aude lângă ea un foşnet ca de hârtie frecată, un oftat adânc şi, undeva, o bufnitură înfundată... E noapte... Bate vântul. Bate vântul...

Costea Chebac vine în zori la conac... Nu mai surâde... în buzunarul de la piept are vestea scrisă, negru pe alb... Îl întâmpină bătrânii... Ioniţă Stamatin înţelege şi-şi pleacă fruntea în piept...

De după uşă, nevasta lui Sandu vede totul.... îi iese înainte şi ţipă tare:

- A murit, nu-i aşa?!....

Cască ochii spăimântaţi şi aşteaptă o clipă: Costea Chebac vine spre ea cu lacrimi în ochi.

Ca şi cum ar avea în faţă o arătare înspăimântătoare, femeia îşi pune mâinile la ochi şi dă un ţipăt, prin care i se scurge tot sufletul....

XI
Candelele amintirii se sting...

Țipătul de-atunci trezi din visare pe femeia din ograda bisericii ruinate.

Afară ploua necontenit... Trecuseră fără isprăvire şirurile de cazaci.... Mazurcile triste căzuseră în noroiul străzii....

Bătrâna clipea greu, stând în fața sobei.... Focul se trecuse; era întuneric desăvârşit în odaie...

Una câte una, candelele amintirii se stingeau. În suflet nu mai adia nici măcar veşteda boare a părerilor de rău...

Când palida licărire a celei de pe urmă candele se topi, rămaseră să țină tovărăşie bătrânei huruitul necontenit al ploii şi cucuvelele care se aciuaseră în biserica ruinată din ogradă...

Aşa cântau ele în fiecare noapte, dar nimeni nu se mai înspăimânta de cântarea lor...

Aşa se cade să fie în bisericile năruite...

6 ianuarie – 23 martie 1932

În colecția „Romanul creştin”, seria de autor Alexandru Lascarov-Moldovanu, au apărut:
Undeva într-o sihăstrie...
Biserica năruită

În curs de apariție:
Întoarcerea părintelui Andrei Pătraşcu
Mamina
Despre smerenie
Tătunu

Redactori: Pr. Sever Negrescu, Pr. drd. Nicolae Răzvan Stan
și Sebastian Schipor
Corector: Ovidiu Clapa
Tehnoredactor: Rema Zugravu
Design copertă: Ana Maria Chiribuță

Editura Doxologia, Cuza-Vodă 51, 700038, IAȘI
Tel.: (0232)216693; (0232)218324; Fax: (0232)216694
http://www.edituradoxologia.ro
E-mail: editura@doxologia.ro